

F. xvii. d

18

C/v/s

19912/B/2

40 **DEGNER** (Johann Hartmann) **HISTORIA MEDICA DE DYSEN-**
TERIA bilioso-contagiosa, quae MDCCXXXVI. Neomagi et in vicinis ei
pagis epidemice grassata fuit. In qua simul corticis simarubae et radicis salab
effectus exploratur. Accedit relatio historica, cum responso facultatis
medicae Halensis de morte per mercurium Sublim. in emplastro applicatum,
inducta. [Vignette.] 8vo, **first edition**, title-page printed in red and black,
some leaves stained, old half vellum. **£1 10 0**

Stephanus Neaulme: Utrecht 1738

Deigner

1/10/-

907

as/□

Ms. 7

44141
JO. HARTM. DEGNERI

Civit. Neomag. Archiatr. & Acad. Cæs. Nat. Cur. Coll.

HISTORIA MEDICA

D E

DYSENTERIA BILIO- SO-CONTAGIOSA,

QUÆ MDCCXXXVI.

NEOMAGI ET IN VICINIS EI PAGIS

Epidemice grassata fuit.

In qua simul corticis Simarubæ & radicis Salab
effectus exploratur.

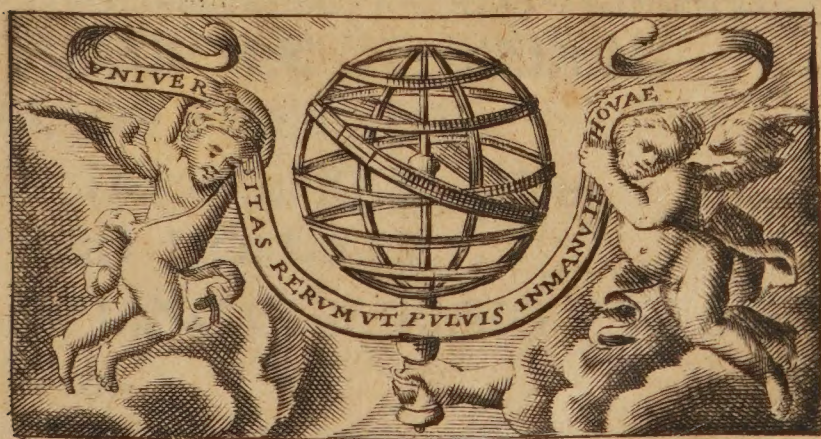
A C C E D I T

RELATIO HISTORICA

Cum Responso Facultatis Medicæ Halensis

D E M O R T E

Per Mercurium Sublim. in Emplastro applicatum,
inducta.

TRAJECTI ad RHENUM,

Apud **STEPH. NEAULME.**

Anno MDCCXXXVIII.

V I R I S

ILLUSTRIBUS, AMPLISSIMIS, NOBILISSIMIS;
GRAVISSIMIS,

INCLYTÆ CIVITATIS NEOMAGENSIS

CONSULIBUS

E T

SENATORIBUS,

PATRIÆ PATRIBUS,

PETRO VERSTEGEN, J^{Cto}.

ADAMO JACOBO SMITS, TOPARCHÆ
DE HORSSSEN,

CONSULIBUS,

FRANCISCO VAN DER LINDEN,

GUILIELMO TEYLER,

MATHIÆ LAMBERTO SINGENDONCK, J^{Cto}.

TOPARCHÆ DE DIEDEN,

CONRADO PIECK, J^{Cto}.

ARNOLDO KELFKEN, J^{Cto}.

NICOLAO HOEUFTS,

CHRISTIANO GUILIELMO VAN BENTHEM,
J^{Cto}.

JOANNI SWAAN, J^{Cto}.

DEDICATIO.

JACOBO VOS, JCto.
DIETERICO SINGENDONCK.

SENATORIBUS ET SCABINIS.

NEC NON

QUI IIS AB ACTIS SUNT

VIRIS

CONSULTISSIMIS, SPECTATISSIMIS,

ANTONIO VOS, JCto.

HENRICO PIECK, JCto.

STEPHANO VAN HERWAERDEN, JCto.

JOANNI ENGELEN, JCto.

PATRONIS ATQUE FAUTORIBUS

S. P. D.

JOAN. HARTM. DEGNER.

N lucem ecce Vestris, *Viri Amplissimi*, sub auspiciis, prodit hoc quaecunque opusculum de morbo, qui Anno 1736, civitatem nostram

DEDICATIO.

stram haud leviter & terruit & afflixit. Quam tristis illius temporis rerumque apud nos facies fuerit, cum tetra mortis imago ubique obversaretur, *Vos* omnium maxime nostis, nec est cur aspera illa fata publice enarrare necesse videatur. Verum tamen adeo notabilis illius temporis status ac periodus existit, ut omnino memorabilibus vitæ nostræ casibus annumerari, ejusque memoria in Annalibus publicis consignari mereatur. Cum enim accidere possit, quod tamen Deus Optimus Maximus averruncet, ut postera ætas eadem calamitate percellatur, quum vita mortalium variis fortunæ & factorum vicissitudinibus obnoxia esse solet, haud ingrati neque inutilem posteris præstaturi erimus operam atque officium, si a nobis notatum legerint, quibus consiliis quibusque armis dire grassanti morbo obviam itum fuerit. Quod autem *Illustribus Vestris* Nominibus huncce tractatum inscribam, non una me impulit ratio. Primo enim

DEDICATIO.

gravitas & atrocitas mali *Vos* speciatim,
Viri Illustres, tam multiplici cura distrin-
xit, ac de salute publica sollicitos ha-
buit, ut omni mentis cogitatione, omni-
que virium contentione in id incumbere-
tis, quo, cum exitiosæ lui obex ali-
quis poneretur, tum salutaribus consi-
liis afflictæ civitati auxilium ferretur, ino-
pumque egestati liberali & parata ope
subveniretur. Quam *Vestram* de labo-
rantibus nostræ urbis incolis paternam
curam, vigilantiam, & promptam ad
sublevandum benignitatem, ne serior
ætas ignoraret, operam dandam existi-
mavi, ut aliquod curarum & prudentis
administrationis *Vestræ* monumentum ex-
staret publicum. Deinde etiam silentio
præterire nequeo singulare beneficium,
quo hoc ipso tempore me afficere vo-
luistis. Cum enim videretis, me, quan-
tum possem, id egisse, ut ægrotantibus
adessem, iisque sedulam & non infe-
licem operam præstarem, adeo *Vobis*,
Viri

D E D I C A T I O.

Viri Amplissimi, meus ille labor probatus est, ut perquam honorifica benevolentiae testificatione me hujus *Civitatis Medicum ordinarium* constitueretis, eoque ipso testatum velletis, me non inutile fore urbis pondus. Ingrati autem hominis nota inurendus essem, si tam benignum de cive vestro judicium sine aliqua grati animi commemoratione tacitus transirem. Accipite ergo, *Viri Amplissimi*, obsecro, levidense hoc munusculum literarium eodem favore, quo ejusdem Autorem amplecti voluistis; Et licet id beneficentiae *Vestrae* magnitudinem non æquet, perpetuum tamen erit mentis meae testimonium. quantum *Vestra* Nomina colam atque observem, & quanto studio allaborem, ut tam in civium Vestrorum, quam in communem omnium usum commodumque symbolum meam conferam; spem proinde foveo, eventurum, ut *Vestro* suffragio hi mei conatus approbentur. Nihil interea

DEDICATIO.

mihi magis curæ cordique erit, quam
ut per omnem, quam Deus Opt. Max.
mihi concedet, vitam Vestris commodis
inserviam. *Vos vero, Viri Illustres, vi-*
vite diu felices ac sospites, & ulteriore
Vestro favore me tueri pergite.

Scribebam Neomagi III. Nonar. Febr.
C.D. ID CCXXXVIII.

VIRO

VIRO EXPERIENTISSIMO
JOANNI HARTM.
DEGNERO,
MEDICO FELICISSIMO.

*Ardua quid validis prosunt munimina portis,
Quid prosunt fortes, Urbs Neomaga, Duces?
Hostes si poterint interni perdere cives,
Quos laceret miseri vis inimica mali.
Cum rapiant juvenes fluido contagia morbo,
Opprimat & fessos saeva ruina senes.
Di meliora tamen! jam nostris Numine votis
Phoebus adest, Medici duxque comesque chori.
Degnerumque docet rabidos frenare furores,
Ut justa medicam porrigat arte manum.
Tantum, Jane, Tibi debet Neomagia tellus,
Hippocrati quantum Graecia debet humus.
Quaeque lues reliquos potuit submittere leto,
Illa Tibi aeternum vivere posse dabit.*

JOANNES ARNTZENIUS.

fCtus.

PROOE-

P R O O E M I U M

Eculum integrum nunc abiit, ex quo omnium morborum truculentissima *Pestis Belgium*, imprimis vero *Geldriae* Provinciam, atque in ea inter reliquas, maxime *Civitatem* nostram *Neomagensem* miserrime afflixit. Tanta enim tunc sævitia hic locorum ista lues grassabatur, ut totum *Neomagum* quasi incendio ab eadem correptum videretur, & vix in urbe decem domicilia ab illius contagio intacta relinquerentur.

Facile est colligere, quam luctuosum illud fuerit spectaculum, dum feretra funeribus excipiendis per omnes plateas ante plurimorum fores collocata, & non solum mortuos undique, sed & sæpius tria quatuorve cadavera ex iisdem ædibus simul ad sepulchra deportata fuisse legimus.

Miseram illorum temporum faciem, quorum historiam graphice descriptam nobis reliquit Celeb. Isbr. de *Diemberbroeck*, Civitatis hujus tunc temporis *Medicus ordinarius*, nobis in mentem revocavit calamitas, quam hoc ipso anno *seculari* experti sumus, cum morbus quidam *Epidemicus*, inter affectus nobis familiares fere gravissimus & foetidissimus, nimirum *Dysenteria bilio-*

bilioso-contagiosa, hic terrarum satis vehementer sæviret.

Peste quidem laborantes nunquam tractavimus, sed ex historia morbi, ab aliis conscripta, facile concedimus, *contagium istius violentius & malignius esse dysenterico*, neque æquale periculum huic inesse.

Verum enim vero *lues* quoque *dysenterica* interdum satis virulenta est, & miasma suum contagiosum quam latissime diffundens, non tantum magnam hominum multitudinem inficit, sed etiam multa strage interficit; & si præsentius periculum vera *Pestis* affert, quam modo dictus affectus, tamen putidissimus & cadaverosus foetor, quem nec ditiores evitare possunt, ipso horrore & aversione alterius mali metum fere adæquat, ut taceam dolores & intensissimos cruciatus, qui in alio morbo non erunt graviores.

Plures quidem morbos *Epidemico-contagiosos*, ex. gr. *febres catarrhales malignas, petechiales, purpuratas, variolas, morbillos, &c.* late grassantes, in praxi nostra obvios habuimus tractavimusque, nihil tamen horum cum horrendo hoc malo dysenterico comparari posse nobis videtur.

Et sane peste excepta febribusque, quæ isti sunt affines, vix aliud morborum virus latius grassatur, magisque genus humanum vastat, quam ipsa *dysenteria*, ob quam etiam rationem
sum-

(III)

summum veluti gradum adepta pro *pestilente* seu *pestilentialis indolis* morbo, aut, ut ita loquar, pro nostra *Peste* haberi potest.

Horrent etiam hunc morbum præ reliquis mortales. Vicinus vitat vicinum, agnatus agnatum; de pistore panem, de cerevisiario cerevisiam accipere recusant, si eorundem domus aliquem hoc malo affectum habeant; hinc opifices, mercatores aut alii, quorum interest, rem suam familiarem nullum detrimentum pati, morbum maxime celare fatagunt, ne a negotio aut commercio suo quenquam avertant.

Tantus quoque per *Belgium* & apud vicinos de nostro morbo rumor & terror fuit, ac si ipsa pestilentia afflati fuisset. Haud pauci urbem nostram intrare timebant; alii audita fama de dysenteria hic grassante ante ipsas portas gradum retulere domumque rediere;

Nonnulli, quia in *Diemberbroekio* legerant, tunc temporis hic locorum præcessisse dysenteriam malignam, eamque excepsisse pestem, etiam nunc pestem inde nascituram vanissimo præfagio hariolabantur, ac si non satis magna malorum moles nobis incumberet.

Morbus vero *dysentericus*, uti in genere eximiae malignitatis ac truculentiae esse solet; ita in specie apud nos non solummodo magnum ægrorum pariebat numerum, sed etiam tantam & tam exactam pro ratione laborantium requirebat attentionem, ut, ubi in aliquo
arti-

(IV)

articulo peccabatur, aut quidquam ὕστερον πρό-
τερον fiebat, æger periculum vitæ incurreret,
nec nisi experto credibile sit, quam plenam
molestiæ vitam Medicus tunc temporis agat,
cum dies noctesque continuo inter hujusmo-
di nil nisi putridum foetorem exhalantes ægro-
tos versari debeat, ac ipsi vix spatium capien-
di cibum, aut defatigata membra necessaria
quiete reficiendi, concedatur;

Vix enim quisquam Medico parcit, dum
sibi auxilium ferri cupit.

Ipse ego laboribus delassatus sæpius com-
motionibus febrilibus corripiebar, ac dolores
capitis patiebar, qui mihi in morbis epidemi-
cis semper malignitatis signum fuerant. Vo-
mitu præterea spontaneo & diarrhœa leviori
illo tempore aliquoties tentabar, nec leve
morbi incurrebam periculum, nullum tamen
otium relinquebatur habendi curam mei, ut
non una vice cogitarem, me fere vitam cum
labore finituum.

*Anno quidem hujus seculi secundo dysente-
ria castrensis Ducatum Clivensem, ob castra
ibi posita gravissime affligens, nostram quoque
civitatem corripuit, magnaue strage tunc de-
vastavit, sicuti ex ore eorum accepimus, qui
illum morbum aut ipsi tolerarunt, aut illorum
temporum adhuc memores sunt. At non se-
mel indoluimus in præsentī nostro casu, quod
Medici illius ætatis hic degentes nullas ex
suis*

fuīs observationibus memoriæ prodiderint, ex quibus forsan aliquid consilii aut auxilii haurire potuissēmus. Operam quidem dedimus, ut aliquas de illo morbo relationes genuinas nancisceremur; at, cum nullus amplius Medicorum, qui eo tempore vixerunt, superstes esset, voti nostri compotes fieri nequivimus.

Quid vero artem nostram magis illustrat, quid certius stabilit ac firmat, quam *observationes ac historię morborum* ab iis ipsis fideliter conscriptæ, qui salutē hominum præfuerunt?

Sunt enim *Observationes Medicæ* species facti & relationes earum rerum & mutationum, quæ in corpore humano fiunt, sive illud in statu sano, sive morboſo existat. Ex iis cognoscimus non tantum veram naturam, generationem & causas læsionum & symptomatum morboſorum, verum etiam pandunt nobis certos & genuinos effectus medicamentorum, cum jam cognitorum, tum & eorum, quæ nobis adhucdum incognita erant. Illis maximam partem innititur Praxis & Experientia medica, quæ rationes suas solidas ex iisdem petere debet.

Certe si Medici *Observationes & Annales historicos* diligentius conscriberent, & de iis casibus, qui annuatim ipsis offeruntur, & præsertim quemlibet morborum epidemico-
rum & contagioſorum statum scriptis accuratius

(VI)

tius notarent, non posset fieri, quin solidior morbosarum causarum cognitio, & firmior medendi methodus inde emergeret. Tunc enim quid in isto affectu emolumento, quid nocumento fuerit, quidque *in simili casu* agendum sit, certius disceremus, nec de vita hominum denuo periculum faceremus.

Cum enim multi sint morbi, qui nil nisi speciem similitudinis præ se ferunt, causas vero si respiciamus, maxime a se diversas habeant; ita quoque in specie magna *inter dysenterias* occurrit *differentia*, quæ non nisi ex ejusmodi collectis & inter se collatis observationibus & historiis recte cognosci & distingui potest.

Inde etiam evenit, ut cum hæc nostris diebus oborta dysenteria phænomena haud vulgaria exhiberet, quod nomen specificum ei imponerent, aut quam causam genuinam ei assignarent, ipsi admodum ambigui hæsitarent Medici, qui ex hac lue laborantibus medicinam faciebant.

Illam autem haud alio quam *biliosæ* nomine designandam esse, ex ipsa ejus natura patebit.

Morbum justo nomine definire Medicum decet, nam hoc ipso declarat, illius genium specificum sibi notum esse, quin imo viam ad ejus sanationem sibi non ita fore difficilem.

Solet autem hic morbus esse *lapis offensionis* illis, qui rem parum cognoscunt, utpote qui
* * * inde

inde facile in incerta deferuntur trivia, ut nil nisi experimenta fallacia ipsos facere, eandemque illorum perversam medendi methodum noxiorum eventuum causam evadere, necesse sit.

Hujus rei cogitatione permoti in præfenti constituimus hanc de malo Epidemico, quod nostros hoc anno oppugnavit muros, publicare relationem, simulque ea, quæ in nostro periculo singularia occurrebant, ab oblivione vindicare.

Nulla cum ostentatione, nulla cum multorum Scriptorum, ad libri molem augendam, citatione, sed simplici sermone & stylo omnia conscripsimus, rebus potius, quam verborum copix & elegantix intenti atque studentes.

Herbis enim, non verbis, curantur morbi. Verbis vero offendi, juxta *Tullium*, aut morbi aut imbecillitatis argumentum est.

Quod vero hic libellus aliquanto serius in lucem prodeat, primaria hujus moræ causa fuit Praxis nimium cumulata, quæ nobis tempus subtraxit, quo minus observationes nostras in debitum ordinem redigere licuerit.

Deinde per totum *Anni* 1737. decursum ad finem mensis *Novembris* usque complures adhuc observabantur ægri, qui ex *diarrhæa biliosa* laborarunt, quos inter semper quidam erant, qui materiam cruentam excernebant, aut qui inde infelici modo mortem oppetebant, donec tandem ab eo tempore istæ diarrhææ
plane

plane evanuerint, postquam ultra annum & dimidium epidemico fere modo hic grassatæ fuerant.

Illæ vero *diarrhææ* incolas nostros adeo terruerunt, ut quamprimum quispiam ab iis tentabatur, rumor in vulgus spargeretur, *dysenteriam* aut in hunc usque diem nondum cessasse, aut jam redire.

Et licet ejusmodi logi vani deprehenderentur, nec morbus se hætenus manifestaret, hoc tamen pacto quotidie novæ nobis remoræ subnatæ sunt, utpote avidis videndi prius totius scenæ exitum.

Cum enim omnino exempla in propatulo sint, dysenteriam vehementem atque malignam non tantum per magnam hiemis partem durasse, verum etiam ab una ad alteram usque æstatem tanquam uno tenore, licet non uno vigore, continuasse, prudentia suadere videbatur, de morbo nostro nihil ante absolutam periodum & impletum finem literis vulgandum esse.

Præterea non adeo magno impetu ad id ferebamur, quoniam sentiebamus judicia admodum diversa fuisse, huncque aliquid pro utili declarasse, alium idem damnasse; quam invdiam declinare maluissimus.

Interim cum crebris sollicitationibus ad hæc publicanda stimulareremur, rem ulterius differre nolimus, bene memores, facilius esse aliorum labores reprehendere, quam meliora exhibere.

Necessitas & utilitas rei omnino exigit, ut omnia fideliter & vere exponantur, quæ in morbo salutaria aut noxia fuerint, inque illorum commemoratione nemo, uti spero, dicere sustinebit, nos modestiæ terminos egressos esse. Hoc tantum agimus, ut Rem Medicam, quantum in nobis est, adjuvemus; estque quod speremus, exiguos nostros conatus Publico non ingratos fore.

Cæterum in pluribus quoque *Europæ* regionibus *dysenteriam* hoc anno invaluisse, novellæ publicæ nuntiarunt; nil vero certi de ejus Epidemia nobis constat, quod ad usum communem proferre possemus.

In *Transisalanam* etiam terram, & imprimis in Civitatem *Campensem* illam luem magno impetu irrupisse, fama & literis accepimus. Et quanquam amplior ejus relatio nobis desit, tamen infra, quantum de ea comperire potuimus, exponemus. Harum enim observationum inter se instituta collatione semper aliquid lucis rebus nostris affundetur.

Postremo huic historiæ alium addimus casum, cum antecedentibus nullum quidem nexum habentem; quoniam autem illo ipso tempore accidit, quo priora publicandi consilium inieramus, hac occasione, tanquam optima usuri, illum cum Orbe Erudito communicare haud dubitamus, sperantes fore, ut ejus publicatio Rei Medicæ peritis nec ingrata eveniat, nec inutilis videatur. HISTO-

HISTORIA MEDICA
DE
DYSENTERIA BILIOSO-
CONTAGIOSA

QUÆ

ANNO 1736. NEOMAGI EIQUE VICINIS
QUIBUSDAM PAGIS

EPIDEMICE GRASSATA FUIT.

C A P. I.

*Exhibens Relationem historicam Dysenteriae
Bilioso-contagiosæ &c.*

§. I.

U M historiam *Dysenteriae* *Epi-*
demicæ, quam hoc anno haud
exigua incolarum calamitate
hic locorum toleravimus, de-
scribere adgredior, meus non
est scopus, de *Dysenteria* in
genere ejusque variis speciebus integrum con-
texere tractatum; hoc enim centies ab aliis fa-
ctum, centiesque recoctum est. Sed tantum-
modo & unice ad illam *Dysenteriae* speciem
me convertam, quam *Bilioso-contagiosam* ap-
pellavi, & quæ ab aliis *Dysenteriae* speciebus,
nimirum sanguinea, castrensi, alba, mucosa,
&c. quoad symptomata quædam essentialia

A

non

non parum distincta & diversa fuit , ut mox clarius patebit.

§. II.

Ejus vero *schema* sequenti modo sese sistebat : Initio mensis *Aprilis* , & per totum sequentem mensem *Majum* , magis vero *Junium* , inter adultos æque ac inter impuberes & parvulos satis frequentes erant diarrhœæ biliosæ , vomitibus ac doloribus in abdomine levioribus comitatæ ; nihil tamen malignæ luis in recessu habere videbantur , utpote quæ neque contagiosæ , neque rebelles erant , lenioribus corrigentibus ac laxantibus facillime cedentes.

§. III.

Cum vero *numerus ægrotorum solito major* fieret , cœpi tandem suspicari & vereri , ne malum quoddam violentius , dysentericum , successu temporis insequeretur , sollicitudinemque hanc meam cum aliis communicavi , neque vanam illam fuisse , subsequenter mensis *Julii* eventus docuit.

§. IV.

Circa *initium hujus Mensis* , tractabam ægram febre anomala per dies quatuordecim aut plures laborantem , quæ febris tandem terminabatur in diarrhœam cum magnis doloribus intesti-

stinorum, eamque pro dysenteria potius, quam pro diarrhoea critica, habuisssem, nisi *excrementa biliosa*, valdeque foetentia, ac nihil sanguinis exhibentia ab illa suspicione mentem avertissent.

§. V.

Deinde vero die *decimo septimo* ejusdem *Julii* advocor ad *Decurionem* Equestris militiæ, virum juvenem ac robustum, qui in platea, de **Paul-tract** dicta, habitabat. Hunc jam per octo vel decem dies *continuo alvi fluxu* laborare, eique a Cohortis Medico frustra Medicinam fieri, ab adstantibus refertur. Æger quidem viribus valde exhaustus jacebat, appetitu vero nondum plane prostrato, nec sitis, nec febris notabilis aderat, nec de alio incommodo, nisi de alvi fluxu valde frequenti & dolenti, querebatur. Nihil ego de *Dysenteria vera* in hoc subjecto adhuc suspicatus præscripsi ea, quibus diarrhoeam auscultare hætenus expertus fueram, sed itidem omnia incassum. Cum vero malum augeri potius, quam imminui, deprehenderem, ut *excrementa* lustrarentur, postremo jussi; quo facto apparuit, illa fuisse *cruenta* ac *saniosa*. Triste hoc mihi existit majoris mali forte secuturi præludium. Interim statim ea medicamenta, quæ morbo dysenterico sanguineo opponere alias solitus eram, præscripsi quidem, omniaque, quæ pro

temporis & circumstantiarum ratione salutaria mihi videbantur, applicanda curavi, sed nullo levamine; morbus potius semper abibat in deterius, vires in dies minuebantur, pulsus sensim deficiebat, frigeabant extrema, accedebat singultus, & *die vigesimo quinto hujus mensis* mente sana placida mors insequabatur.

§. VI.

Hic *omnium primus* fuit ægrotus, quem *vera dysenteria* hoc anno in hac civitate correptum fuisse novimus. In eo vero statim *singularia* quædam, tam quoad *symptomata* morbi, quam quoad *curam* & *medicamentorum* effectum observavi, quæ dein in hoc fatali morbo maximæ utilitati ægris meis fuerunt. Didici enim hunc morbum non solum a dysenteria vulgari sanguinea, alba, mucosa &c. notabilem indolis suæ diversitatem exhibere, sed & ejus curam solito difficiliorem esse; ideoque mature putavi *causam* ejus *procatarteticam* propius examinandam, eique alio modo aliisque remediis, cum studio excogitandis, obviam eundum esse.

§. VII.

In *illa* vero *platea*, ne dicam in *illa ipsa domo*, in qua moriebatur modo dictus æger, & quæ versus meridionalem civitatis tractum exten-

tenditur, *omnem nostram calamitatem* natam fuisse, aut saltem primo loco se manifestasse, ex sequentibus patebit.

§. VIII.

Non enim multo post & quidem in *sine* ejusdem mensis *Julij*, & in *principio*, magis vero jam *medio Augusti* sensim sensimque ad dextram æque ac ad sinistram modo dictæ plateæ partem, in plateas eidem vicinas sese diffudit malum: nimirum in plateas, quæ Boream spectant, quas de **Kruitberg** / **de Nieustraet** / **de Bzuurstraet** appellant; in plateas vero versus Austrum jacentes, quæ de **Koningstraet** **de Siekenstraet** & **de Meulenstraet** audiunt, morbumque hunc minime benignum, sed malignum & *contagiosum* esse, nunc satis aperte docebamur.

§. IX.

In modo dictis plateis, quarum quasi *centrum* erat de **Paulstraet**, morbus hic etiam usque ad *declinationem* mensis *Augusti* fere unice adhuc substitit, adeo quidem, ut licet jam mensis elapsus esset, ex quo illius naturam jam perspectam haberem, & quidem in agris compluribus, Medici tamen quidam adhuc acriter pugnarent, non esse *Dysenteriam* in civitate, sed tantum diarrhoeam simplicem: for-

san quia aut nullum sanguinem, aut non multum sanguinis excerni videbant; alii *fluxum* tantum *hepaticum* esse affirmabant; num bene vel male judicaverint, eventus deinde evicit.

§. X.

Verum enim vero malum in dies magis magisque accrescens, *in fine mensis Augusti*, & quasi gradatim porro de platea in plateam dispersum est, imprimis vero in meridionalem civitatis partem, ibique etiam plateas, quas de *Seegelbaan / de Swaenegas / de Bloemerstraet / de Regulierstraet* dicunt, corripuit. Jam etiam in aliis civitatis partibus, hinc inde, sed admodum sparsim unus vel alter æger dysentericus offendebar, sed cum morbi genius adhuc multum lateret, alio morbo illos extinctos fuisse, fama ferebat.

§. XI.

Tandem circa *initium mensis Septembris* per universam civitatem morbi progressum sentiebamus, nullaue urbis pars ab illo plane immunis erat, ut nunc de *malo Epidemico grassante* nemo amplius dubitare posset.

§. XII.

Est vero non solum singularis considerationis

nis hæc observatio, quod morbus hic in sui principio *non simul & semel per totam civitatem* grassatus sit, & quod *ejus vestigia* presso quasi pede legere & sequi potuerimus; sed & hoc notatu admodum dignum est, quod hucusque *solis nostris muris* inclusus fuerit. Neminem enim extra pomoeria nostra hæc lues ad hoc tempus adflixit, at sola nostra civitas ab ea tacta fuit.

§. XIII.

Jam vero *procedente mense Septembri* in dies *incrementa sumens* latiusque vires suas explicans, etiam in confines nobis *pagos* contagium transiit, & quidem per homines, qui urbem frequentaverant. Itaque ab eo tempore omnium primus mali rabiem sensit pagus Septentrionem versus proxime Neomagum situs, quem *Hees* appellamus. Porro sensim proxime nobis adjacentibus vicis, nimirum *Weurd, Benningen, Hadert, Groesbeeck, Ubbergen, Beeck* &c aliisque illis appositis virus se insinuavit. Eadem tempestate, vel potius paululum tardius *Vahelim transiens* contagium vicinos nobis vicos *Lenth, Elst, Bommel, Gent, &c.* dictos, afflavit, ut nunc multi ab eo tum rure, tum in civitate decumberent.

§. XIV.

Hoc tempore , *medio nempe Septembri* ,
 Nundinæ annuæ seu *Encænia* apud nos cele-
 brabantur : qua occasione ingens multitudo
 imprimis rure habitantium in urbem , morbi
 metu posito , confluebat. Per hanc mortalium
 frequentiam , parum opportuno tempore con-
 venientium , *mali fines non parum propagati sunt* ;
 nam advenæ infectas domos intrantes , cum æ-
 grotorum , tum simul ipsius morbi commercium ,
 contraxere , eaque via in sua rura transmisere ;
 ita ut ab hoc tempore circumjacentes vicos
 idem malum vehementius adfligeret , multi-
 que paucorum dierum aut horarum lætitiā
 vitæ jactura pensarent.

§. XV.

Notabile hujus rei habuimus exemplum in
 puero , qui *Cliviae* scholam frequentabat. Hunc
 pater ob nundinarum ferias huc arcessivit. Ac-
 cidit vero , ut brevi post ejus adventum soror
 ejus dysenteria corriperetur ; quo facto pater
 quidem puerum statim eo remisit , unde vene-
 rat , post aliquot autem dierum intervallum ibi-
 dem itidem dysenteria decubuit , & feliciter
 cum sorore e morbo evasit. Novi quoque *ta-*
bellarium e vicinia Bommeliæ ad Mosellam ,
Maes-Bommel / ad me hoc tempore mis-
 sum ,

sum, ut peteret consilium ad præservandum & curandum morbum Dysentericum, si forte illis locis appropinquaret. Iste tabellarius domum infectam, in qua ancilla Dysenteria decumbebat, frequentavit, secumque hinc ad suos infelici modo transtulit contagium, ex quo & ipse & alii ejusdem vici incolæ obierunt. Talia exempla multa, si necessitas exigeret, adducere possemus, præsertim quorundam *militum*, aliorumque hominum, qui hinc *Graviam*, *Arenacum*, *Emericum* atque aliorum profecti, ibidem hoc morbo correpti, eodemque vel extincti fuerunt, vel etiam ex eo convalescerunt, aliosque hac lue ibidem infecerunt.

§. XVI.

Itaque circa *medium Septembris* suam *ἀρχὴν* morbus attingebat, numerusque ægrorum undique tam rure quam in civitate fatis notabilis erat, ut omni labori ferendo ægrisque invisen-
dis vix sufficerent Medici.

§. XVII.

In hoc *summo suo vigore a medio Septembris ad vigesimum sextum Octobris* usque persistebat lues, & non paucos omnis conditionis homines e medio tollebat; *sub finem vero Octobris* paulatim declinare, neque tot homines

ab eadem infestari, magno fane omnium nostrorum civium solatio, lætique observavimus.

§. XVIII.

Reticendum autem hic non est, quod morbus in *eadem quasi urbis regione*; ubi *initium suum* sumsit, per omne grassationis tempus, etiam *vehementissimus* exstiterit, virusque suum non solum semper circa meridionalem & septentrionalem urbis positum magis expanderit, sed & majorem ibi stragem fecerit, quam in opposita civitatis parte: plures enim ibi sæpius in una domo decumbebant ægri, quam in integra platea boreali reperiebantur.

§. XIX.

In supra memoratis itaque plateis australibus & septentrionalibus maximus ægrorum numerus per totum morbi decursum exstitit, adeo quidem, ut præprimis in platea **De Siekenstraet** vix una aut altera domus a contagio libera maneret, ac hæc platea ipso nomine & omine **De Siekenstraet** seu ægrorum platea appellaretur. In aliis contra civitatis partibus, vix unus aut alter inveniebatur æger, neque tamen hic omni suspicione commercii cum infectis vacabat. Quo ergo propius versus Boream, aut si mavis, flumen nostrum Vahalim positæ erant domus, eo pauciores in
pla-

plateis decumbebant ægri, sic quidem, ut in plateis flumini proximis, quas de **Laegemarkte** **de Steenstraet** / **de Bleeeshouwersstraet** appellant, paucissimi, & vix unus aut alter in quavis platea ægrotaret, quamvis duæ posteriores plateæ numerosa plebe quam maxime abundent.

§. XX.

Illud vero *morbi decrementum*, de quo supra §. XVII. adhuc magis elucebat sub *initium* mensis *Novembris*; abhinc enim in dies pauciores ægri & rariora funera conspiciebantur; & circa *medium*, vel si mavis, *sub finem mensis Decembris* per summam Numinis gratiam *morbus* per totam civitatem tandem plane *cessabat*.

§. XXI.

Omniū enim *postremus*, quem scio & ad quem vocabar, ista lue ægrotantem, fuit famulus, qui a domino suo, jam ex hoc affectu paucis ante diebus mortuo, per contagium eundem morbum contraxerat; hic die quarto Decembris decubuit, sed idem, dum rusticorum more, omnia fere respuebat auxilia atque remedia, *die vigesimo tertio ejusdem mensis* extinctus, cumque eo malum finitum est, totaque civitas ex atroci hoc vulnere convaluit.

§. XXII.

§. XXII.

Itaque hic morbus per *integros quinque menses* hic grassatus, multas familias magno luctu, nec leviori calamitate afflixit. Rumor quidem in *sine mensis Decembris* dicebat, rure adhuc in non nullis vicis propinquis morbi vestigia reperiri, sed certi quid de eo compertum non habeo.

§. XXIII.

In vico autem *Gent*, mense *Januario* *Anni 1737.* aliquot adhuc ægros pauperes vera dysenteria tactos, ac ea extinctos esse, nobis a Viris fide dignis, ibi habitantibus, nuntiatum est.

§. XXIV.

Toto deinde mense *Januario*, imo ipso *Februario*, & *Martio* complures adhuc alvi fluore & lubricitate correptos tractavi, & quidem sæpius plures in una eademque domo, imo ipso mense *Aprili*, quatuor ægri in iisdem ædibus diarrhoea fere simul adfligebantur, in quibus unus erat, qui excrementa cruenta dysentericis simillima deponebat; brevi tamen omnes, quotquot habui, facillima methodo, infra indicata, convaluerunt, utpote *vera Dysenteria* minime laborantes.

§. XXV.

§. XXV.

Hic autem silentio prætereundum non est, non omnes, qui toto illo luis tempore aliquem alvi fluxum patiebantur, *Dysenteria vera* laborasse; *diarrhoeæ* enim leviores, quas *Dysenteriodes*, si placet, appellare poteris; morbum Dysentericum non solum semper intercurrent sed etiam adhuc vigeant, nec dum cessabant, cessante jam Dysenteria.

§. XXVI.

Fuerunt etiam adhuc illis mensibus, qui cum *reliquiis & sequelis Dysenteriae*, quam per autumnum passi erant, etiamnum conflictabantur, vel quia ante minus salubri fuerunt corporis dispositione, vel quia morbus non bene fuit sanatus. Inde rumor quidem semper fovebatur, acsi Medici adhuc ægros ex Dysenteria laborantes haberent; non vero fluxus Dysentericus, sed potius *cæliacus* vel *lientericus*, pro ratione subjectorum, nunc dicendus fuerat, qui istos premeret, veluti ejusmodi ægri mihi tractandi hucusque obvenerunt, ii que hinc eo lentius sanabiles erant, quo diutius languidum corpus traxerant, antequam curæ legitimæ committerentur.

§. XXVII.

§. XXVII.

Porro ulterius ipso *vere*, cum jam ficcior & calidior aër oriretur, dein mensibus æstivis, magis vero autumnalibus usque ad finem *mensis Octobris* hinc inde complures adhuc inventi sunt, qui *frequenti alvi fluxu* laborabant, & quorum semper aliqui excrementa mucosa, striis sanguineis mixta, deponebant, paucis vero diebus omnes cum sanitate in gratiam redibant, nihilque contagiosi suberat.

§. XXVIII.

Ut vero ad nostrum *morbum* *vere Dysentericum* redeamus, illius *Indoles historica* sequenti modo se habebat: non omnes æquali modo afflixit; sed quot hic morbus subjecta corripuit, tot fere diversa ægrotantium schemata exstiterunt. *Duplex* tamen præcipue consideratio institui debet, dum vel *malignius* vel paulo *mitius* homines malo infestabantur.

§. XXIX.

Quos *malignius* malum infestavit, illi vel prægressis per aliquot dies *flatibus*, *borborygmis*, *doloribus* abdominis levioribus, *alvi segnitie* &c. veletiam absque præviis illis incommodis, sub-

subito corripiebantur *alvi profluvio* admodum frequenti.

Accedebat statim sub initium mali, *fastidium ciborum, nausea, conatus vomendi, imo vomitus actualis, una cum magna virium prostratione.*

Maxime vero ægrotos angebant *cardialgia summa, dolores, torsiones, & cruciatus intestinorum* gravissimi, utpote molestissima morbi Symptomata.

Feces per alvum ejectæ, in initio feces *cerevisiæ colore* æquabant, *flavæ* aut potius *subrufæ* erant, sed sensim aut fiebant *porraceæ, æruginosæ, aut subcruentæ, spumido-ulcerosæ, loturæ carnis subturbidæ* haud absimiles, & paulo post, *tunicæ interioris villosæ abrasiones* referebant.

Ut plurimum tamen parumper una vice ejiciebatur, imo *irritus sæpe totus fuit excernendi conatus.*

Quidam successu temporis interdum *corpuscula carnosæ, carunculas, & quasi glandulas parvas, ut & integra sæpius fragmenta tunicæ interioris & membranæ intestinorum* abra sæ, excrementis cruentis & purulentis mixta deposuerunt, quæ integra & solida exierunt.

Adhæc *præternaturalia* quædam, ex. gr. *pinguia corpora instar lardi scissi, aliaque glutinosa concreta* per inferiora vel superiora ejecta fuisse, vidi.

A qui-

A quibusdam, *Lientericorum* more, cibus, potus, medicamenta, omniaque ingesta, cruda, non mutata, ejiciebantur, & quam primum guttam liquidi assumerant ægroti, statim alvi fluxus cum molestia eos urgebat; intestina adeo laxa & relaxata erant, ut canalium mortuorum instar, nihil retinerent.

Foetor ut plurimum aderat putridus, cadaverosus, intolerabilis.

Materia per vomitum ejecta in aliis a fecibus alvinis parum differebat, adeo ut illam excrementa alvina fuisse crederes, nisi quod rarissime sanguine tincta fuerit.

In non paucis jam primo, secundo, vel tertio die percipiebatur *singultus*; plurimi vero paucis ante mortem diebus eodem corripiebantur.

In aliis, statim in principio morbi, *Lipothymia* erant frequentes.

Febris in aliis satis notabilis, in aliis vero vel plane nulla, vel quæ vix percipi poterat, hæc symptomata comitabatur.

Pulsus in initio a naturali vix distabat, sensim vero & sæpius jam tertio vel quarto die *intermittebat*; in quibusdam autem plane *deficiebat*. Tunc quoque *extrema frigebant*; interdum etiam aliquot ante mortem diebus pulsus & calor naturalis redibant, sensim vero plane iterum evanescebant.

Lingua erat arida;

Sitis

Sitis urgebat & angebat ægros, ut potum ad palati gratiam excogitare vix possent.

Agrypnia & *vigiliæ* continuæ maxime quoque fatigabant ipsos.

Urina plerumque plane erat suppressa, ut intra sex, octo, decem aut quatuordecim dies vix guttam emitterent;

In aliis vero statim cum morbi assultu aderat *stranguria* molesta; *urina* rubella sedimentum ex luteo cineritium deponebat.

Tenesmus vix tolerabilis complures excruciat;

In aliis *ani procidentia* sequebatur.

Purpura rubra in fine morbi non raro conspiciebatur;

Rarius vero *aphtæ* accedebant;

Alii *pustulis rubris* in cute variegati apparebant, quæ in suppurationem abibant.

Virginem vero nobilem vidi *maculis* & *tuberculis duris nigris*, quasi *carbunculis vere pestilentialibus*, per totum corpus sparsis, defœdatam, quæ in sphacelum lethalem terminabantur, ut rumor esset, illam peste extinctam fuisse, quam tamen opinionem nunquam non oppugnavi.

In paucissimis *subsultus tendinum*, aut *convulsiones*, modo totius corporis, modo solius abdominis observabantur.

Deliria quoque, sed tantummodo levissima, in moribundis notavimus.

Horum *oculi torvum* tuebantur, & *vultus distractus* erat, nec eodem loco manere, sed peregre abire volebant.

Sub his modo compluribus, modo paucioribus, Symptomatibus, magis magisque *invalescebat alvi profluvium*, & ex spumido-purulento fiebat *ichoroso-colliquativum, cadaverosum*, sensim sensimque magis insensibiliter¹, ut ita dicam, *effluens*, ac ægri intra *primam vel secundam periodum septenariam*, viribus plane exhaustis, *facie Hippocratica*, ut plurimum mentis satis adhuc compotes & caturientes, placide moriebantur.

Nonnullos *intra tres vel quatuor dies* ita mortuos vidi.

Mente vix concipi & credi potest, *quanta liquidorum humorum copia* in hoc morbo per intestina deposita sit. Totum fere corpus in liquidum solvebatur, & per intestina expurgabatur, ægrique tanta macie conficiebantur, ut nil nisi scelela sine ullo succo apparerent.

§. XXX.

Talis fuit tristis hujusce morbi facies, in quo summum ægri periculum incurrebant, & quidem hoc certius, quo gravius decumbebant. Hoc nobis fere *universale* fuit *axioma*, & *prognosticon*; quo enim *magis inopinato morbus aliquem invadebat*, & quo *gravioribus symptomatibus*, vomitu nempe, *cardialgia*, *Lipothy-*

thymia, virium prostratione, febre acuta &c. statim in principio stipatus fuit, eo gravius etiam adfligebat, ac eo citius, intra tres, quatuor, aut sex dies ad finem, ut plurimum lethalem properabat; & contra hoc levior & benignior morbus evadebat, ubi symptomata erant mitiora, & functiones animales magis sibi constabant.

§. XXXI.

In illis itaque, qui *mitiori* gradu adfligebantur, *simplex* quasi, sed fere *continua* *alvi lubricitas* aderat, & *excrementa* primo *flavescine* aut *viriditate* aliqua *biliosa* plus minus tincta, dein *cruentata* magis & *spumida*, *tanquam albumine* ovi mixta, & sensim velut *ulcerosa* evadebant, ac indies magis magisque cum impetu profluebant; alii merum *mucum album*, striis sanguineis tinctum, mittebant;

Alii *sangvinem* purum, sincerum, satis notabili quantitate dejiciebant.

Excrementorum fætor non adeo intolerabilis, imo in quibusdam feces fere sine omni odore erant.

Fastidium ciborum, & *nausea* non adeo multa; in aliis *appetitus* satis bene sibi constabat.

Tormina & cruciatus intestinorum non adeo erant sensibiles, imo nonnulli plane iis carebant;

Nec hos *præcordiorum anxietates* multum vexabant.

Somnus & *vires* ipsos non ita relinquebant;

Pulsus in aliis, & præprimis in illis, ubi morbus in longum protrahebatur motum febri-lem levio-rem indicabat, certam tamen periodum *febris* non servabat; quandoque *schema tertianæ anomalæ* ludere videbatur.

In his *sudor* facilius sequebatur.

Defluvium alvi cum reliquis symptomatibus sensim iterum minuebatur, fecibusque ad naturalem conditionem redeuntibus, ægri vel paucorum, sex, octo, decem, vel plurium, quindecim, viginti &c. dierum spatio convalescebant.

§. XXXII.

Generatim porro in hoc morbo sequentia notanda duximus; homines quidam per dies aliquot, antequam morbo infestabantur, *flatus* & *borborygmos abdominis* se audivisse quidem, sed vix sensisse referebant; alii vero *flatibus* vehementer vexabantur;

Aliis ante morbi invasionem *alvus* erat solito *adstrictior*.

Deinde bonum fuit indicium in iis, qui *bilem flavam*, & adhuc magis, qui *bilem viridem*, quocunque morbi tempore, imprimis tamen statim in *principio*, vel sponte, vel medicamento exhibito, vomitu vel dejectionibus alvinis, excernebant; hoc ipso sæpius omnis pro-

propemodum mali fomes ~~quasi~~ una vice auferebatur; & quo citius hæc evacuatio fiebat, eo certius ægri convalescebant. Sic complures subito correptos, & gravissime afflictos evacuata multa bile viridi & æruginosa brevi tempore sanatos vidi.

Sanguinis sinceri excretio per alvum non erat morbi symptoma essentialiale & simpliciter pathognomonicum, neque tam mali ominis; ii enim, qui multum sanguinis per alvum fundebant, quod tamen perpauca evenit, minus periculose laborarunt, quam ii, quorum feces parum sinceri sanguinis secum efferebant, sed solummodo album spumeum mucum viscosum velut intermixtis sanguinolentis striis; hi namque vehementiora abdominis tormina sentiebant, crebrius alvum ponebant, & virium majorem jacturam patiebantur.

Pessimus fuit *fluor alvi colliquativus, purulento-cadaverosus*.

Quidam homo valde robustus *uvæ passas majores* integras cum reliquis fecibus ejecebat; quas octiduo ante morbum comederat.

Vomitus cruentus pessimus erat: hominem tamen robustum, propinato vomitorio, multum sanguinis puri rejicientem, brevi restitutum vidi; hic vero vomitus cruentus ipsi jam sæpius familiaris fuit, ob lapsum, ut putabat, ex equo factum.

Malignus & lethalis fuit vomitus, si mate-

ria foetida purulenta, vel alia excrementis similia ejiciebantur; intestina enim jam putrefacta, eorumque liquidum in ventriculum depositum esse, eo ostendebatur.

Non omnem morbi assultum comitabatur *febris*. Quo gravius enim malo laborabant ægri, & quo citius inde jugulabantur, hoc mitior sæpius febris ex pulsu dijudicari poterat, & defectu potius quam excessu ut plurimum errabat pulsus.

Non erat malum signum, quibus *dies tertius* molestior & gravior apparebat, hi enim certius emergebant, morbo diutius, interdum per tres pluresve septimanas, protracto.

Crisin aliquam morbus in eo monstrabat, quod ii, qui inde moriebantur, maximam partem die quarto, initio septimi, vel noni, decimo quarto aliisque diebus judicatoriis exspirabant; in iis autem, qui e malo restituti sunt, dierum criticorum ordo non servabatur.

Convulsiones semper mortis prodromi erant.

Singultus incipiente morbo non adeo funestus, sed lumbricorum sæpius in ventriculo stabulantium signum erat, at in statu morbi superveniens fatalem semper eventum indicabat.

Anxietates præcordiorum suspectæ, & latentis putrefactionis, imo instantis sphaceli erant signum.

Pul-

Pulsus parvus, debilis, vacillans, malum omen;

Pulsus vero inæqualis, inordinatus, altero momento celerrimus, altero lentissimus, erat pulsus morientis, & quo similior modo dictis indiciis deprehendebatur, hoc periculiosior erat conditio ægri.

Pulsus vero quocunque tempore *intermittens* & *deficiens*, gangrænæ in intestinis jam factæ & instantis mortis infallibile signum mihi semper existit, neminemque novi, qui cum tali pulsu evaserit, sed omnes, quotquot similem exhibuerunt, intra paucos dies obierunt. Licet enim pulsus per intervalla ad statum naturalem rediret, & per aliquot dies adhuc regularis existeret, ægerque melius se habere videretur, nihil tamen eo levabatur, imo post aliquot dies certo exstinguebatur, Medicumque incautum non parum fefellit: proinde eidem necesse erat, ut quam diligentissime & patientissime per longum tempus pulsum exploraret, deque illo prudenter judicaret, ne imprudentiæ notam incurreret, nec salutem instante morte promitteret.

Nullus hic *Uromantiæ* & *Uroscopiæ* erat usus; omnia enim, quæ ex urinis fumebantur *prognostica*, incertissima erant; præterea in aliis interdum per totum morbum plane deficiebat urina ob ejus supressionem & sedium numerum, ut ne quidem inspicere potuerit;

Dolorum remissio manente fluxu foetido, ichoroso, fecium sine sensu emissionem, pulsu debili etc. malum signum erat, quod brevi mors infecuta est.

Lingua arida, five ea in principio, five in fine mali arescebat, cæteris paribus, non tam malum erat omen, liquida tantum exposcebat.

Purpura rubra in fine morbi ancipitis erat eventus symptoma, vix enim unquam ægri levamen inde percipiebant, licet rite succedente purpura.

Aphthæ vero semper funesti exitus præsagium erant.

Quibus in fine morbi *pustulæ* & *furunculi* erumpebant, illi, his rite suppurantibus, bonum nacti sunt exitum.

Stranguria & *Dysuria* in fine morbi peioris ominis, quam in initio erant, ubi plerumque nil mali portendebant; neque etiam in fine morbi multum mali ex unico hoc symptomate metuendum erat, reliquis bonis existentibus.

Tenesmus plus molestiæ, sed minus periculi adferebat, & melior fuit, quam si infcio ægroto fordes effluebant.

Multi ægrotorum *lumbricos* vel per superiora vel per inferiora reddebant, nullo malo præsagio.

Magna virium prostratio, *animi deliquia*, *cardialgia*, *constans deglutiendi difficultas*, *visus obscu-*

obscuritas , inquietudo , mentis alienatio , ut si ædibus suis exulare deberent , deliria levia , floccorum collectio , extrema valde frigida , oculi insigniter cavi , prout in facie Hippocratica describuntur , periculosa , imo plerumque lethalia erant indicia.

Ramenta intestinorum abrafa , carunculæ & solidæ membranarum partes si excernebantur , funestus erat status.

Non deerant *crepitus ventris* , quos absque fecibus emissos aliqui pro bono habuerunt signo , sed tamen nihil certi inde colligi poterat.

Sudoris spontanei successus bonum præstabat effectum , arte vero excitatus , sperato hoc successu ut plurimum destituebatur ; nec eidem ob alvi fluxum , uti oporteret , operam dare poterant ægri.

Nec hoc omittendum est , me in tanto numero afflictorum ne unicum de *capitis dolore* conquerentem audivisse.

§. XXXIII.

Omnis ætatis & sexus homines , imo ipsos infantes lactentes , matre sana existente , morbus hic adortus est , magis vero laxioris , spongiosioris & repleti , quam strictioris & ficcioris habitus corpora , imprimis vero sexum sequiorem infestavit , siquidem plures feminæ quam

mares ab eo correptæ sunt, ita ut quibusdam *mulierum morbus* appellaretur.

Mensium fluxus morbo superveniens nil mali portendebat, dummodo periodum & successum legitimum servabat; extra periodum vero prorumpens malum magis aggravabat.

Gravidis & puerperis plerumque periculosus extitit hic alvi fluxus, secundum Hippocratis Aphorismum 34. Sect. V. *Mulier in utero gerenti, si alvus multum fluxerit, periculum, ne abortiat.* Et porro Sect. III. Aphorism. 31. *mulierem gravidam morbo quodam acuto corripit, lethale;*

Ita quoque aliæ statim sub mali initium, aliæ vero superato jam morbo, aliquot septimanas post, abortum patiebantur, quandoque tristi cum eventu: multæ tamen etiam, imo, quod notandum, plurimæ dysenteria ægrotantium apud nos foetum ad justum parturiendi tempus retinuerunt.

Sic inter complures gravidas, quas tractavi, duas tantum offendi feminas, quæ sexto circiter graviditatis mense foetus, vivos licet, brevi tamen postea morientes, abortierunt: harum altera feliciter evasit, altera, quæ in morbi recidivam incidit, & sub hac partum enixa est, diem obiit supremum.

In alia sub ipsa Dysenteria, qua gravissime decumbibat, *partus terminus* incidit, matre foetuque eluctantibus, imo optime lactante & lacten-

lactente, contra observationem illorum, ubi *puerpera dysenterica* infantem lactaverat, unde idem terribili modo convulsus interiit; aut ubi parvi *catuli* ubera puerperæ dysentericæ fugentes, diarrhoea ac vomitu correpti ac mortui sunt, ac si *cholera* laborassent.

Infantes & senes, item *debiliores*, *valetudinarii*, qui viscera fortia non habebant, vel aliis morbis debilitati; e. gr. *Venereo morbo* fatigati, *cachectici*, *phthisici*, aut quibus occulta in visceribus hærebat *labes* &c. maximo periculo expositi erant, morbique violentiæ minus resistere poterant, quam robusta & sana corpora; quamvis & *infantes* tractaverim *lactentes*, quibus parum medicamentorum, & hæc non nisi per ubera matris sanæ propinari poterant, qui tamen eluctati sunt.

§. XXXIV.

Tandem adhuc notandum est, morbum, qui in *plebe* primo se manifestavit, & ex illa plures morti dedit, sensim etiam ad *lautioris conditionis* homines & *divites* transiisse.

Deinde & hoc singulare videtur, morbum in principio grassationis suæ jam satis acutum & lethalem, in sui decremento maligniorem fere evasisse, violentioribusque stipatum fuisse symptomatibus, id quod sane contra vulgarem contagiosorum morborum indolem evenisse videtur.

§. XXXV.

§. XXXV.

Postremo & hoc silentio prætereundum non est, *nationem Gallicam* ab hoc morbo fere immunem mansisse, e qua duo tantum viri annosi eodem correpti sunt ac occubuerunt:

Judæi vero omnes, a vera dysenteria, quantum comperire potui, plane immunes exstiterunt, & ne unicus quidem ex iis cum hac lue conflictatus est:

Adeoque & hic loci confirmata observatio, quæ jam in aliis morbis contagiosis vera fuit, nempe, *unam nationem ab iis magis affligi quam alteram.*

§. XXXVI.

Morbo minus bene superato, aut methodo incongrua tractato alii *leucophlegmatia* & *tumoribus pedum œdematosis* afficiebantur, quæ tamen symptomata adhibitis congruis remediis facile cedebant.

In quibusdam morbus degenerabat in *lien-teriam* multo labore sanabilem.

Alii, & quidem antea *valetudinarii*, superata dysenteria per aliquot adhuc septimanas, multum *chyli albi*, qui a pulve farinacea haud abhorrebat, cum fecibus naturalibus mixti, vel post eas dejiciebant.

In aliis, in quibus morbus in longum tem-
pus

pus fuit protractus, in *ulcus* quasi *cancrosum* terminabatur, ex quo per multas hebdomadas decumbentes tandem interibant.

Alii aliquot menses ita adfecti, imo per totam hiemem cum *alvo laxa* conflictati vitam trahebant, viribus aliquantum adhuc valentibus.

Multi de *debilitate* & de *frigore ventriculi*, de *abdomine male adfecto* & *dolente*, quo vix ferre possent appendas vestes seu tunicas, ut & de *flatibus* conquerebantur.

Alii dysenteriam passi *famem* fere insatiabilem inde reportabant.

In *recidivam* valde periculofam incidebant, qui morbi curam negligentes se nimis cito sanatos putabant, fomite mali non satis expurgato.

Sic inter alios tractavi gravidam, quæ, uti modo supra enarravi, sese jam restitutam credens, *medicamenta* præscripta ulterius *respuit*, sub *specioso graviditatis prætextu*, brevi tamen post in eundem morbum recidit, & simul abortum sex mensium passa, ipsa progrediente dysenteria, die decimo quarto mortua est.

Puer alius, quem parentes *sine medicamentis sanatum* putaverant, post duas hebdomadas in idem incidit malum, eoque extinctus est.

Eundem recidivæ assultum passi sunt, qui festinato nimis *libero aeri* sese exposuerunt.

§. XXXVII.

Tandem & hoc silentio non est prætereundum, omni illo tempore quo dysenteria grassabatur, *omnes alios morbos*, excepta diarrhoea & uno vel altero varioloso, fere plane *cessasse*, paucissimosque novi, qui alio, quam hoc ipso morbo contagioso lecto affixi decubuerint; quod phænomenon cum alii in peste etiam observaverint, illorum sententiæ accedere non dubito, qui statuunt, alios morbos tempore luis contagiosæ larvam epidemice grassantis mali sæpius induere, seu in eam abire. Et hæc mihi ratio videtur, cur in quibusdam dysenteria ægrotantibus se species febris tertianæ manifestavit, dum ægroti tertio quoque die gravius laborarunt. Subjecta enim morbosa, seu homines minus bene dispositi, contagio facilius expositi sunt.

§. XXXVIII.

Ultimo, *contagiosum hunc morbum* fuisse, inde apparebat, quod, cum domus semel infecta esset, plures vulgo eodem successive corriperentur, qui modo gravius modo levius conflictabantur. Vidi enim integras familias, in quibus ne unicus ab hoc malo immunis manebat. Vidi alias, in quibus pauci adfligebantur. Vidi etiam alias, in quibus unicus
tan-

tantum a morbo hoc infestabatur, cæteri omnes liberi manebant.

§. XXXIX.

Contagium vero hoc intra corpus receptum *non adeo violentum* fuit, ut adstantes statim prosterneret; hoc enim raro accidit, alios vero non nisi post aliquot dies, imo post unam alteramve septimanam morbus invadebat. Per longum tempus enim virus hoc in corpore latere poterat, antequam se prodebat, viresque suas exferebat, ut ægri sæpe ignorarent, quo tempore, quave occasione malo afflati fuerint. Unum etiam subjectum præ altero ad hunc vel illum morbi fomitem magis dispositum est.

§. XL.

Deinde miasma hoc contagiosum non eandem obtinuit violentiam in omnibus, nec omnia corpora ab eo adfecta, pari malignitate contagiosa, respectu aliorum, imbuta fuerunt; in nonnullis potius ædibus periculosior erat morbi conditio magisque inficiens, quam in aliis, qui & in his plures, in aliis pauciores interemit; itaque alter altero citius aut lentius inficiebatur, & gravius laborabat, *prout a quopiam contagium contraxit*, qui aut facile sanatus fuit, aut illa lue interiit: plures enim
ab

ab iis, quorum morbus exitialis fuit, infecti sunt, quam ab aliis, qui a morbo convaluerunt: gravius etiam adfligebantur, & curatu erant difficiliores, qui a moribundis, quam qui a convalescentibus infecti sunt. In his enim exhalationes minus putridæ & venenosæ fuerunt, & inquinamentum morbificum benignius, quam in illis, quorum morbus lethalis existit; nam in extinctis venenum humores in summam corruptionis & prutredinis ἀρχὴν perducit, qui hanc ob causam vicissim exhalationes lethales emittunt, aliorumque hominum humoribus acrius dissolutionis stimulum imprimunt; ex qua re etiam analogia inter hunc & alios morbos contagiosos animadvertere datur.

§. XLI.

Facillime morbo corripiebantur, quorum erat ægrotis & morituris opem ferre, imprimis vero, qui eis repurgandis; & *excrementis* auferendis, manum admoverant, aut usurpata linteamina laverant, eaque præstiterant, quæ cum gravi *excrementorum* fœtore conjuncta fuerant, hinc in *famulos* & *famulas* facile morbus transibat, qui & plurimum periculossissime luctabantur.

§. XLII.

Et hæc *generalis hujus morbi est historia*, ex qua ejus *natura & indoles specifica* Medico satis patebit, quamque mox ulterius enucleabimus.

Nunc tantum majoris illustrationis gratia unum aut alterum *lethalis aut salutaris eventus exemplum* adducam.

Ita *femina* 35. circiter annos nata, habitus succulenti, die 25. Octobris subito *summa cardialgia*, *lipothymiis*, *vomitibus continuis* *materiæ feculentæ*, *putridæ* veluti, correpta fuit. *Feces* hæ per *superiora excretæ* similes erant illis, quæ per *inferiora* magna quoque quantitate simul ejiciebantur. Die secundo fere *synoptica* facta, die morbi tertio jam *pulsus intermittens* sistebat, qui die quarto plane *deficiebat*; *facies* mortem propinquam significabat; *algebat* per totum corpus, & sub *continuis his symptomatibus* absque ulla fere remissione aut medicamentorum levamine die octavo *expiravit*.

Alius *juvenis*, 20. annorum, macilentus, valetudinarius, die primo Novembris *dysenteria* afflictus fuit, continua fere cum *cardialgia*, *nausea*, ac *doloribus intestinorum* valde *acutis*, die secundo jam multum *materiæ quasi purulentæ liquidæ* dejiciebat: die tertio *pulsus* *intermittebat*, & die quarto plane *cessabat*,

bat, cum insequente frigore extremorum, imo totius corporis. Redibat quidem die quinto & sexto sensim pulsus & calor naturalis; & die septimo etiam cardialgia, nausea, dolores in abdomine & dejectiones alvinæ paulisper minuebantur, ut ægrum melius se habere crederent adstantes: patiensque idem affirmabat; at audiebatur hoc ipso, & insequente die octavo interdum *singultus*, inopinatoque inter sermones præsentium die nono placide exspiravit æger, cum nihil minus quam ejus mortem exspectarent domestici.

Alius *vir* tricenarius, in cujus ædibus jam quatuor homines successive dysenteria laboraverant, convaluerantque, mihi obvius factus est in platea, die 23. Sept. sub vesperam. Is quintus, ut & paterfamilias, hilari mente lætatur, se hucusque liberum mansisse; sed insequenti nocte *dysenteria* cum *vomitu* adeo vehementer eum incessit, ut *viribus* maxime *prostratis* statim lecto affigeretur, & altero mane crederes, eundem jam per mensem decubuisse. Adeo vehemens insultus initio me sollicitum habuit; at evacuata multa bile flava ac viridi dysenteria cum reliquis symptomatibus intra biduum cessavit, ac patiens brevi plenarie restitutus est.

Alia *femina* octogenaria sana sibi visa die undecimo Octobris e templo rediens circa horam nonam matutinam ex improvviso *vomitibus*

ac *dejectionibus alvinis, bilioso-feculentis*, adeo frequentibus, conjunctis modo *lipothymis*, modo *convulsionibus* intercurrentibus, corripiebatur, ut circa horam undecimam nocturnam jam per semihoram pro vere mortua haberetur; rediit tamen sensim ad se, & cessantibus successive modo dictis malis, intra biduum faucibus mortis erepta est.

§. XLIII.

Hoc modo possem multa exempla dysentericorum allegare; at, cum vix duo ægri indicari queant, qui in omnibus circumstantiis plane convenissent, contra alter semper altero periculosioribus symptomatibus laborarit, non video, qualem utilitatem talis labor allaturus sit, siquidem Medicus ex prioribus per se decernere valet, quo in statu suus versetur æger; ideoque hæc sufficere jubentes, ad ipsam morbi *Causam*, ejusque inquisitionem transibimus.

C A P. II.

*Continens Causas Dysenteriae Bilio-
contagiosæ.*

§. I.

Nil pulchrius fane, sed & nil difficilius est in Medicina, quam *Physicas morborum Causas* cognoscere, easque per rationes evidentes demonstrare. Tot sæpe & tam varia hic concurrunt symptomata, tot diversi effectus, ut in ostendenda & indicanda *vera Causa reali* non raro acutissimi hæreant Medici, diversasque in partes abeant. Si unquam peccatur in *fallacia causæ pro non causa*, ut Philosophi loquuntur, certe illud in hoc articulo in Medicorum scriptis offendimus, ut inde *conjecturalem* potius, quam *rationalem* artem nostram declarandi occasionem nacti sint inimici.

§. II.

Et certe me nunc opus aggredi longe difficillimum, is demum facile intelligit, qui me *de Causis hujus morbi epidemico-contagiosi* commentaturum videbit. Illi potius Medici, si non acuti & accurate loquentes, satis tamen sibi sapientes videntur, qui ab aliis de *Causa hujus mali* rogati in promptu habent respondere,

dere, hoc *ab aëris infectione, & venenositate*, ut sic dicam, dependere; quo quidem nihil dicentes, nec ipsi cognoscentes, sibi tamen ignorantique vulgo optime satisfecisse habentur.

§. III.

Si vero hanc rem accuratius inspiciamus, negligentia maxime culpanda notandi sunt tales artis Magistri, ubi in re tam magni ponderis circa generaliora & incerta tantummodo cum ignorante plebe subsistunt, nec in propiorem & *specificam* *Causarum rationem* inquirent, præsertim in casu, ubi illas ipsas Causas omnibus viribus oppugnare, & oppositis remediis tollere, tota Medici versatur ars & scientia. Contra umbram tales pugnant Medici, qui hanc nostræ artis partem negligunt, nec ipsi, quid faciant, aut quid faciendum sit, intelligunt.

§. IV.

Hic error fatis nobis liquet, omnesque eruditi facile mecum consentient, tam brevem tamque *obscuram morborum Epidemicorum Aetiologiam*, qua omnis Causa modo simpliciter in aërem rejicitur, , segnes facere Medicos, eosque levare labore instituendi justas & rationales morborum observationes. Verum

enim vero ex altera parte liberrime fateor, *me mihimet ipsi in nostro casu non plane satisfacere*, ac propemodum dubium hærere, num certius aut melius quid in medium prolaturus sim, quicquid etiam laboris in hanc rem indagandam impenderim.

§. V.

Si quis enim ex me quæsiturus esset, quænam *Causa procatarctica* sit, unde *morbis ille Epidemico-contagiosus, dysentericus*, certo tantummodo tempore ortus & grassatus sit? sane & ipse certam quoque aëris qualitatem causari cogeret; at si ulterius urgear, *quænam & qualis proprie hæc certa aëris qualitas & conditio* sit, quæ certis temporibus ac tempestatibus, mensibus nimirum æstivis & autumnalibus hanc hanc luem vulgo producere apta sit? mox infra ostendere cogar, nec dum circa hoc inter Medicos convenire, sed varias ac diversas aëris constitutiones & mutationes ab illis allegari.

§. VI.

Ubi autem tandem quis roget, quænam porro sit *materia illa physica morbosa*, aut in quo proprie peculiaris ejus qualitas consistat, ut certo tempore, aut si mavis a certa aëris mutatione semel nata, atque uni adplicata homini, aliis deinde sese communi-

cet

cet, ac per *contagium* totam civitatem, regionemve inficiat? tunc statim in limine cum omnibus Medicis cordatis ingenue fateri non erubescō, *non imaginabilem, nec dum explicabilem* adhuc illam existisse; vera enim & specifica illius indoles neque a prioribus Medicis satis cognita & perspecta fuit, neque nobis adhuc satis patet.

§. VII.

His præmissis mihi facile objici posset, plane supervacaneum, imo ineptum quid, me suscepisse, qui rem inquirere atque demonstrare adgredi velim, de qua tamen in antecessum fassus fuerim, *neminem unquam mortalium id fecisse, nec quemquam præstare posse*; quæ objectio, quamvis non plane absurda, nos tamen non prorsus deterrebit, quominus aliquem laborem tentandi gratia suscipiamus ac experiamur, quousque pervenire possint ingenii nostri vires, & quinam porro *artis limites* nobis in ejusmodi perquisitione positi sint; quod, si ea attentione atque *ἀκριβείᾳ* fiat, qua par est, & rei ipsius gravitas postulat, illa opera non plane inutiliter erit collocata, verum in per investigatione morbi ulteriori tantum lucis affundet, ut ea in *praxi clinica* bono cum fructu uti possimus.

§. VIII.

Et quoniam isthoc ipsum experientiae ope summo cum successu ita expertus sum, rem rationibus & experimentis adeo luculentis eousque exhaurire ac demonstrare satagam, ut Causas in nostro morbo eatenus clare concipere possimus, quatenus pro eisdem possint haberi, neque cogamur, sine rationali pathologico nexu & consiliorum rationibus sufficientibus, ex fortunæ arbitrio, patientes tractare.

§. IX.

Annumerantur autem generatim morbis *contagiose*, vel si mavis, *epidemice* grassantibus, *pestilentia*, *febres catarrhales*, *petechiales*, *variolæ*, *morbilli*, *dysenteria* aliique, quorum omnium culpa confestim in aërem transfertur; verum etiam illi omnes & singuli quam maxime inter se differunt, dum quilibet eorum non solummodo specialia symptomata & signa sistit, sed etiam intimiorem cognitionem, tam ratione Theoriæ, quam ratione Praxeos postulat, quænam nimirum Causa methodusque specifica in cognitione & applicatione remediorum, tanquam antidotorum, ad hos diversos morbos cuilibet conveniat.

§. X.

Hæc morborum *Epidemico-contagiosorum* adeo notabilis inter se *diversitas* in indaganda illorum *Causa* vera, non sola est difficultas; maxima adhuc in eo versatur, quod *quilibet talis morbus*, quotiescunque in genere *semet sistit*, *toties diversum* a se invicem *habitum induat*, ac in sua specie appareat mutatus, diversus, imo priori malo epidemico contrarius; idque in tantum, ut non solum uno tempore periculosior, atque adeo curatu difficilior existat, quam alio, sed & quod pro varia, imo priori malo contraria indole, etiam aliam & sæpe contrariam medendi viam exposcat.

§. XI.

Hujus rei admodum notabile exemplum habuimus in *dysenteria*, quæ nos hoc tempore afflixit, quamque *Bilio-contagiosam* appellavi, ad differentiam illarum, quæ sanguinolentæ, albæ, mucosæ &c. audire consueverunt. Falluntur enim, & fallunt sese Medici, qui nostram Dysenteriam sanguineam, albam, griseam &c. fuisse statuerunt, cum biliosa potius materia hic peccaverit. Inde accidit, ut indoles hujus ab aliis dysenteriis adeo diversa, Medicisque adeo fallax videretur, ut, qui ad hanc rem animum non attenderent, ni-

mis fero animadverterent, se a scopo multum aberrasse.

§. XII.

Causas vero physicas mali dysenterici, uti generaliter in omni, sic etiam in specie, nostra in dysenteria Medici quærunt sequentes:

(I) In *certa quadam aeris dispositione*; alii enim aërem simplicem, nimis siccum & intense fervidum, æstuosum; alii aëris fervidi cum humiditate nebulosa & flatibus austrinis conjuncti temperiem; alii subitas, frequentes & notabiles incipiente autumno æstus & frigoris vicissitudines & mutationes incusant. Quidam a *corporum cælestium* variis motibus & influentiis, itemque a *phasibus Lunæ* Causam derivant. Creduli infestum *aeris inquinamentum*, cœlitus demissum, aëremque ipsum corruptum, venenatumque esse venditant.

(II) Alii Causam dysenterix deducunt ab *externa sublunarium effluviolorum putredine*, exempl. gr. ab exhalationibus ex aqua stagnante putrida, seu *lacunis*, aliisque rebus putrescentibus; alii *evaporationes terrenas venenatasque*, & *salis volatilis corrosivi*, ex *terræ antris sublimati*, spicula excogitant, illas Causis mali dysenterici annumerantes.

(III) Alii dicunt, *morbum esse plebis*, a malo vitæ regimine obortum, & hinc modo
fructus

fructus horæos, cucumeres, melones, pira, pruna, omnisque generis nuces, mala persica, uvas &c. ut & *potulentorum fermentescentium* ingurgitationem, modo vero frequentem usum *seri lactis* accusant.

(IV) Adhuc alii alias singulares Causas arcessunt: nempe *aquas per canales plumbeos* defluentes, *esum carnis suillæ*, si ea comesta homines statim bibant; nonnulli *aquam frigidam*, *vermes* & alia, quæ otiosa ingenia excogitare solent.

§. XIII.

Cum vero *dysenteriae*, generaliori nomine acceptæ, *Causa* esse possit omne id, quod assumptum inflammationem, corruptionem & supurationem in ventriculo & in intestinis eorumque succis promovet, e. gr. omne fermentum, esculentum vel potulentum, omne acre, stimulans, corrodens, evacuans, omnia peregrina caustica, omnia malæ nutritionis ingesta &c. hæc tamen pro casibus tantummodo peculiaribus benignioris *dysenteriae sporadicæ*, vel potius *diarrhoeæ* haberi debent, non vero constituunt morbum *contagiosum* epidemice grassantem, quod *criterium est veræ dysenteriae*, qualis hic desæviit; hinc in iis Causis singulariter discutiendis non diu moraturus, eos primario tangam casus, qui tanquam præcipui, & Medicorum attentione digni habentur.

§. XIV.

§. XIV.

Antequam autem ad discussionem harum *Causarum secundarum* transeamus, ante omnia adscendendum est ad *primam*, quam principalem, agentem, moventem, seu si placet, *Metaphysicam* causæ physicæ appellamus. Non enim solum omnes morbi iustæ sunt peccatorum nostrorum poenæ, adeo quidem naturales, physicæ, & ut ita dicam, indispensabiles, ut hominibus contra regulas naturæ infitas vix peccare liceat, quin gravius aut levius inde, etiam physice, puniantur, & verum semper apud nos evadat proverbium: *Per quod quis peccat, per idem punitur & idem*: sed & præterea homines morbis puniuntur, ubi nullam, vel saltem certam, & veram *Causam* in physicis demonstrare vix possumus. In his casibus *Deus* utitur *morbis* tanquam *flagello extraordinario*, quo invalescentem prævaricationum numerum alicujus urbis aut regionis peculiari & gravi modo vindicare, & simul mortales a peccatorum erroribus revocare, aut eorum incrementum sufflaminare nititur. Ita a *Syracide* cap. xxxviii. vers. 15. pulchre dicitur: *qui in Creatorem suum peccat, incidet in Medici manus*; & Cl. *Diemerbroekius* *Causam* calamitatis sui temporis declarare volens, eam sequentibus exprimit verbis: „ *Prima & primaria Causa est* „ *justi-*

„ justissima summi Dei ira , quam turpissimæ ac deterrimæ exhalationes , e stagnis fœdisque peccatorum nostrorum cloacis sursum elatæ , provocarunt & incenderunt.

§. XV.

Hanc quoque *Causam castigationis divinæ* penes nos obtinuisse , & pro primaria habendam fuisse , dum nostra civitas præ aliis tam singularem ultionis gravitatem experta est , a multis probe agnitum & publice declaratum est , nec a quoquam , cui sincera & sana mens erit , in dubium vocabitur. Exemplum modo capiant alii , sibi mitiora non imminere , quam quæ nos tempore afflictionis per tulimus , & in memoriam sibi revocent salutarem exhortationem *Salvatoris nostri ad Judæos Luc. XIII. Sed vos, nisi ad frugem redieritis, omnes similiter peribitis.*

§. XVI.

Quod vero ad *Causas secundas*; & primo ad *aërem* attinet , Medicorum quidem fere omnium sententia eo vergit , ut non solum confestim *omnium morborum Epidemico-contagiosorum* , sed & in specie *dysenteriae* grassantis culpam , uti jam dictum est , in aërem transferre velint , ob rationem , quod plures simul adfliguntur ; sed si porro quæritur , quomodo

aër

aër ille dispositus & comparatus sit, aut qualis ejus constitutio specifica adesse debeat, ut adeo specificum effectum exferere, & specificè morbum contagiosum certi generis excitare potens sit? supra jam vidimus, de hac re non omnium eandem esse sententiam, & ipsam non adeo apertam, aut extra controversiæ aleam positam esse. Microscopiorum enim nostrorum nondum ea est claritas, ut eorum ope cujusvis aëris mutati figuram specificam, aut spicula illa morbifica, in aëre supposititie volitantia, oculis subjicere queamus: potius rationis humanæ infirmitas ubique patet, si omnium illorum eventuum rationes phycas semper in aëre quærere velimus.

§. XVII.

Experientia enim magistra jam abunde edocti sumus, quod, quotquot fuerint *Meteorologi*, qui quovis die aëris in *Thermometro* & *Barometro* effectus, ejus calorem & frigus, gravitatem & levitatem, ventorum stationes, humiditatis & siccitatis vicissitudines, tonitrua, grandines, &c. annotaverunt, ac per complures annos continuaverunt, ne unicam tamen regulam inde invenire & stabilire potuerint, qua certo liqueat, aut quisquam a priori prædicere valeat, ex hac vel illa aëris dispositione, aut tempestatum mutatione specifica

cifica hunc vel illum morbum simplicem solummodo in genere , multo minus alium epidemicum aut contagiosum malignum, certa & necessaria consequentia physica ortum fuisse, aut unquam certo oriturum esse, quæ tamen omnia prius probanda , & firmis rationibus & experimentis stabilienda essent , si iisdem inniti possemus.

§. XVIII.

In hanc rem libenter quidem *observationes Meteorologicas* ad annum nostrum in curiosorum gratiam addidissem, num forte quosdam dysentericos aëris atomos in iis detegere potuissent alii; sed quia illarum constitutionum observationes ipse non institueram, nec iisdem per alios potiri potui, curiosi hujus rei easdem ab aliis notatas alibi invenire poterunt. At vix credo, quemquam ex iis demonstraturum fore, aërem nostrum corruptioni dysentericæ magis obnoxium fuisse quam alibi.

§. XIX.

Nimis longum foret, cujusvis opinionem circa hanc rem singulatim recensere & sub examen vocare; plerique tamen in hoc consentiunt, ut *dysenteriae statutum anni tempus* assignent, nempe æstatis finem & autumnii initium; hinc *Causam hujus morbi e calore diurno*
no

no & frigidioribus noctibus semet invicem excipientibus petunt: unde tamen & alii porro ex eo contendunt & concludunt, dysenteriam quovis anni tempore, tam hieme, vere, quam æstate & autumno posse oriri, si modo tempestatis conditio ad id conspiret, nimirum si ab intenso calore subita mutatio in frigus fiat. Verum enim vero & hæc opinio haud nititur immoto fundamento, cum dysenterix longe frequentiores & universaliores esse debeant, si modo dictas tempestatum vicissitudines pro directa sua Causa physica agnoscerent; sed & e contrario vidimus hunc morbum etiam se manifestare eo tempore, quo tales aëris mutationes neque prægressæ fuerunt, neque adhuc dum deprehendebantur. Deficiente vero Causa fieri nequit, ut ejus sequatur effectus.

§. XX.

Cum porro videamus, dysenteriam, plerumque & ordinarie *calidissimo æstatis tempore* ac sæpissime etiam jam mense *Junio & Julio* oriri, eundemque morbum eodem tempore in pluribus locis, etiam longe a se invicem distitis, simul sæpe inveniri, ipsumque in regionibus calidioribus crebrius occurrere, quam in frigidioribus, prout imprimis ab illis, qui in *Indiam Orientalem* abierunt, edocemur, advenas ob calores ibidem

dem continuos & ferventissimos a malo dysenterico facilius corripere quam inquilinos, quia peregrini ejusmodi calori vehementiori adiecti non sunt; porro cum experiamur, ipsum hunc morbum tempore calidiori ortum, succedente frigidiori tempestate vulgo fenescere, inde tandem concludendum mihi videtur, *calido & sicco aëri* infueto diuturno in producenda ejusmodi morbosa corruptione in nostris corporibus non omnem vim negandam, sed ipsi omnino inter Causas externas, insignem effectum tribuendum esse; siquidem hoc ipso nostræ grassationis tempore calidam quidem, at non ferventissimam habuimus æstatem, iisdemque mensibus, prout relationes publicæ nuntiarunt, dysenteria *agrum Campensem, Ducatum Juliacensem, Montanum, Poloniam,* aliasque Germaniæ regiones, plus minus afflixit.

§. XXI.

Attamen manet adhuc *nodus insolubilis*, quod non solum multæ fuerint æstates, in quibus longe major, quam hoc anno, fuerit calor, nec tamen *Dysenteria Epidemica* vel *contagiosa* inde suborta sit; sed & quare dysenteria hic loci, & in prædictis regionibus nata sit, & omnes fere reliquæ per tantum intervallum interjacentes urbes & vici incolumes manserint, ut ne vestigium ejus ibidem de-

prehenderetur? cum tamen aërem intermedium, imprimis in regionibus sub uno Climate sitis, communem & vix magis salubrem, aut intensius calidum, fervidumve, uno quam altero loco fuisse, probabile videatur. Quis enim ex. gr. cogitaret, Emerici, Cliviæ, Graviæ, Tielæ, Arnhemix &c. calidiorē, frigidiorēve existitisse aërem, quam qualem nos hic habuimus? Et tamen illæ urbes, nobis ita vicinæ, a morbo tactæ non fuerunt, dum interim nos, medii inter ista loca, soli ab illa luentati fuimus; cujusmodi eventus singulares & adeo notabiles, specifici, ita crude & nude aëri soli, calido, ejusque effectui, salubri, vel insalubri &c. stabili cum fundamento vix tribui poterunt, sed illius adhuc aliæ rationes infra investigandæ venient.

§. XXII.

Dum vero aliquam, non vero omnem, calido aëri hunc morbum producendi tribuimus potestatem, omnium minime tamen inde sequitur, sententiam eorum firmam stare, qui autumant, *aërem* ipsum tempore morbi, sic contagiose vel epidemice grassantis, *venenatum*, aut venenum aliquod universaliter tunc per aërem diffusum esse; cujus sententiæ quidam Patroni vespertino tempore apud nos rure redeuntes, sibi visi sunt videre venenatos
tales

tales vapores & nebulas urbi nostræ impendentes ; ad quod meticulosa imaginatio sine dubio multum contribuerit.

§. XXIII.

Si enim, cum tam multi ac inter se diversi hinc inde oriantur epidemici & contagiosi morbi, *omne illud venenum* tempore grassantis cujusdam morbi, *in aëre resideret*, ex hac hypothese porro sequeretur, in atmosphæra nostra fere semper volitare modo *venenum morbillosum, variolosum, petechizans, pleurizans, purpuratum, catarrhale, dysentericum*, modo aliud; aëremque nostrum fere maximam partem debere esse venenatum & corruptum. Verum, uti non negamus, ab aëre corrupto, & putrescente, ubi revera talis existit, multos & graves morbos oriri posse, tamen venenum illud contagiosum, quod variis anni tempestatibus, aut quod tempore morborum Epidemico-contagiosorum aëri insinuatum, & quod in eo vagari & volitare putatur, mera sane, ut doctus quidam Medicus loquitur, videtur esse Chimæra & festinata nimium conjectura illorum, qui *efficaciam qualitatum communium* aëris, ex. gr. simplicis caloris, siccitatis, humiditatis, frigoris, &c. diuturnioris aut intensioris, extraordinarii, insueti in nostra corpora, & imprimis notabilem inde hu-

moribus nostris inductam mutationem & vitiosam alterationem non satis attente considerant, neque perpendunt, quam facile & quam vario modo ex varia & simplici aëris illa qualitate humores nostri blandi alterari & in putredinem converti possint.

§. XXIV.

Itaque hoc nostræ Epidemiæ tempore venenum dysentericum non poterat hærere aut divagari in aëre, considerato, non tantummodo urbem nostram solam laborasse, vicinas autem urbes longe lateque circum nos sanas permansisse, sed & ne quidem ab initio morbi civitas omnibus in partibus simul infecta fuit, sed malum quasi per gradus certas solummodo plateas occupavit, donec sensim per infectionem immediatam in cæteras plateas, ac tandem etiam in vicos agrumque proximum translatum fuerit, veluti supra in historia morbi indicatum est. Cum vero nec in nostra urbe, multo minus in uno urbis angulo vel platea diversum aërem habeamus, quam in alio, exinde manifesto apparet, aërem, qui universalis est, & quo nemo viventium carere potest, non potuisse esse venenatum; alioquin, si contagium dysentericum ejusque semina in aëre quærenda forent, tunc & omnes vel saltem plurimi hominum, qui ex illo, hac labe
pu-

putatitie infecto aëre, spiritum ducunt, affici deberent, id quod experientiae omnino repugnat.

§. XXV.

Neque etiam *phases lunæ* aliquem in morbum influxum habuisse, ut quidam venditabant, certa observatione & experientia colligere potuimus, neque credibile est, illas *phases* ad producendos vel augendos morbos Epidemico-contagiosos aptas esse, ob rationes contra aëris efficaciam communem & venenositatem modo allatas, ac certo respectu huc quoque adplicandas, ut & ob eas, quas infra tanquam magis proximas allegabimus.

§. XXVI.

Quod opinionem illorum spectat, qui statuunt, venenum dysentericum ex *vaporibus venenatis terrenis*, ex terræ antris sublimatis, vel e rerum externarum putredine & foetidissimis *colluvionum putridarum exhalationibus* posse generari, imprimis vero illud apud nos e corruptis vaporibus aquæ pluvialis, quæ in *tribus lacunis* in urbe nostra collecta asservatur, in repentinos usus incendiorum oborientium, &c. ortum traxisse, illi adhuc minus veram mali originem ejusque naturam tetigisse vi-

dentur, si non solum generatim observamus, hanc luem non solummodo hic, sed etiam alibi locorum se manifestasse, ubi tales lacunæ non habentur, aut ubi tales exhalationes externæ putridæ, vel alii vapores, venenati habiti, non reperiuntur. Cum contra his in terris sint urbes, in quibus multæ sint aquæ & fossæ stagnantes, & interdum maxime foetentes, & tamen inde nulla dysenteria oritur, quæ ex horum sententia longe frequentior esse deberet, si illæ aquæ morbi Causam procatarteticam constituerent. Ut taceam, quod nostræ lacunæ forte per longum annorum spatium in urbe hac extiterunt, & tamen per longum tempus nulla dysenteria contagiosa hic sæviit, præter eam, quæ Anno 1702. e castris, in agro Clivenfi hærentibus, per milites huc propagata est, quæque alii & peregrinæ seu exteræ causæ ortum suum debet, minime vero hic loci nata erat. Proinde si hæ lacunæ hujus mali fontes veri essent, dysenteria certe admodum sæpe hic grassari, & ortum suum distinctius manifestare deberet, quam hucusque contigit. Cum hoc jam non liqueat, istis lacunis tanti mali Causam veram tribuere nequimus.

§. XXVII.

Et quod in specie ad illam rationem attinet, dum nonnulli *iisdem lacunis* Causam mali ideo assignasse videntur, quod una harum
lacu-

lacunarum adjacet plateæ dictæ *de siekenstraet*, in qua morbus admodum sæviit; tamen sciendum est, morbum hunc non fuisse initium in hac ipsa platea, vel altera huic lacunæ proxima, *de Koningstraet* dicta, quod tamen oportuisset evenire, si malum ex lacunæ vicinia ortum traxisset; verum in alia platea longius versus septentrionem sita, quæ vocatur *de Paulstraet*, morbi prima semina detecta sunt, & hanc plateam integra series ædificiorum ab illa lacuna separat. Postquam vero malum, in platea Paulina ortum, dextrorsum, sinistrorsumque se diffuderat, ac imprimis in austrinas partes, ubi lacuna jacebat, vehementius grassabatur; præterea cum illa platea, *de siekenstraet*, plena sit hominum plerumque inopum; quibus vitæ auxilia & commoditates deerant, aliter fieri non potuit, quin ibidem & complures ægrotarent, & morbo consumerentur; *nullo autem jure huic lacunæ Causam mali imputari posse* censeo, imprimis etiam, cum *apud reliquas duas lacunas, & speciatim apud eam, quæ ad orientale urbis latus vergit*, tantus ægrotorum numerus non fuerit, nec certe major, quam in aliis urbis locis.

§. XXVIII.

Interea non negem, *has lacunas per indirectum multum facere posse ad propagandum ma-*

lum, quamquam directe & proprie morbi Causa continens non existant, quoniam ejusmodi lacunæ ad varias impuritates occasiones præbent, dum accolæ multiplices fordes in easdem conferunt, unde non tantummodo spectatu injucundæ fiunt, sed etiam revera putrescentem foetorem tempestate æstiva emittunt. Insigniter vero contagium tempore talis morbi per illas lacunas disseminari posset, si *excrementa ægrotorum* illuc (aut etiam in plateas) projiciantur; nam *in his maxime resident exhalationes exitiosæ*, quæ proxime accedentes afflant, & in morbum præcipitant; ut hinc istæ lacunæ proprie urbi non sint nocivæ, sed fordes, tempore morbi grassantis in eas conjectæ.

§. XXIX.

Inter Causas morbi supra §. XII. no. III. una a *mala victus ratione* deducitur, quia hic morbus ordinarie initium suum capit inter *plebem & pauperes*, magisque semper inter illos, quam inter divites, viget. Plebs hinc hic loci admodum irritabatur, cum audiret, malum ab initio solummodo per contemptum *pro morbo infimæ hominum feci proprio* haberi; cum vero mox etiam potentiores ac divites eo invaderentur, iique æque ac viliores morte abriperentur, plebeji homines vindictæ fruitione sese consolabantur, & hoc ipso Causa etiam illa evanuit. Interim

terim ratione non caret, homines, promiscuo, viliori ac sordidiori victu utentes, & aliis sanitatis conservandæ commodis destitutos, citius & facilius ejusmodi morbo esse obnoxios, quam alios, qui salubribus solummodo eduliis fruuntur, neque aëris injuriis adeo sunt expositi, quandoquidem & apud nos plures pauperiores in morbum incidebant ac moriebantur, quam alii opulentiores, qui remedia præservativa & juvantia necessaria mature adhibere poterant; hi enim principiis obstant, illi contra plerumque se negligunt, vel perversis & contrariis remediis malum augment; Et hæc circumstantia sola mihi videtur sufficiens ratio esse, quare vulgus plerumque in ejusmodi morbis plurimum patiatur.

§. XXX.

Quod ad *fructus horæos* in specie attinet, hi non adeo possunt accusari, quandoquidem primo non solum singulis annis dysenterix non grassantur, etiamsi fructus horæi & olera abundanter provenerint; verum perspicue observatur, & apud nos etiam sæpenumero compertum est, homines iis fructibus omnino non utentes, imo & infantes lactentes ab hoc morbo corripì, quamvis matres ab iis fructibus plane abstinerint. Præterea malum dysentericum *apud nos jam viguit, antequam fructus*

comedi poterant. Comestio quidem eorum tunc temporis moderata esse debet, nam fructuum abusus apud eos, qui ad morbum jam dispositi sunt, utique malum promovere, eique stimulum addere potest, interea verum esse nequit, hos fructus morbi contagiose grassantis *Causam continentem* aut *veram procatarcticam* existere, aut in iis latere posse, quotidiana refragante experientia; sed solummodo, si quis fructus comederit, & dysenteria dein laborare cœperit, pro nuda *Causa occasionali* per individua haberi potest, idque eo magis, cum complures apud nos noverim, qui illos fructus, imprimis vero uvas, sine ullo sanitatis dispendio quotidie & copiose ederunt. Promiscue enim homines, sive fructus horæos comederint, sive ab iis sibi temperaverint, contagium apud nos invasit; nec ulla in his distinctio notanda fuit.

§. XXXI.

Quod dixi de fructibus, idem etiam obtinere puto in *carne suilla*, aliaque re ingesta, quibus quidam originem mali dysenterici perperam tribuere volunt. Nam quamquam comesta caro suilla per individua & certis circumstantiis aliquam *dysenteriae sporadicæ, solitariae*, speciem excitare potest, illa tamen non extemplo est *morbis Epidemico-contagiosus*,

sus, malignus, qui integram urbem vel regionem malo inficiat, benigna potius & parum metuenda est talis dysenteria, proinde nec in veris nostræ luis Causis reponi potest.

§. XXXII.

Hic silentio prætereundum non est, etiam *metum & terrorem* Causis dysenterix annumeratum fuisse. Et revera non raro videmus, per solos animi motus omnes effectus morbosos in corpore humano oriri posse, quos Medici aliis quoque Causis physicis adscribere solent. Si enim ex. gr. homo sanus subito terrore percellatur, maxima statim oritur mutatio in ejus statu naturali, omnia præter modum perturbantur, confunduntur, & status plane præternaturalis exoritur. Jam si forte intus aliquod malum vel venenum morbosum latuit, hoc simul statim in actum promovetur, adaugetur, & illum excitat morbum, ad quem homo jam dispositus erat; licet itaque imaginatio, terror, metus, aliaque animi pathemata, talem effectum edere queant, qualem in morbo videmus, proprie tamen, mea sententia, nunquam per se & ita simpliciter morbum *contagiosum* producere possunt. Sed si ille occasione terroris, metus &c. oritur, semper licet suspicari, ante aut post terrorem contagii commercium præcessisse, & corpore jam ad statum illum

illum morbosum disposito, materiam peccantem per terrorem in actum deductam fuisse. Sic complures homines apud nos putabant, se metu correptos fuisse dysenteria: illi vero omnes, quos vidi, non vacabant suspicione, ad ipsos simul penetrasse halitus quosdam contagiosos, ut hinc sine omni contactu externo ipsos istum morbum contraxisse non credibile videatur; nam tempore grassantis luis vix omne commercium inter sanos & infectos evitari potest, quo fit, ut facile contagium etiam per eos, qui sani apparebant, ad propius accedentes transire possit. Interea a leviori infectione natura facilius ad sanitatem redire valeret, si modo aliquis nimis meticulosus non sit, sed si terror & metus accedat, *ex minimo fit maximum malum*, cui Medicus sæpe minus mederi potest, quam ipsi simplici malo; siquidem timidis & meticulosis citius fatale quid accidit, quam imperterritis, & *trepidi etiam minus valent ad superandum malum*, quam intrepidi. Sic novimus homines, rure in urbem venientes, qui audientes dysenteriam hic grassari, tanto metu correpti sunt, ut confestim hinc aufugerent, & eodem malo afflati brevi post exstinguerentur.

§. XXXIII.

Et licet alii *alias* adhuc morbi nostri *Causas*

ſas ſingulares allegent, quarum ſupra mentio facta eſt, tamen illæ nobis adhuc magis a veritate remotæ videntur. Nam uti modo diximus, proprie quæſtio hic non eſt, quid *dysenteriam* in genere excitare poſſit? ſed quid *contagioſe graſſantem dysenteriam* inferre queat? hinc illas miſſas facientes, propius nos ad ſcopum noſtrum convertimus.

§. XXXIV.

Propior itaque *Cauſa* nobis quærenda erit, ex qua *origo mali contagioſo-dysenterici* derivanda ſit; ea vero non extra nos, ſed *in nobis ipſis* invenietur. Non inepte, etiam phyſico ſenſu, cum Propheta *Oſea* cap. III. enunciare poſſumus: *Malum tuum, homo, intus & in Te* ſeu *a Te* eſt. Sane non ab externa ſublunarium putredine aliaque re extra nos, ſed *in nobis & ab interna humorum noſtrorum putreſcentia* naſcitur morbus. Effectus vero atmophæræ in noſtra corpora tantummodo eſt occasionalis, quatenus nimirum unum aut alterum ſubjectum ad hunc morbum ſpecificè diſpoſitum eſt; tunc aër ex. gr. ſimplici ſuo ardore vel ſiccitate diuturna humores noſtros ita ſingulariter ac præternaturalier alterat & mutat, ut naturaliter blandi nunc abeant in corruptionem acrem putredinoſam, ac veram inde venenoſam qualitatem induant, corpus-
que

que ad summum dissolutionis periculum disponent , ut brevi tempore omnis motus vitalis destruat.

§. XXXV.

Hæc humorum nostrorum ad dissolutionem putredinosam facta actualis mutatio a Medicis *malignitas* , ut & *miasma* , *fermentum* &c. *contagiosum* , appellatur , quod adeo specificum est , ut non tantummodo certum genus morbi pro indole & proprietate talium corruptorum humorum producere possit , sed etiam maximum illius malum postea in hoc consistit , ut *semel natum* dein *potentiam consequatur sese diffundendi* , ac per contactum aliis sese communicandi.

§. XXXVI.

Hæc vero morbosa materia , & *inquilina acrimonia* , quæ in suo principio in homine generatur & nascitur , & quæ dein ex uno corpore morbofo emissum , alii corpori sano similem mutationem morbosam inducere potest , primo quidem , ut Cl. *Diemerbroekius* optime loquitur , *morbi soboles* dici potest , postea vero omnis mali in reliquis fit *præcipua Causa* , *vera inimirum* , *continens* , *physica* , *materialis* , *immediata* ; soboles , dicit , morbi fuit , quia non
exi-

existit, nisi post morbum prius inductum. Nam qui primus morbo contagioso, e. gr. variolis, petechiis, dysenteria &c. corripitur, morbum per contagium non contraxit, sed post semel natum & excitatum morbum, *contagium* demum exortum est.

§. XXXVII.

Deinde *morbus contagiosus semel ortus non ultra ex aëre pendet*, sed ipsa morbi origo, fomes & contagium, intra corpus humanum natum, nunc sufficit, ad eum tam late spargendum; *aër tunc est tantummodo vehiculum*, contagium illud specificum deferens, uti hoc plerumque in aliis morbis contagiosis etiam observari potest. Morbi enim contagiosi semel nati dein quovis anni tempore grassari pergunt, nec necesse est, ut eadem aëris conditio, qua ortum est malum, semper maneat immutabilis, sed morbus vim suam exercet, licet alia insurgat cœli constitutio.

§. XXXVIII.

Inficiandum tamen non est, *aërem ad majorem contagiosi morbi progressum*, vel etiam ad *diminutionem* ejus, in tantum symbolum conferre posse, quantum ejus mutationes successu temporis corporibus nostris magis vel minus

noxia manent. Sicuti enim atmosphære conditio semper eadem manens, in qua malum initio ortum est, ejus majorem progressum facile fovere, imo augere potest; ita e contrario alia & contraria interveniens aëris constitutio multum facere potest ad mali contagiosi faciliorem exstirpationem. Sic ex. gr. calor intensus, diuturnus, ad putrefactionem humorum nostrorum indies plus contribuit, eamque promovet; e contrario frigus putrefactioni non solummodo potenter resistit, sed & ejusdem progressum maxime sistit. Frigus enim humores coagulat, ut effluvia noxia minus evagari possint; præterea regnante frigore conversatio inter homines non adeo frequens est, quam calidiore tempestate, adeoque contagium eo celerius sisti potest. Quo enim illud contagium magis vitatur, eo pauciores inde corripuntur.

§. XXXIX.

Hoc autem loco notandum est, *Contagium istud dysentericum non semper ac plane cedere appropinquanti hiemi & frigori, quæ illud reprimere videntur; verum ejus semina & spicula morbosa aliquando satis diu alicui inhærere, atque adeo latere possunt, donec postea accedente occasionali quodam stimulo erumpant; ut merito de opinione eorum dubitare liceat,*

liceat, qui, ubi per *aliquot annos continuos* viderunt dysenteriam alicubi locorum grassatam esse, existimant, *Causam* continuatæ luis hanc adesse: quod nimirum annorum per eam seriem constitutio eidem morbo epidemice producendo nimium faveat, dum frigus intemperantius aër calidior repente excipiat, uti *Cel. Sydenham* opinatur. Sed ego potius in hanc sententiam abirem, *Causam* hujus phænomeni in hoc positam esse, quod miasma contagiosum nondum in omnibus subjectis plane sublatum aut extinctum sit; hinc dato tempore se iterum explicat; cujus rei exempla in aliis contagiis compluria in promptu adsunt. In hac me sententia plenius confirmat illa conditio mali, quod illi ipsi, qui priorem fovent opinionem, una se observasse fatentur, malo sensim senescente, sub postremis annis non amplius tot homines corripì, nec tam graviter tamque periculose laborare, quam in ipso contagii ortu, quia nimirum hoc paulatim decrevit, tandemque finem attigit.

§. XL.

Hac ratione non solum omnis *contagii* origo & progressus in genere, sed etiam *morbi nostri dysenterici ætiologia historica* intellectu facilis videtur. Apud nos rem ita experti sumus, nec dubito, in aliis quoque morbis contagiosis idem

disci posse, dummodo fatis operæ velimus impendere, ad eos debita cum industria explorandos, in quo tamen ab ipsis Medicis non raro negligentia peccatur, ut non fatis ad rem attendentes illico omnem culpam in Causas alienas transferant.

§. XLI.

Jam vero mihi quis objiceret, dicens, si non tam aër, quam quidem contagium Causa princeps fuerit, ob quam hic morbus apud nos tam vehementer sævierit, qui igitur fiat, ut homines, qui *per complures annos* continuos *decubuerant*, nec ullam consuetudinem cum infectis hominibus habebant, tamen hic morbus invaserit? quod proinde non aliunde, quam ab aëris communis mala dispositione proficisci queat? Sed & hoc argumentum sibi contradicit; nam quia per adeo longum tempus in apertum aërem non prodire, is certe in eorum corpora vim suam haud ita facile exferere potuit.

Et quod nullo cum homine versati fuerint, a quo contagium contrahere potuerint, ejus rei contrarium apparet, quandoquidem vel ipse eorum *Medicus*, qui ægros infectos tractavit, simul ipsos quotidie invisat, ut sic ab eo ægri valetudinarii ac debiles contagium vel hoc facilius excipere potuerint, quo minus eorum corpora veneno resistere valuerunt.

§. XLII.

§. XLII.

Communicatio enim contagii non solum fit immediate, & per contactum corporis morborum vel excrementorum, sed etiam mediate per *vestes* illius semen transmittitur;

Si modo *comparationem hujus morbi cum aliis morbis contagiosis*, ex. gr. peste, variolis &c. instituas, luce meridiana clarius cognosces, has non solo contactu propagari, sed etiam mali effluvia singulatim ab altero ad alterum in vestibus *circumferri* & transportari; nec ipsum ideo eum, qui vestes gestat, semper infici.

Præterea, quorum in ædibus apud nos *infecti* erant, ii *statum suum* ut plurimum *celabant*, quantum fieri poterat, nec nisi lectis affixi a commercio cum aliis abstinebant, ut nemo scire posset, num in sano loco esset nec ne? hinc alius morbum facile excipere poterat ab eo, in quem nulla suspicio cadebat.

Medicis porro *domatim* ægros *invisentibus* infectæ domus frequentandæ erant, *ipsique sæpius magis vel minus* cum ipso malo grassante conflictaverant;

Et hac via vel affectus, vel ipse sanus, ad alios contagium quasi per traducem propagavit.

§. XLIII.

Et si exempla hunc in finem de eo, quomo-

do nimirum morbus apud nos per contagium ex uno affecto in alium transierit, alleganda essent, facile plura citari possent. Sed ejusmodi specialia vix tantum utilitatis, quantum laboris afferunt, quare illis supersedebimus; Rem enim ipsam per se ex historia morbi facili conjectura assequi & colligere licet, *ut ab uno ægroto integra civitas imo regio possit infici.*

§. XLIV.

Cum vero contagio, non autem aëris dispositione hunc morbum maximam partem disseminatum ac propagatum fuisse diximus, jam quæstio est, unde *primus apud nos* contagium nactus fuerit? an nostra in urbe natum sit malum ab homine, qui nullum commercium habuit cum infecto? an vero peregrinus ex infecto loco veniens illud contagium ad nos attulerit? quum primam aliquam originem ut habeat, necesse sit, antequam sese porro propagare possit: id quod dictu erit difficillimum, nec facile fieri potest, ut id extra omnem dubitationem determinemus.

§. XLV.

Relatum quidem mihi est, *adolescens* quendam die 10. *Julii Amstelodamo* huc delatum esse ægrotum,

Is cum e navi de Vahali domum deportandus esset, propter alvi continuum profluvium in domum, in *platea majore* jacentem, ad eam exonerandam illatus est.

Post paucos autem dies duo in eadem domo homines, pater nempe familias & ancilla, qui eidem latrinæ insedissent, similiter diarrhœa correpti sunt.

Ipse vero juvenis in platea, de *Bruurstraet*, eodem morbo die 19. ejusdem Mensis obiit.

Ex hoc aliquo modo verosimile apparet, ac si iste æger malum Amstelodamo huc transtulerit.

Quia vero Amstelodamo non satis certus fieri potui, illam luem ibi regnasse, pro certo dicere non ausim, num ille adolescens vero malo dysenterico, & an non potius ex *phthisi* cum *diarrhœa colliquativa*, ut alii volunt, perierit, ideo huic historiæ non ea fides attribui potest, in qua certus acquiescas.

§. XLVI.

Præter huncce, quantumvis in investigando me multum defatigaverim, alium invenire potui neminem, qui prior dysenteria correptus fuerit, quam supra dictum *decurionem*, qui in platea *Pauli* dicta habitavit; hunc itaque equitem veluti in historia morbi supra Cap. I. §. V. & VI. demonstratum est, *primum* de-

signo, in quo malum detectum, & per quem id porro disseminatum est; num autem malum in hoc primum natum sit, an vero illud ab illo juvene, aut ab alio acceperit, plane hæreo; maxime, cum experiri mihi non licuerit, ante nominato adolescenti cum hoc decurione aliquod commercium intercessisse. Suspicio quidem aliqua de propagato contagio exinde nasci posset, quod *platea Paulina*, & *platea Fratrum minorum* dicta in extremo angulo sibi contiguæ sint, indubia tamen conclusio sequi non potest.

§. XLVII.

Jam vero quibusdam juxta Cap. I. §. II-VI. videri posset, nostram *luem dysentericam consequens* fuisse *diarrhææ antecedentis*, quæ in dysenteriam abierit.

Verum enim vero *diarrhææ* illæ *dysenterio-des* nobis visæ, in ipso veræ dysenteriae furore non solum sed & hac jam cessante adhuc per multos menses perdurarunt.

Præterea diarrhœæ illo ipso tempore etiam alibi locorum grassatæ sunt, & tamen easdem nullæ dysenteriae exceperunt, ut hinc dysenteriam ex diarrhœa ortam fuisse, pro certo affirmare nequeam.

Interim, dum dysenteria apud nos non subito & uno impetu, aut ex improvviso nata fuit,

fuit, in uno aut altero subiecto facile fieri potuisse haud negare velim, ut allata occasione specifica & nobis adhuc dum ignota, humores biliosi, ad illud malum jam aliquo tempore ante tanquam præparati & dispositi, in actum & ad summum putredinis & causticæ corruptionis gradum deducerentur; & sic primum initium ad infecutam luem sævientem oriretur.

§. XLVIII.

Tandem itaque aliquis interrogaret, quæ & qualis ergo sit illa *materia physica*, quæ ejusmodi effectus tragicos edit, & quæ *contagium dysentericum* a nobis appellatur? illi communiter respondebitur: esse *fermentum* specificum, subtilissimum, peregrinum, venenatum, acre, maxime corrosivum, non solum humores nostros in dissolutionem putredinosam convertens, sed & exhalationis specie alios contactu mediato vel immediato inficiens, & ad æqualem corruptionem disponens.

§. XLIX.

Negandum quidem non est, in genere *morbi* cujuscumque *contagiosi* Causam physicam esse *fermentum* aliquod *specificum*, quod contactu alios afficiat, id enim omnes morborum horum historiæ satis evincunt. Sed difficul-

tas in eo consistit, cujusnam indolis specificæ sit illud acre fermentescens, quod efficax sit ad producendum morbum suæ speciei, imprimis cum in tam multorum tamque variorum affectuum contagiosorum diversitate quilibet morbus *acre* sui generis *specificum* habere debeat. Etenim non solum morbi *Epidemici acuti*, supra citati, tale fermentum contagiosum præ se ferunt, sed & morbi quidam *chronici*, quales sunt omnis generis *scabies*, *lues venerea*, *scorbutus*, *arthritis*, *phthisis* &c. istiusmodi quid ostendunt.

§. L.

Nulla quidem spes affulget, hanc rem a priori perspicendi.

Est enim *inquinamentum* illud *venenosum* materia invisibilis & adeo subtilis, ut non solummodo omnia humanorum sensuum organa effugiat, sed & simul adeo speciali imo specifico charactere imbutum, & inter se invicem distinctum & diversum est, ut ejus natura a nullo Medicorum hucusque cognoscere aut describi potuerit, & forte in perpetuum nos ceu incognitum & inexplicabile latebit.

Hinc Medicis non immerito τὸ *latens*, τὸ θεῖον appellatur, ultra quod progredi, aut clarius rationibus demonstrare, arti non datur.

§. LI.

Qui dicunt, fermentum illud ad certam *salis* vel *sulphuris* speciem referendum esse, nihil distinctius loquuntur, quam qui *merum alcalinum putridum* hic peccare autumant; cum hæc potius effecta, quam causæ morbi dicenda sint.

Incognita ista venena non aliter quam a *posteriori*, & ex ipso *effectu* & *eventu* rerum cognosci, exindeque vera Essentia & natura ejusmodi miasmatis venenati dijudicari potest.

Quotiescunque enim unum venenum *effectu* cum altero convenire observamus, concludere licet, similem etiam *Causam* adesse.

§. LII.

Hæc in fermentorum istorum venenatorum ratione investiganda & deducenda nobis optima videtur esse *via*, quam si sequamur, ac in nostro casu persequamur, tunc demum illuc rem perducemus, ut, si non indubitatum quid, certe omnium vero simillimum statuere queamus.

§. LIII.

Potiora autem morbi nostri, ut supra indicavimus, symptomata fuerunt, *cardialgia* su-

bita & summa, constans *conatus vomendi*, *vomit*us actualis, *profluvium alvi* continuum, biliosum, cruentum, purulentum, *dolores intestinorum* intensissimi, eorum *corrosio sine notabili febre*, huic insequens *inflammatio*, *abrasio*, *corruptio*, *gangræna*, *sphacelus*, quibus tandem accedebant *singultus*, *convulsiones* &c. & postremo tragædiam claudens ipsa *mors*.

§. LIV.

Hæc omnia si conjunctim sumamus, ac simul ponderemus, quam subito, & intra quam paucos, sæpius tres quatuorve dies, ea omnia evenerint, non vana nobis nascitur suspicio, tales homines *veneno* aliquo necatos esse. Omnes enim veneni effectus hic adsunt, quibus fit, ut corpus citissime funesto modo mutetur, corrumpatur, & ut sic dicam, mortificetur.

Nam si nobis referretur, talia symptomata extra tempus grassantis hujus luis in quopiam visa esse, post assumptum cibum aut aliud quid, apud homines suspectos, certe crederemus, illi propinatum esse venenum, eoque ipsum interiisse.

§. LV.

Hoc non tantummodo affirmabunt, qui tractarunt aut viderunt homines *veneno*, & imprimis *Arsenico* sublato; sed & mihi notus

tus fuit *vir quidam*, rure habitans, qui *grassante dysenteria* intra tres dies obiit, & in quo *omnia memorata symptomata* aderant; nullum Medici implorabatur auxilium, & prætexebatur, illum virum dysenteria extinctum esse, sub quo etiam prætextu, sine ulteriore inquisitione, sepultus est, id quod sane extra tempus grassantis morbi dysenterici minime factum fuisset. Cum vero inter istos conjuges non modo perpetua jurgia & odia intercesserint, sed & uxor maritum tanquam abjectissimum neglexerit, eoque jam mortuo nulla tristitiæ signa ediderit, verum uti ante ejus obitum, sic etiam post, cum aliis amatoribus versata fuerit, non levis suspicio nata est, hanc non naturalem, sed violentam per venenum fuisse illatam mortem; dico, suspicio nata fuit; rem affirmare nolumus, cum ambo venena, dysentericum nempe & arsenicale, similem inter se edant effectum, ut difficile sit determinare, utrum horum hominem necaverit.

§. LVI.

In his itaque casibus, nempe in dysenteria & veneni haustu, pro *Causa* adesse debet, *acre* aliquod *causticum*, *corrosivum*, quod ventriculi & intestinorum tunicas compungit, & continua vellicatione rodit, arrodit, corrodit, abradit, exedit, exulcerat, & sic dolores

res

res intensissimos, anxietates continuas, cardialgiam, nauseam, vomitum, alvi profluvium continuum &c. inducit, corpusque ad subitam putrefactionem disponit. Si vero venenum illud corrosivum putrefaciens ex sua natura validum est, aut intestinorum & viscerum abdominalium tunicis adeo tenaciter adhæret, ut avelli educique nequeat, quin potius mucum naturalem abrasat, nervos velli-
cet, humoribus blandis qualitatem venenosam conciliet &c. necesse est, ut inflammationes, gangrænæ, & mortificationes hinc inde in corpore oriantur, quas natura irritato fane conatu sæpe expellere nititur, unde tandem singultus, convulsiones, vomitus & alvi fluxus lethalis &c. insequuntur.

§. LVII.

Si vero omnium venenorum effectus examinamus, nullum mihi notum est, ad quod modo dicti effectus & symptomata in corpore humano propius accedant, quam illud, quod *Arsenicum* appellamus.

Si enim hoc a quopiam assumptum est, omnia ad amissim ea eveniunt, quæ in dysentericis deprehendimus; nimirum, *venenum* illud *arsenicale* certa quantitate haustum, vi sua septica & caustica intestina corrodens cardialgiam, anxietates, dolores, convulsiones,
in-

inflammationes, sphacelationes, vomitum & dysenteriam lethalem sine notabili febre inflammatoria excitat, & æque brevi tempore, iisdemque symptomatibus accedentibus, totum humanum corpus destruit, ac *venenum dysentericum*, ita ut hoc ipsum cum nullo alio propius conveniat, aut comparari queat, quam cum veneno arsenicali.

§. LVIII.

Ab horum itaque eventuum & effectuum similitudine & comparatione, qua nimirum satis evidenter demonstravi, venenum dysentericum omnium maxime convenire & optime comparari posse cum veneno arsenicali, non inepte cum Hermeticis me locuturum puto, si statuam, hoc ipsum *acre venenosum in nostro morbo dysenterico arsenicalis naturæ & indolis fuisse*.

§. LIX.

Objiceret mihi forsan aliquis, *dysenteriam nostram existisse contagiosam*, cum contra ea, quæ ab arsenico infertur, non sit contagiosa; atque adeo arsenicalis profapiæ nomen ferre non posse.

Verum enim vero, hoc nostræ thesi nil derogat; considerato, arsenicum non posse miasma contagiosum exhalare, cum sit substantiæ fixæ

fixæ mineralis, & extrinsecus solummodo propinetur:

Contra *venenum arsenicale dysentericum* intra nostra corpora generatur, atque adeo est naturæ animalis & volatilis, quod venenato suo vapore subtili per poros corporis nostri penetrare, aliosque per venenosam suam qualitatem eadem labe afficere potest.

§. LX.

Quod vero in animantibus corruptio quædam adeo vehemens excitari, aut *humores* eorum adeo *corrosivi* evadere queant, ut non solum veneni similem vim ac qualitatem habeant, sed etiam *contagiosi* sint, notissimum est.

Consideremus modo mala ab assumptis corruptis alimentis, ex. gr. *carne, piscibus, ovis &c. putrescentibus* genita, aut *seminis* intra corpus *corrupti* venenosam qualitatem ac naturam, quæ omnia sævissima symptomata in corpore excitant; imprimis vero *venenum animalium rabidorum* ex. gr. canum, felium, luporum &c. quod ex insigni bilis ardore & putredine intra corpus animalis productum habetur, eique simul inest potentia, *morbum contagio communicandi* & producendi; ut taceam venena *scabiosa, venerea, scorbutica* &c. intra corpus humanum genita, & satis virulento-contagiosa.

§. LXI.

§. LXI.

Tandem si interrogatur, ubi ergo pars affecta & *sedes* hujus *animalis arsenicalis veneni* quærenda sit? ad id respondeo: in nostro morbo dysenterico bilem omnio pro ea habendam esse.

§. LXII.

Bilis enim vario modo, ex. gr. *ab ira*, a *summo aëris æstu*, aliisque Causis excitantibus, effervescentibus, &c facile excandescere, putrescere & ita mutari potest, ut *acerrimus* & admodum *corrosivus* ac *malignus* inde evadat humor, qui corpus intra breve tempus tanquam venenum destruit:

Ex his dein causis reliqui quoque humores corporis nostri, imprimis pingues, ut sanguis &c. valde fervent, inflammantur, corrumpuntur, ac variis impuris & corruptis particulis implentur.

Idque hoc citius fit, ubi jam aliqua ad corruptionem putredinosam corporis dispositio concurrit; tunc levi accedente Causa externa vel interna, vel utraque simul, malum ex minimo motu in actum deducitur, & ad summum violentiæ & malignitatis gradum exacerbatur.

§. LXIII.

Hoc non solummodo tot *morbi gravissimi*
&

& acutissimi a bile exorti testantur, sed etiam hoc in specie evincit alius morbus, *dysentericæ biliosæ* aliquo modo affinis, præterquam quod contagiosus non sit, qui *Cholera* vocatur, & in quo taburra biliosa ventriculi & intestinorum adeo caustica & corrosiva evadit, ut veneni septicici instar non tantummodo vias, per quas transit, arrodatur, corrodat, & excoriet, eoque ipso magnos *cruciatus*, *dolores*, *cardialgiam summam*, *vomitum*, *alvi fluxum*, aliaque lethalia & dysentericis maxime familiaria symptomata excitet, sed & per vomitum in nudum pavementum effusa cum hoc effervescat.

§. LXIV.

Hæc itaque *bilis corruptio acris*, quæ instar *veneni* in dysentericis supra enumerata symptomata producit, initio morbi in *primis viis* sese manifestat, non vero diu hic in partibus solidis fluctuans manet, sed spicula sua heterogenea putrido-corrosiva mox etiam *humoribus* & ipsi *massæ sanguineæ* sensim immittit, eamque simul corrumpit, id quod inter alia maxime comprobant *tubercula*, *furunculi*, *pustulæ suppurantes*, *purpura rubra*, *maculæ petechiformes* & alia exanthemata cutanea, quæ in dysentericis quibusdam efflorescebant;

A quibusdam enim venenis non solummodo partes affectæ gangrænescent, sed & sanguis cito in putredinem vertitur.

§. LXV.

§. LXV.

His itaque dictis, haud leviter me probasse arbitror, *venenum arsenicalis naturæ e bilis acrimonia & corruptione putredinosa in corpore nostro generari*, huncque humorem biliosum tanto corrosionis stimulo actui, ut non solum intestina ad assiduum alvi exonerandæ conatum urgeantur, sed etiam omnia reliqua symptomata inlequantur, quorum supra in historia morbi mentionem fecimus.

§. LXVI.

Estque hæc observatio attentione maxime digna;

Hac enim inquisitione prudenter instituta, non solummodo abscondita inquinamenti dysenterici indoles & natura aliquantum *pathologice* illustratur, sed & *methodus therapeutica* & recta via indicatur, quam sequatur Medicus in praxi clinica & applicandis remediis antidotis, appropriatis. In *prognosi* quoque multo cautior erat, qui hujus veneni indolem noverat, utpote sibi conscius, illud venenum non adeo facile remediis domari, morbumque ab eo inductum nunquam vacare periculo.

§. LXVII.

Exitus etiam & *experientia* uberrime monstravit,

stravit , nec vanam nec inutilem fuisse hanc nostram speculationem. Ea enim duce indicabantur maxime salutaria medicamenta, aut quæ cane pejus & anque fugienda essent.

Sed qui rem quasi per transennam inspiciebant, cum ex natura hujus veneni non adessent gravia indicia febrilia, morbum leviozem judicabant, magnaque artis fiducia, sed frustra, eum adgrediebantur.

§. LXVIII.

Cum vero omnia illa pluribus persecutus sim, ut quantum fieri posset, hujus *veneni dysenterici Causa & natura* clare & distincte indicaretur, & tamen quibusdam eo nondum satisfactum fuerit, illos oro, ne mihi litem moveant, sed in hoc mecum sequantur Theologos, qui, si de *Mysteriis* quanta possunt perspicuitate locuti sunt, suaque dogmata compluribus dictis biblicis confirmarunt, in fine sermonis fatentur, *semper aliquid esse, quod mortalibus nondum datum sit, clare aut perspicue cognoscere.*

§. LXIX.

Tandem prætereunda non est eorum sententia, qui dysenteriam in *morbis congestoriis* habent, statuentes, Causam ejus formalem esse

esse *principium movens*, humores copiose versus intestina dirigens, ad infringendam materiam fermentescentem, ejusque potentiam inflammatoriam præoccupandam, ac per intestina sequestrandam, ne in actum transeat.

§. LXX.

Jam quidem in nullo morbo nego synergiam principii vitalis, sed eam hoc potius admitto, quia mihi persuasum habeo, sine illius concursu nos in Medicina parum aut plane nihil effecturos esse.

Interea tamen hæ vires & conatus naturæ ad superandos morbos aut id, quod naturæ molestum est, rejiciendum, in nulla alia re consistunt, aut sese probant, quam in *motibus secretoriis & excretoriis præter statum naturalem auctis*; sed hi motus in casu assumti veneni, aut effectuum ex venenosa materia oriundorum, ad hos præoccupandos aut, tollendos non solummodo non sufficiunt, sed & per simplices tales Medicorum conceptus & intentiones vera *morbosarum Causarum*, earumque effectuum *cognitio physica* justo nimis negligitur, quæ tamen ante omnia perspicue cognosci deberet, si illa venena lethifera per directe & physice opposita auxilia, cum spe salutis, oppugnare velimus.

§. LXXI.

Præcipua *utilitas*, quam *ex illa hypothese* in nostro casu capere possumus, in eo consistit, quod ea moneamur, talia subiecta non facile per *adstringentia* & fluxum *sistentia* esse tractanda, ne talis materia fermentescens venenosa, *ipsa reluctante natura*, intra corpus retineatur;

Non vero est in potestate naturæ, ut fermentum lethiferum ipsum motibus suis qualibuscumque aut corrigat, aut ad illa emunctoria emittat, per quæ *efficaciter* secerni aut excerni possit.

Propinetur ex. gr. cuidam venenum quodcumque libuerit, uti *aqua fortis* aut simile, non tamen adeo magna copia, ut vires vitæ eam plane superare nequeant; exhibeantur post assumptam aquam fortem humectantia, diluentia, evacuantia &c. quanta copia velis, natura secernat & excernat, quantum viribus valeat, parum aut nihil conducet, venenum potius cito in partes solidas penetrat, ibique lethalem exserit effectum.

Hic sola corrigentia veneno physice opposita levamen afferent, si illud adhuc prompte factis assequi poterunt; proinde, si homini ita affecto immediate post haustam aquam fortem antequam partes solidas multum læserit, propina-

pinaretur *antidotum*, *alcalicum*, ad punctum *saturationis* usque, veneni vis corrosiva ex-
templo enervaretur, obtunderetur, exstingue-
retur, hocque modo ejus progressum præoccu-
pando, æger optime fervaretur.

Nihil hic me anxium habet principium vita-
le: omnia sua molimina ad exstinguendum aut
eliminandum illud venenum nihil valebunt,
omnem opem extrinsecus a Medico physico
externo desiderat & expectat.

Idem videmus in veneno *venereo*, *scabioso*,
scorbutico aliisque, ad quod fecernendum &
excernendum natura sola motibus suis nun-
quam sufficit, omnium minime vero illud cor-
rigere potest, adeo quidem, ut isti veneno
omnino succumbere cogatur, nisi illi externe
potentissima & efficacissima auxilia ferantur
per corrigentia physica specifica.

§. LXXII.

Ita etiam res in morbo *dysenterico* se habere
mihi videtur: principium vitale peragit, quic-
quid potest, ad exterminandum hostem in
intestinis hærentem, qui vitæ filum brevi
abrupturus est, si in sua sede gangrænam exci-
tet, aut in sanguinem transeat. Sed parum
vel nihil potest; *antidota* externa physica ex-
spectat: si hæc mihi nota sunt, principium vitale
missum esse jubeo; hoc per se officio suo fun-

getur, si modo Medicus externus id semper ageret, ut huc spectantia medicamenta efficacia & appropriata scite applicaret.

A principio vitali sæpius expectatur, quod ab eo proficisci non potest. Officium Medici interni & externi divisum est, quorum quilibet, prout decet, partes suas conferre debet; ubi vero alter eorum officio suo minus rite fungitur, rei eventus faustus vix esse poterit.

§. LXXIII.

Et hic *artis auxilium* quam maxime eminet;

Imprimis, cum etiam *venena* dentur, quorum effectus in corpore humano non ita in oculos incurrunt, nec adeo in corpus physicum materiale, quam potius *in principium movens immateriale immediato contactu & efficacia* agere, ejusque *motus vitales* directe inhibere, iisque officere videntur, veluti, ut uno hoc exemplo utar, de *opii veneno* notum est, quod animi motus ita simpliciter in corpore inhibeat, ut ne quidem ulla sensibilis mutatio vel corruptio physica animadverti queat, præter eam, quæ ex simplici defectu motus sanguinis circulatorii sequi necesse est.

In *veneno arsenicali* similiter aliquid residet, quod *motus naturæ* potius *sufflammat*, quam ultra gradum naturalem multum auget, inter
rim

rim tamen vim suam deleteriam atque mortificantem majori cum progressu peragit.

Idque omne merito ponderandum est, quando Medicus causæ alicujus morbi certis atque efficacibus remediis obviam ire, eamque vincere velit.

§. LXXIV.

Denique notandum est, quod valde erraverint Medici, qui morbum nostrum *fluxus hepatici* nomine insigniverunt.

Licet enim hic fluxus a quibusdam etiam dysenteria hepatica, biliosa, audiat, tamen a vera dysenteria hoc criterio se distinguit, quod vera & *exquisita dysenteria* morbis epidemicis annumeretur, & per se & sua natura *contagiosa* sit, adeo ut contagium inter signa pathognomonica veræ dysentericæ reputetur, ac alvi fluxus non inficiens pro vera dysenteria haberi nequeat.

Fluxus contra hepaticus non est contagiosus, neque epidemicus, neque ad dysentericam malignitatem accedit, nihilque de intestinis abrasum ejicit, itaque in pluribus symptomatibus a morbo dysenterico diversissimus est.

C A P. III.

Continens Curam Dysenteriae Bilioso-contagiosæ.

§. I.

Perlustrato dysenteriae nostræ nexu *Causali*, opus nunc est, ut ad *Curam* nos accingamus. Si vero practicorum libros & Systemata evolvimus, tam varias & sæpius contrarias ac sibi e directo adversantes in morbis dysentericis curandi methodos, tantamque medicamentorum farraginem offendimus, ut quem sequi debeamus ducem, vix videamus. Idem hic nobis accidit, quod in pluribus gravioribus morbis. Quisque consilium novit, quisque suas merces laudat, creditque se fallere nesciam methodum ac remedia ad sanandum hunc morbum invenisse:

§. II.

Ita ex. gr. alter vomitoria, purgantia, venæsectiones suadet, alter quam maxime damnat, hic clysteres præcipit, alter relegat; hic adstringentia, bezoardica & sudorifera commendat, alter rejicit; hic opiatis summas & singulares virtutes tribuit, alter nihil aut parum illis confidit; alius nil nisi specifica crepat,

pat, alius omnem omnibus specificis virtutem negat; alius ex. gr. aquam frigidam mortis, alius vitæ causam declarat; & si quæ aliæ scriptorum sunt sententiæ sibi contrariæ, quæ tamen omnes veræ esse, & suum locum habere possent, dummodo verus cujuslibet morbi genius ejusque Causa prius certo exploretur.

§. III.

Sunt enim revera dysenterix, quibus illa ipsa medicamenta, quæ in eodem affectu, aut qui saltem idem esse videbatur, salutis fuerunt, alio tempore adeo repugnant, ut potius contrarium effectum fortiantur; ad quam cautelam a Medicis, quantum prudentiæ humanæ datur, utique attendendum est.

§. IV.

Sicuti vero dysenterix non omnes eadem, sed specie admodum inter se variant; ita illarum *methodum & praxin generalem* non habemus, nec fere ullum medicamentum antidysentericum dictum, in omni hujus morbi specie semper & in quolibet corpore prodest. Medicus ideo statim stupet, ut primum ægrum hujus alteriusve speciei tractandum nanciscitur. Nam sane maturum requiritur judicium, ubi vera differentia constituenda, atque indicanda

dum est, an quidem unus idemque sit morbus, qui vulgo eodem nomine insigniri solet, aut quænam species dysenterix sese nobis offerat, & quousque in omnibus suis circumstantiis cum similibus nobis cognitis morbis conveniat, ne ne?

§. V.

Hoc vero si negligitur, ut eam, quam tractes *speciem*, non satis *distincte* determinare, neque dignoscere noveris, utrum iisdem in circumstantiis versere, in quibus methodum & vestigia alicujus scriptoris premis, sed assiduo tantum evolves, quid in libris pro excellentibus remediis ad dysenteriam consignatum reperitur, eademque patientibus tuis, qui forsitan plane alia dysenterix specie laborant, cœco ductu applicare velis, misere te deceptum experire, ac exitus non nisi casu expectationi respondebit; ita ut proverbium verum evadat: *curantur ægri in libris, moriuntur in lectis.*

§. VI.

Est vero in ipsis scriptoribus non levis hic *error*, quod ipsi sæpe non satis discriminis in morborum suorum specie ponant, eamque non ita clare & accurate describant, ut legentibus appareat, in quo una species cum altera conveniat, aut in quo discrepet; verum suæ methodo

thodo & applicatis remediis nimis magna encomia addant, & quicquid in una dysenteria certoque tempore salutare sunt experti, idem sine delectu in omnibus dysenteriis omnique tempore commendent &c. At, quia nec ipsi cum ratione demonstrant, quare ab hoc vel illo remedio bonus effectus sit sperandus, tunc si ipse fontem mali non satis penetraveris, labor iste parum emolumenti afferet, & incommoda res est, ejusmodi scriptoris laudatam viam sequi.

§. VII.

Non vero tam *copia Medicamentorum* destituimur, quam potius vera morborum & remediorum cognitione physica; in hac ut plurimum a vero disceditur. Si quis vero genium morbi & remedii physicum non intime perspectum tenet, impossibile est, ut consilium aut medicamenta indoli affectus rite accommodentur, indeque fit, ut si medicamenta applicata illum successum non fortiantur, quem libri promittunt, scriptores sibi invicem fiant contrarii, & id omni opprobrio dignum pronuntient, quod alii laudibus in cœlum ferunt.

§- VIII.

Imprimis vero quilibet *recens* natus morbus *Epidemicus*, vel alius *Contagiosus*, malignus,
novam

novam animi attentionem & indagacionem exposcit, ex quibus videlicet causis extraordinariis & specialioribus iste morbus originem trahat? cujus indolis specificæ se nobis monstret? quales effectus noxios producat? qualem exitum habuerit? quid salutare, quid perniciosum fuerit? &c. in quibus omnibus maxime circumspectus & cautus debet esse Medicus, quia non obstante omni prudentia humana *primus æger prima plerumque solet esse victima*, ex qua Medicus quasi discit, qualis morbi nova species tractetur.

Nec aliter fieri potest, omnesque viri ingenui fateri cogentur, nos a priori prævidere non posse, cujus indolis morbi nobis in præsentia vel in futurum sint superventuri. Et quamquam sic primi, fato sic volente, præ reliquis sint infelicissimi, tamen eo ipso feliciores sunt sequentes, dummodo Medicus morbi genium ac causam diligenter exploret, methodumque suam medendi ad hanc normam dirigat, id quod primum ac tutissimum est si vero id negligatur, atque antiquum semper obtineamus, eadem calamitas prioribus posteros æquat.

§. IX.

Cum itaque *Praxeos fundamentum* sit genuina morbigicæ Causæ cognitio, animus Medici in id intentus sit, ut illi rationi conven-

veniens methodus applicetur. Hæc enim causarum cognitio nos veras indicationes & rationes curandi docet, ut certo sciamus, quomodo quibusve remediis morbus pro speciali sua indole oppugnari debeat.

§. X.

Est enim Medicina practica eo provecta, ut cum quadam evidentia & certitudine, si Causas læsionum & symptomatum bene noverimus, ægrum curare possimus.

Felix qui potuit rerum cognoscere Causas.

Medici vero dubii Causarum, dubii etiam sunt remediorum.

§. XI.

Et cum in nostro casu *bilis* præ reliquis humoribus affecta sit, ac fermento aliquo acrimorbofo inquinata, quod ei efficaciam imperiat, intestina venenorum more rodendi & stimulandi; facile inde patet, primam & *primariam indicationem curativam* esse, ut saburra illa *contagiosa dysenterica*, biliosa, acris, irritans, stimulans, in ventriculo & intestinis stabulans, ante omnia & quantocyus e corpore *ἄνω* vel *κάτω* ejiciatur, & hoc pacto natura ab illa molestia liberetur.

Omnes enim dysenterix in suo principio
istas

istas purgationes optime ferunt, quatenus nimirum acre peccans auferendo noxios ejus effectus inhibent.

§. XII.

Disceptatur quidem inter Medicos, *per superiorane* potius, an vero *per inferiora* evacuatio instituenda sit? & quænam optima sit via? sed in eo vix regula generalis obtinet, ideoque pro ratione morbi, temporis & subjectorum prudentiæ medentis illud omnino relinquendum erit.

§. XIII.

Præterea quod *emetica* ipsa spectat, si illa in morbo indicantur, in diversum iterum abeunt Medici, *quæ nam sint eligenda?*

Sunt qui statuunt, nihil interesse, quænam illa sint, omniaque emetica pari cum successu adhibenda suadent; dicunt enim illa eatenus solummodo proficere, quatenus humorem peccantem excutiant, sicque causam mali tollant.

Si id æqualiter facerent, nullus dissentirem, arbitror autem semper notabilem inter ista remedia differentiam intercedere, & lenia vehementioribus utique esse anteferenda.

Quæ enim hunc in finem commendantur
anti-

antimoniata, qualia sunt *crocus metallorum*, *vitrum antimonii*, *tartarus emeticus*, *sulphur antimonii*, hæc de virulenta fane, caustica, imo ut quidam non inferioris subcellii Chemici volunt, *arsenicali* profapia aliquid habere existimantur; hinc cautissime & summa cum circumspeditione, nec nisi deficientibus melioribus, necessitatis lege urgente, in usum vocanda suaderem, tam ob cardialgias maximas, quas concitant, quam ob corrosiones & majorem intestinorum læsionem ab iis timendam.

§. XIV.

Nonnulli radicem illam e Brasilia allatam, *Ipecacuanham* dictam, tanquam primarium & specificum contra dysenterias emeticum commendant, quia cum in *India Orientali*, tum in *Occidentali*, in omnibus dysenteriis & diarrhœis magno cum successu adhibetur, unde etiam nomen *radicis antidysentericæ* κατ' ἐξοχὴν accepit, ac in nostra Mundi parte primum in Gallia admodum celebrari cœpit.

Sunt tamen, qui eidem virtutem illam specificam negant, dicentes, ipsam radicem non agere ut *specificum*, sed ut *expellens violentum*, quatenus vitiosam biliosæ cruditatis copiam ex primis viis tollit.

Imo sunt, qui observationes afferunt, ex quibus liquet, ejus opem non modo nullam fuisse,

fuisse, sed etiam adhibitam excitasse majorem fluxum dysentericum, eumque exacerbasse. Hinc ab ejus usu potius abstinendum suadent, nisi forte dysenteria a mala diæta ex. gr. esu fructuum horæorum, aut potulentorum fermentescentium ingurgitatione originem trahat: quo tamen in casu etiam alia vomitoria locum habere possent.

§. XV.

Verum enim vero, non peccat radix in sua virtute, sed peccatur potius in ejus *applicatione*, dum nec verus morbi genius semper cognoscitur, nec justum tempus, quo cum successu aut quo cum damno in usum vocetur.

In his si *errore* ducimur, nec dysenterias distinguimus, nullum medicamentum, ne optimum quidem, proficiet.

Ideoque errore non vacant, & qui radicem in omnibus dysenteriis præscribunt, & qui eam ubique plane rejiciunt.

§. XVI.

Conducit autem *hæc radix* in omnibus casibus, ubi Causa morbosa adhuc in primis viis hæret mobilis, & quod notandum, partes solidas nondum affecit.

Quando vero acre dysentericum in intesti-
na

na conversum partes solidas jamjam corrofit, aut humoribus intimius sese insinuavit, id quod ex anxietatibus præcordiorum continuis & vomendi conatibus inanibus facile cognoscitur, tunc dubius utique aut plane irritus est omnis per hanc radicem excitatus vomendi conatus, nec per emeticum qualecunque quidquam boni aut salutaris effectus sperandum erit; nam materia illa peccans tunc hac via e corpore eliminari non amplius potest, partium potius læsio & inflammatio major inducitur, quam sphacelus & ipsa mors insequi debent.

§. XVII.

Et quanquam negare nolum, hanc radicem solummodo *generali facultate emetica* agere, tamen hæ ipsæ ejus virtutes adeo parvi faciendæ non sunt, ut nobis perinde esse debeat, utrum ea nobis desit nec ne? quod minus accurate judicatum esset.

Nam præter effectum suum emeticum simul adeo *peculiare & specificum quid* operatur, ut alia vomitoria eam non facile æquent, nec aliud, quod ejus in locum eodem cum effectu succedat, excogitari possit.

Quamdiu ergo nobis adsunt meliora, quare iis repudiatis viliora amplecteremur?

§. XVIII.

Certe non *aliud medicamentum emeticum* nobis innotuit, cujus utilitas se latius pandat.

Namque hæc radix non solum materiam morbificam, licet tenuissimam avellit, eamque per superiora, rarius per inferiora, commode & laudabiliter, nulla cum noxa, educit, sed & post vomitionem aut purgationem *adstringendo robur* intestinis conciliat, eorumque tonum relaxatum restituit, quod ab aliis emeticis non fieri, imo intestina magis relaxari & debilitari, longa observatione jam innotuit.

§. XIX.

Sunt, qui præter cognitās has virtutes huic radici *facultatem abstergerendi, meatus reserandi, & infarctus resolvendi* adscribunt; sunt, qui insuper *virtutem alexipharmacam* in ea agnoscunt, quæ omni veneno & malignitati insigniter resistat: Hoc autem in quantum veritati consentaneum sit, ulteriori experientiæ relinquendum est.

§. XX.

Utut autem res sese habeat, licet huic radici infallibilem efficaciam tribuere nequeamus in persananda dysenteria in genere, tamen il-

la

la *admodum* *conveniens* *remedium* est , suo tempore dandum , & non modo ubique , ubi vomitorio uti convenit , commode , tuto , & sine ullo damno aut læsione inde metuenda , adhiberi potest , cum securius agat , quam omnia alia nobis nota ;

Sed etiam eadem Ipecacuanha in nostra dysenteria *mirabiles effectus* edidit , uti omnes fatentur , qui ea usi sunt , nec unquam contrarium aut nocivum effectum ex ea deprehendi :

Nam quanquam initio multi mirarentur , quod ego prima vice , quantum novi , hoc emeticum in nostro morbo in auxilium vocarem , tamen omnes facile consentientes habui , postquam viderant , ægros , nostro consilio utentes , ex illius radice usu optime sese habere.

§. XXI.

Quod *usum* hujus medicamenti attinet , controversia adhuc inter artis Magistros viget ;

Quidam *pulverem* ejus *simplicem* porrigunt :

Alii , scrupulo ducti , *infusum* ejus cum *aqua* communi vel *vino albo* præparatum tutius meliusque existimant :

Sed *infuso* ego nunquam usus sum , quia tunc radix dupla quantitate sumenda erat , & præterea dosis in infuso pro quovis ægro non ita accurate definiri , aut in tanta ægro-

torum multitudine pro quovis separatim decoctum fieri poterat. Si vero *decoctum* ideo præstantius esset, uti fert aliorum opinio, quia minus efficax sit ad vomitum excitandum, aut purgandum, sed *magis adstringens*, ipsum illud decoctum hoc minus adhibuisssem, quo adstringentia minus ferebat morbus noster.

Itaque semper & ubique *pulverem* radicis in *substantia* simpliciter & absque ullo additamento præscripsi, hæc enim haud bene fert. Adultis ad summum propinabam a *drachma semis* ad *scripulos duos*, parvulis solummodo *aliquot grana* pro ratione ætatis.

§. XXII.

En jam etiam *methodum* & *cautelas*, quibus in illa adhibenda usus sum:

Curative eam exhiberi curavi ægris omnibus, nullo discrimine sexus aut ætatis, ipsis etiam delicatulis, debilibus, imo gravidis, lactantibus & lactentibus, si modo subjectorum conditio ita comparata esset, ut cum spe successus applicari, aut utilitatem afferre potuerit:

Sumere præcepi statim in ipso morbi principio, cum adhuc vires constabant, viscera firma erant, & mali fomes adhuc in ventriculo hærere videbatur, quam primum vidi adesse conatus vomendi, aut alvi insuetum fluxum,

xum, aut ubi propter cardialgiam, borborygmos &c. *suspicio secuturæ dysenteriae* aderat:

Nam in eo summa salutis versabatur, si *tempestive* fatis exhibebatur, ne experimentum, secundum *Hippocratem*, esset periculofum.

§. XXIII.

Usus radices tempestivus semper erat *salutaris*, eo enim aut morbus una vice plane tolleretur, aut saltem valde imminuebatur, ut dein facili modo superari potuerit.

§. XXIV.

Etiam *iteratus* hujus *radicis usus* salutaris existit, nec unquam male cessit.

Quando enim una dosis omnem mali colluviem auferre nequibat, idem remedium aliquoties revocandum erat in usum, ut optatur obtineretur effectus.

Itaque si ad primam dosin *cardialgia*, *nausea* & *alvi fluxus* nondum cessabant, eandem uno die vel biduo post denuo exhibui, idque post aliquot dies vel *tertia vice*, urgente necessitate, repetii:

§. XXV.

Non vero solummodo in principio, sed

etiam in *statu*, imo *quovis morbi tempore*, optimo cum successu adhibebatur, si modo aliquid de fomite in ventriculo restabat, ac nullum contrarium indicans signum ex. gr. inflammatio aut suppuratio intestinorum, virium defectus, &c. aderat.

§. XXVI.

Boni eventus signum erat, si ægri *bilem flavam* aut *viridem* vomitu, vel etiam per alvum ejiciebant, & alvi fluxus minuebatur: intestina enim tunc nondum infecta esse, hoc indicabatur, & æger intra paucos dies a fluxu liberatus convalescebat.

§. XXVII.

Ubi vero post ejus usum alvi fluxus non solummodo non imminuebatur, sed potius *augebatur*, & vires deficiebant, hoc pro malo indicio semper habendum erat; indicabat enim putrescentiam & colliquationem humorum jam superavisse ægrotum, & intestina infecta semper magis relaxari, quam corroborationem aut adstrictionem admittere, & tunc eventus plerumque solebat esse lethalis.

§. XXVIII.

Nec hærebam in *dysenteria*, quam *sanguineam*

neam fuisse dixeris, æque ac *in biliosa*, idem adhibere remedium; sanguinis enim excretionem pari effectû diminuebat, ac biliosum excrementorum fluxum, afferebatque plurimorum symptomatum remissionem; cujus effectus rationem ex præcedentibus facile colligere licet.

§. XXIX.

Præmissa itaque radice *Ipecacuanha*, si alvi fluxus pergebat, porro *ad bilem per alvum evacuantia* & simul *corrigentia* descendi.

Huic duplici scopo optime nobis satisfecit *Rhabarbarum*, ab aliis *anima hepatis* dictum. Hinc statim post *Ipecacuanhæ* usum & sæpe urgente necessitate, postquam duodecim tantum horæ inter prioris usum intercesserunt, hoc remedium adhibui.

§. XXX.

Tamen hic una monendus est Lector, me non in omnibus ægris curam incepisse ab usu *Ipecacuanhæ*; sed etiam in nonnullis, ubi emeticum hoc supervacaneum duxi, aut ubi morbus jam eo invaluerat, ut cum spe effectus boni exhiberi non potuisset, *initium* fecisse a *Rhabarbaro*; quæ applicatio diversa, pro ratione subjectorum, omnino a judicio Medici pendet.

§. XXXI.

Iterum vero hic inter se dissident Medici, num in *Rhabarbaro* lateat *virtus aliqua specifica contra dysenteriam* nec ne?

Sunt, qui de hac radice eadem sentiunt, quæ de *Ipecacuanha* supra monuimus, nimirum, nullam illi adscribunt facultatem specificam, ideo tantummodo præstare eam reliquis purgantibus dicunt, quatenus *simul adstringit*.

Verum enim vero, uti certum est, in emeticis nullum nobis suppetere, quod tam commode & tuto operetur, & quod, peracta operatione partes simul iterum corroboret, quam *Ipecacuanham*;

Ita etiam de *purgantibus* verum, nullum nobis datum esse, quod utraque hac facultate, purgante pariter & corroborante, vel si mavis, adstringente, præditum sit, quam hanc ipsam radicem orientalem *Rhabarbari*, ut hoc remedium etiam hoc solo nomine omnino selectissimum omnium in dysenteria constituat purgans seu evacuans, nec præstantius ac tutius in rerum natura sit.

§. XXXII.

Sed ego plura addo, atque affirmo, *Rheo* inesse omnino aliquam *virtutem specificam*, non quidem, ut alii volunt, in genere, in sanandis
omni-

omnibus dysenteriis & diarrhœis, cum vel sine sanguine, sed in specie in *diarrhœis* & *dysenteriis aliisque affectibus biliosis*, in quibus suas vires efficaciter exserit.

In *dysenteriis castrensibus*, quarum etiam Causa bilis vitiata habetur, illius singularem utilitatem Medici jam pridem agnoverunt, & illud omnibus aliis laxantibus antetulerunt:

In *nostra dysenteria* tam singulares plane effectus ejus fuerunt, ut sine *Rheo* conatus nostri admodum manci fuissent, vel saltem eodem omnino carere non potuissemus.

§. XXXIII.

Nam quoniam non omnes ægri in tempore consilium petebant, ut *Ipecacuanha* secure & cum successu potuisset adhiberi, sed sæpius tunc demum Medicum arcessebant, cum malum jam exacerbatum esset, & interdum ad summum malignitatis gradum pervenisset, nullo alio remedio *purgante*, quam *solo Rheo* uti licebat, idque quocunque morbi tempore, tam in statu, & in declinatione, quam sub ejus initium, pari cum fiducia, præsertim in subjectis sensibilibioribus, gravidis, infantibus, &c. ut & in semicorruptis, in flaccidis &c.

Quo solo, quod illi insit facultas specifica, abunde ostenditur.

§. XXXIV.

Est vero ejus virtus, non solummodo saburram biliosam involvere, abstergere & leniter eliminare, sed & simul ejus acrimoniam potenter infringere, corrigere, ac obtundere. Præterea Medici *Rheo* quoque *vim anodynam* & *sedativam* attribuunt, quam etiam sensibilibiter præstat, & simul intestina roborat; quæ omnia in quocunque alio simplici purgante frustra quæras, ut hinc *specifici* nomen optime tueatur.

§. XXXV.

Hoc autem modo exhibebatur *Rheum*.

Quidam hanc radicem *curative* adhibebant statim incipiente morbo, & quidem in forma *pulveris*, vel *solam*, vel *admixto nitro*.

Alii priorem, alii posteriorem formulam reliquis præferebant. Illi, ut etiam *ratione ponderis* alvum citius compesceret; Hi, ut materiam biliosam simul corrigeret.

Sed ego *pulvere* rarius, & non nisi certis circumstantiis, ubi nimirum malum adhuc dubium, aut in suo principio, aut minus periculosum esset, usus sum, illumque ut plurimum sine ullo additamento sufficere jussi.

§. XXXVI.

§. XXXVI.

Ejus autem loco in usum adhibui *animam* seu *Tincturam Rhei*, secundum descriptionem Rolfini, ex *Rhei* uncia semis, *salis Tartari* drachma una, & *aqua Cichorei*, vel alia, si placet, aqua destillata, ex. gr. menthæ &c. unciis quinque vel sex paratam.

Non vero in adultis guttatim, ut quidam præcipiunt, hauriendam hanc *Tincturam* dedi, sed *dimidium*, aut *cochleare integrum* singulis quatuor aut sex horis, prout circumstantiarum aut subjectorum conditio postulabat.

Et hoc non vulgare levamen ægris attulit.

§. XXXVII.

Nam cum in nostra lue magna copia corruptæ bilis adesset, paucæ guttæ nil proficere valebant. Vehementiæ mali *sufficiens quantitas* medicamento opponenda erat.

Sub hac vero formula Rheum non solummodo tanta quantitate commode propinari potuit, quanta pro superando malo exposcebatur, id quod alia methodo vix fieri licebat.

Sed & hæc formula convenientissima est illis, qui facile nauseant medicamenta, illaque difficultas recipiendi ægris multum minuitur.

Hoc

Hoc pacto *multas mensuras* hujus *Tincturæ* felicissimo cum successu absumsimus.

§. XXXVIII.

Jam forte aliquis cogitaret, si statim ab initio mali *Tinctura Rhei* cochleatim, & quidem terve quaterve de die; propinetur, & *tanta quantitate* per aliquot dies in uno subjecto usurpetur, fluxum augendum & ægros debilitandos fuisse.

Sed plane contrarium accidit, *fluxus* potius sub *Tincturæ* usu *sensim imminutus* est, *dolores sedati* & ægri commode sanati sunt; si vero non ubique speratum & infallibilem sanitatis effectum habuit, id quod in statu ægri jam desperato impossibile est, sane nunquam malum exhibuit;

Propemodum omnes, quibus illa ex effectu & fama innotuit, eam domi paratam habere cupiebant, ut auxilium & solatium præsens.

§. XXXIX.

Fuerunt tamen nonnulli, qui scrupulum contra ejus usum movebant, quod cum *Sale Tartari* præparata erat; idque non sine aliqua ratione, cum & ego ipse *Salium* usum in hoc affectu damnarim, ac imprimis *alcalia* hic noxia videantur.

Sed

Sed simul & una omnibus meis ægris *acidorum* liberalem usum, contra aliorum sententiam, quam maxime injunxi, prout inferius liquebit, & sic noxæ illius metus nullus vel non adeo magnus erat; ita ut qui initio contra loquebantur, per experientiam contrariam de bono illius effectū convincerentur, & postea eandem ipsi adhiberent.

§. XL.

Poterat tamen & Sal Tartari omitti; *infusum Rhei simplex aquosum*, nullo addito Sale, parem fere edebat effectum, & si quis erat, qui hæsitabat in usu illius Tincturæ, illi licebat uti hoc infuso, & sic omni sollicitudini & objectionibus ansa auferebatur;

Interea tamen hæc infusio simplex *non omnes ex Rheo vires* adeo potenter extrahit, nec usui domestico adeo apta, quin corruptioni promptius obnoxia, & ob hanc solam rationem Tincturæ postponenda erat.

Sal etiam Tartari vires Rhei purgatrices aliquo modo infringendo, Tinctura corrigendi scopo securius & majori copia, quam infusum, propinari poterat.

§. XLI.

Postquam, quantum fieri potuit, indica-
tioni-

tionibus therapeuticis, quæ evacuationem spectant, prospectum, & supra dictæ radices, Americana & Asiatica, seu *Ipecacuanhæ* & *Rhabbari*, vel una, vel altera, vel utraque, prout necessitas exigebat, præmissæ erant, nec his malum cedere volebat, insuper ea remedia a me in auxilium vocata sunt, quæ *acrimoniam biliosam* ulterius *infringerent*, *corrigerent*, & simul *læsionem* ab illa saburra inductam, *tonumque intestinorum* debilitatum restituerent.

§. XLII.

In his primum erat, quo utebar, antidyfentericum aliquod novum, nimirum *cortex* quidam exoticus, pariter ex America allatus, hætenus parum notus, & antea hic loci a nemine adhibitus.

Illum vero *Amstelodami* cognitum, & a quibusdam Medicis jam cum successu adhibitum fuisse, postea per literas certior factus sum.

Nomen est *Simaruba*, ejusque prima mentio facta est in *Historia & Commentariis Academiæ Regiæ Scientiarum Parisiensis* Anni 1729. & postea in *Commercio Litterario Norimbergensi* Anni 1731. 1732. & 1733. ubi variis experimentis firmata tanquam utilis in Dyfenteria valde commendatur in forma decocti. Cumque allegati libri non in omnium manibus sint, supervacaneum haud fore credidi,

di, si prius ex iis huc transferrem, quod de illo cortice prædicatur, quantum ad usum practicum spectat;

Dein subjungam, quantum ille se nobis experientia probarit.

§. XLIII.

Habet autem *Commercium Litterar.* *Anni 1732. pag. 201. & seqq.* hanc summam e dissertatione quadam descriptam, prout illa *Historiæ & Commentariis Academiæ Regiæ Scientiarum Parisiensis Anni 1729.* inserta legitur, & cujus hic erat titulus: *Disquisitio de specifico quodam contra Dysenteriam*, nomine *Maceris* a veteribus indicato, cui forsan *Cortex* cujusdam arboris Cayennæ, *Simaruba* dictus, comparari & substitui potest, Auctore *M. de Fussesieu* :

„ Grassantibus Anno 1718. fluxibus dysentericis, omnem vel probatissimarum alias medicinarum efficaciam respicientibus, tanquam *ultimum remedium*, quo mali levamen tentaret Autor Cel. hunc corticem in auxilium vocavit, atque intellexit, nullum omnium adhibitorum tam prompte, quam hoc ipsum remedium successisse.

„ Atque hæc una ejus perspecta virtus Cl. Autorem instigavit, ut & alterius, qua contra *fluxus sanguinis, feminis* adeo familiares, pol-

„ pollere dicebatur, virtutis tentamina fume-
 „ ret, quum præfertim eandem in utroque
 „ morbo causam subesse deprehenderet; sed
 „ neque hic fefellerat eventus.

„ Porro de hoc cortice refert, quod ad il-
 „ lum *tiliæ* quoad externa & interna, quam
 „ proxime accedat, eandemque habeat fila-
 „ mentosam qualitatem, quæ ductilem ipsum
 „ & difficilem fractu reddit; quod idem man-
 „ ducatus gustum largiatur subamarum, ad-
 „ modum tolerabilem, quem cum aqua, cui
 „ incoctus est, communicat. Deinde animad-
 „ versum a se docet, aquam, hoc cortice in-
 „ jecto ebullientem, albam evadere, mucosam,
 „ velut lac; eandem insignius in vase,
 „ quo continetur, ascendere, quam decoctiones
 „ simplicium ordinarias; ab igne autem
 „ remotam, colorem nancisci rubicundum,
 „ qualis est cerevisiæ secundariæ.

„ Porro constanti per quindecim annos ex-
 „ perientia edoctus declarat, *corticis hujus*
 „ *drachmas duas, in aquæ heminis tribus ad*
 „ *residuum quadrantis* decoctas, tribus suffi-
 „ cere cyathis, quæ ordinaria est hujus reme-
 „ dii dosis. Lubentius autem se propinare
 „ monet *simplex hoc decoctum*, quam pulve-
 „ rem corticis & ligni ejus, quum melioris
 „ illud sibi semper inventum sit effectus, ne-
 „ que haustu ingratum.

„ Si qui tamen maluerint *Simarubam pul-*
 „ *verè*

„ *verisatam*, illi corticem hunc aut lignum,
 „ eum fere in modum, quo Nicotiam rade-
 „ re, ac ad *duodecim* aut *viginti grana*, pi-
 „ lularum forma, aut in jusculo quodam assu-
 „ mere poterunt, quæ utendi ratio dubio
 „ procul illi Medicorum Indorum, pulverem
 „ hunc in pusillo lactis acidi præscriben-
 „ tium, cujus *Acosta* meminit, præferri de-
 „ bet.

„ Tandem *Simarubæ* virtutes declaraturus,
 „ perpetuum & constantem ejus fuisse asse-
 „ verat effectum in *dysenteriis pertinacibus*,
 „ & *glutinosis, fluxibus biliosis & sanguinolen-*
 „ *tis*, qui fere omnes, tertio aut sexto cyatho
 „ hausto, gradum stiterunt, sine ullo dolore,
 „ aut evacuatione sursum deorsumve infecuta:
 „ *Urina* unice majori copia redditur, magis-
 „ que colorata, atque in nonnullis subjectis
 „ abundantes superveniunt *sudores*.

„ Qui hoc *Simarubæ* decoctum assumere,
 „ ad unum fere omnes retulisse scribit, ipsos
 „ ex cyathi secundi haustu *motum quendam*
 „ *obtusum* internum per totum corpus sensisse:
 „ id quod appellabant *certamen cum morbo*,
 „ haud absimile illi, quem *Quinquina* edit,
 „ siquidem opportune data subito reprimat in-
 „ fultus febriles.

„ Et quanquam viderit Cl. Autor horum
 „ ægrotorum nonnullos, qui maxime exte-
 „ nuati ac nauseantes secunda demum ab usu

remedii nocte serenitatem receperint;

„ Inventos tamen etiam esse fatetur, qui
 „ aut ex diætæ erroribus, aut morbi reliquiis
 „ aliquot diebus post *reciderunt*, a quibus ni-
 „ hilo minus, repetito hujus potionis per tres
 „ continuos dies usu, malum tandem profligatum est.

„ Hisce cautelam de Simarubæ tempeſtiva
 „ adhibitione ſubnectit, qua *periculolum*, cer-
 „ te *inutilem ejus uſum* declarat, ubi in fluxi-
 „ bus ſtomachicis, ſanguineis & dyſentericis,
 „ qui *primarum ante viarum evacuationem*
 „ poſtulant, quam *viſcera confirmare* liceat,
 „ idem commendetur.

„ Unde prudentiæ eſſe concludit, *ante Si-*
 „ *marubæ uſum ad remedia generalia recurrere*, imo & doſin ejus ſtatui morbi accom-
 „ modare.

„ Atque ſic denique ad *ipſam naturam &*
 „ *indolem Simarubæ* explanandam progreſſus,
 „ materiam ſalinam acrem particulis oleoſis
 „ & baſſamicis involutam in ſubſtantiam ejus
 „ ingredi demonſtrat.

„ Quibus omnibus coronidis loco quædam
 „ adjicit de utilitate ex hætenus dictis capien-
 „ da, quum non ſolum cognitio ſpecifici in
 „ curandis dyſenteriis, nulli ſive Ipecacuan-
 „ hæ, ſive aliorum remediorum uſui obtem-
 „ perantibus, inde manifeſto comperiatur,
 „ ſed etiam quam temere uſualium planta-

„ rum

rum catalogo eximendæ sint, quarum virtutes non agnoscuntur.

Et pauca hæc pro scopo nostro sufficient: qui plura de *cortice* hoc *Guijaneo* scire cupit, adeat *Historias & Commentarios Academia Regiæ Scientiarum Parisiensis Anni 1729.* vel supra citatum *Commercium Litterarium Norimbergense Anni 1732. pag. 387. seqq.* ubi stupenda adhuc de hoc cortice recensentur exitinere Equitis *de Marchais*, quod in *Gujaneam*, vicinasque insulas & *Cajennam* sulcepit, vel schediasma ipsum *Domini Autoris*, aut id, quod ex hoc schediasmate *D. D. Werlhof* in suis *observationibus de febribus* pag. 100. seqq. excerptit.

§. XLIV.

Nunc quid ego de *hoc cortice* in nostro morbo *epidemico-contagioso* expertus sim, commemorabo.

Postquam supra relata evacuantia ante adhibueram, nec tamen dysenteria cessare volebat, corticis *Simarubæ* drachmas duas in sufficiente quantitate aquæ communis ad remanentiam unciarum octo decoctas, omni trihorio vel quadrihorio unciam unam vel duas, pro ratione circumstantiarum, sumendas præscripsi ejusque usum per aliquot dies continuos, seu ad plenam perfanationem continuavi.

Fateor me ex hoc decocto *minime vulgarem* percepisse *utilitatem* in morbo curabili.

Præsertim notavi singularem & præstantiorem ejus effectum in *fluxu sanguinis & materia cruentæ*, utpote quem citius compescebat, quam excretiones biliosas ;

Quod etiam cum experimento Parisiensi convenit, ubi quoque cum successu applicabatur contra fluxus sanguinis chronicos, feminis adeo familiares.

§. XLV.

Effectus vero erat admodum *lenis* & prope modum *insensibilis*, nec potui proprie animadvertere, quod *urina* majori copia redderetur, aut in nonnullis subjectis abundantes supervenerint *sudores*, nec *motum illum obtusum internum* per totum corpus, quem ægri, uti relatum legimus, *certamen cum morbo* vocitarunt, in nostris ægris observavi;

Ex diminutione tantummodo morbi, dum dysenteria *sub illius usu simplici* quotidie leniter decrefcebat, & symptomata paulatim cessabant, concludere debui, corticem hunc amaritie sua non solummodo esse bonum *corrigens & temperans*, sed & ad *firmanda viscera* tutissimum *tonico-roborans* ac sedativum, & ideo reliquis antefereendum.

Cum enim omnia fortiora & sic dicta positive

tive adstringentia noxia essent, sic contra hic cortex sine ullo scrupulo & periculo adhiberi poterat, ut affirmare queam, illum corticem, ubicunque ejus usus sperato successu caruit, nullam noxam attulisse.

§. XLVI.

Unum in ejus usu *incommodum* erat, sed cui in omnibus *Exoticis* obnoxii sumus;

Eundem nimirum non nisi experientia cognoscere licebat, num *verus* vel *supposititius* esset cortex, qui mihi a Pharmacopolis supeditabatur, & ubi genuino cortice potiri contigit, dubium erat, num *recens* an *vetustus* esset; sic ubi laudatum suum effectum non adeo efficaciter præstitit, ignorabatur, cujus culpa sit, num nimirum vera corticis species fuerit, an vero vetustate primarias suas vires amiserit?

Hoc me *incommodum* non parum sollicitum habuit; & hanc etiam *Causam* existitisse arbitror, cur sanatio apud nos lentius procurata sit, quam Parisiis, quanquam hoc mihi solatio fuit, quod cura per eum corticem feliciter & minori cum periculo fiebat, quam per alia usualia, sicque satis feliciter adhuc succedebat experimentum.

§. XLVII.

Cum vero hoc remedium etiam cum aliis Medicis communicarem, ac e diversis Pharmacopoliis exteris idem afferri curaretur, accidit, ut plures corticis species transmitterentur, illæque hoc pacto ita *multiplicarentur*, ut cuivis sua species sibi optima, & ad data signa propius accedere videretur.

Hoc autem ipso statim *magna confusio* nata est, nec ordine experimenta semper instituebantur, ut de vero diversarum illarum specierum effectu iudicium ferre difficile esset;

Imprimis, cum experimentum non statim succederet, extemplo ad alia confugerent, atque Simarubæ modo *corticem Peruvianum* modo *corticem Tamarisc. Fraxin. Granat.* aliaque adderent, vel substituerent, non meliore eventu.

Talis etiam *varietas pretii* erat, ut, cum initio pro una libra *viginti* florenos hollandicos solvere mihi necesse esset, postea libram pro *duodecim* florenis acciperem: alii dicebant sibi libram *octo*, imo pro *tribus & duobus* florenis emendam obvenisse.

Quæ omnia non levem perturbationem afferebant, ita ut alii hoc nostro exemplo discere queant, quam difficile sit, exotica nondum ubique satis cognita, in usum practicum adhibere.

§. LXVIII.

§. XLVIII.

Imprimis cum postea, cessante jam morbo, quo certior mea opinio fieret, & vera corticis species dignosceretur, eundem etiam *Lipsia* mihi apportari curaverim, denuo autem aliam inde speciem nactus sum, minime cum *Hollandicis* convenientem.

Imo eundem inde ab ipsa *Lutetia* per amicum, tunc temporis ibidem commorantem, conquisi. Hic coëmtus erat in *Pharmacopolio* regio.

Sed ecce, cum omnes reliquæ species in aliquo tertio sibi similes essent, hic *parisinus* solus ab omnibus reliquis speciebus adeo diversus fuit & contrarius, ut vix unum characterem gestaret, qui datæ descriptioni responderet, ita ut, a quo loco optimum expectabam, inde pessimum genus adeptus sim, ac præterea pro duabus unciis corticis sex *florenos hollandicos* [*douze livres*] solvere debuerim.

§. XLIX.

Interea ego *illam speciem retinebam in usu, quam initio nactus eram Amstelodamo, a tribus diversis Pharmacopolis, cujus venditores, quantum scio, nil inter se commercii habebant, & quorum Pharmacopolarum unus spe-*

ciatim affirmabat, se veram speciem, quæ Amstelodami a quibusdam Medicis usurpata fuisset, bene nosse, eandemque misisse; deinde in hac sententia me confirmavit amicus, qui veram speciem ipse viderat, meamque, postquam oculis perlustraverat, etiam inter reliquas pro vera habebat.

Hanc vero corticis speciem fuisse probam & genuinam, non solum ex eo patet, quod ad significatum characterem quam proxime accederet, sed & apparet e bono effectû, quem apud nos exseruit;

Nam quanquam is miraculi instar non fuit, quantus Parisiis exstitisse memoriæ proditum est, meminisse tamen par est, apud nos plane aliam speciem dysentericæ obtinuisse; forte etiam hic cortex non adeo recens fuit, cum verosimile videatur, eum, tanquam parum notum, parumque in usum vocatum, non admodum frequenter nec recentem mercatoribus submitti, unde minor ejus effectus.

S. L.

Initio *decoctum* ejus solum exhibui, quod non necessarium videbatur alia adjungere, nisi quod interdum *syrupum papaveris rhæados* vel *papaveris albi*, gustum fallendi vel sedativo scopo addiderim.

Ita

Ita plerumque curam nostri morbi satis celeriter tutoque absolvi.

§. LI.

Deprehendi autem non solummodo *decoctum commodius* ad propinandum, sed etiam melius & *efficacius* ipso *pulvere corticis*, qui ventriculo gravis & molestus esse videbatur, nec fluxum ita commode compescebat; hinc hujus usum plane seposui.

§. LII.

Si vero animadvertēbam, *decoctum non satis præstare*, quæ desiderabantur, illud pro ratione indicantium & statu subjecti affecti *variis additamentis* efficacius reddidi;

Imprimis *Tincturam Rhei* adjunxi, ad ulterius corrigendum & simul educendum, quod forte de materia peccante in corpore esset residuum, *qui modus utendi simul Tinctura Rhei, cum morbus jam desinere incipiebat*, optimum successum habuit, siquidem ita agendo dysenteria via tutissima & sine ullo discrimine profligabatur.

§. LIII.

Cum vero ægri offerebantur, in quibus hæc

omnia frustra aut sine optato effectu applicabantur; in quibus nimirum *tonus intestinorum* adeo debilis & flaccidus evaserat, ut fluxus potius passivus videretur, tandem ad usum *magis roborantium* aut *fortius adstringentium* transii.

Ex eorum autem numero non alia adscivi in auxilium, quam *corticem Cascarillæ* & *sucum Catechu*.

§. LIV.

Primo loco semper exhibui *Cascarillæ corticem*, eumque in substantia vel pulvere, sed plerumque in *Tinctura* cum superiore decocto *Simarubæ* mistum propinavi, quo casu decoctum illud quasi pro vehiculo *mixturæ* interveniebat.

Non raro etiam dedi solummodo *Tincturam Rhei* & *Cascarillæ* anatica portione sine decocto, prout status & conditio alicujus ægri ea poscebant.

§. LV.

Jam forte quispiam interrogaret, si *cortex Simarubæ* laudabili effectu fuit, quare ergo *Cascarillam* adhibuerim?

Ad ea respondeo: corticem *Simarubam* omnino meliorem & præstantiorem effectum præ-

præstitisse, ubi fluxus cruentus adfuit, sed si, hoc cessante, tamen dejectiones liquidæ feculentæ, mucosæ, perdurabant, *Cascarillam decocto Simarubæ* simul admiscui, quo facto dejectiones illæ commodius minuebantur, adeo ut hi duo cortices pro ratione indicantium optime quadrarent, & sibi mutuam opem ferrent, ut cura citius & tutius absolveretur.

Et re vera *cortex Cascarillæ* optime se gessit, non solummodo partes relaxatas roborando, sed & simul motus febriles, doloresque intestinorum leniendo ac sedando.

§. LVI.

Hoc vero cortice quoque nihil proficiente, ad fortius adstringens, nempe *succum Catechu*, adscendi, illumque reliquis supra nominatis formulis, vel in *Tinctura* vel in *pulvere* adjunxi. Et fateor virtutem ejus adstringentem non solum tutissimam fuisse, sed &, ubi illa effectum caruit, ibi ne reliqua adstringentia quidquam opis attulisse.

§. LVII.

Et hæc sufficiant quoad curam & methodum generalem, quam in ægris nostris observavimus.

Jam quoque de *Symptomatibus* sermo instituitur.

fituendus erit, quæ hunc morbum in quibusdam gravius decumbentibus comitabantur; non enim omnes, uti supra dictum est, æque graviter agrotabant.

§. LVIII.

Horum prima fuerunt *terribilia tormina & dolores intestinorum diurni*, qui ægros excruciant, & quasi exedebant.

His ut occurrerem, & *materiam acrem corrosivam* in intestinis hærentem, ejusque spicula venenosa involverem, obtunderem, vel delinirem, nil melius excogitare poteram, quam *blanda oleosa, pingvia, gelatinosa, gummosa*, aliaque, quæ ad *arsenici* vim infringendam maxime commendantur.

Eum in finem *interne* imprimis adhibui *oleum amygdalarum dulcium, oleum olivarum, oleum lini*, &c. magna quantitate, ad aliquot uncias singulis vicibus, aut quantum ægri per diem haurire poterant.

Insuper & *Gummi Arabicum & Tragacantha* in aqua solutum, vel cum decocto *Simarubæ* remixtum, præter ea, quæ infra recensebimus, in auxilium vocavi, & hæc laudabili effectu destituta non erant.

§. LX.

In eundem finem *externe* optimum etiam effectum fumus experti a *clysteribus oleosis*.

Illos

Illos vero præparari jussimus vel ad imitationem Sydenhami, ex *oleo lini* & *lactis vaccini* partibus anaticis, addita *Theriace* certa quantitate, pro ratione ætatis & circumstantiarum proportionata; Vel ex solo seu puro *puto* & *solummodo tepesfacto oleo lini*: toties applicandos illos suavimus, quotiescunque necesse erat.

Utriusque generis clysteres summo fuerunt emolumento, doloresque & tormina mirum in modum compescuere.

Imprimis vero hoc loco observare licuit, purum *oleum lini*, quod oleorum blandissimum habetur, in sedandis doloribus, præ cæteris, maxime laudabili effectu pollere.

Clysteres vero ex solo lacte, aliisque parati longe minori virtute erant.

Præterea enematis *Rhabarbari infusum*, *Tinctura*, vel *Syrupus* ad aliquot uncias commode admisceri poterat; omnia vero acria, sales, adstringentia &c. sollicitè vitanda duximus.

§. LX.

Cum vero haud pauci ex ægris neque *olea pura* sufficiente quantitate ob nauseam succedentem per os assumere poterant, neque etiam alii, imprimis e sexu sequiori, *clysteribus* libenter, aut quotiescunque necesse erat, uti volebant; & præterea in tanto ægrorum nume-

ro fieri non poterat, ut in illis omnibus enemata adhiberentur, imprimis cum in omnibus torminum dolores non æquales essent, ut eorum usus ubique æque necessarius existeret;

Interne oleoform loco, aliud plane *novum*, paucissimis adhuc Medicis notum, *remedium* adscivi, nempe radicem, quæ vocatur *Salab.*

§. LXI.

Si hujus radice *Salab* subtilissime pulverisatæ *drachma una unciis octo aquæ calidæ* infunditur, leni calore super ignem solvitur, ac per linteum expressa a paucis suis feculis depuratur, abit in pulcherrimam *gelatinam*, si ita loqui licet, *mucilaginosam*, de hac singulis duabus, tribus, vel quatuor horis sumatur cochleare dimidium, vel plus minusve, prout necessitas exigit; hæc *acrimoniam biliosam* commode *involvit, temperat, doloresque* lenissimo modo *demulcet, ac mitigat*; illaque partibus solidis fortius adhærescens, *arrofa intestina*, tanquam *balsamo* blandissimo, *delinit*; hocque ipso respectu aliis mucilaginosi, gelatinosi vel gummosi præferenda est.

§. LXII.

Hanc *mucilaginem, antidysentericam* mihi dictam,

dictam, omnibus meis ægris, qui ea indigere videbantur, propinavi;

Quidam ex ejus usu tantum in doloribus & fluxu levaminis perceperunt, ut se hoc solo remedio valetudinem secundam recuperasse crederent.

Sed si qui ægri parum eo sublevabantur, id mihi mali ominis indicium erat; nam tunc intestina jam adeo corrofa & exesa erant, ut humanum consilium fere superarent:

§. LXIII.

Haud ingrata est hæc *mucilago*; si quis vero est, cui sapor ille minus arrideat, potest addito convenienti *Syrupo*, ex. gr. *citri*, *berber. papav.* &c. pro gustu ægrotantis temperari.

Præterea nullum damnum aut periculum ex ejus usu metuendum est.

§. LXIV.

Hujus radicis *Salab* cum nullus adhuc Medicorum, quantum quidem novimus, sub hoc nomine in scriptis publicis mentionem fecerit, præter solum Dominum *Albert. Seba*, non ingratum Lectori laborem nos facturos esse arbitramur, si ea, quæ ille in *Thesauro* suo *Rerum Naturalium* de hac radice nobis refert, huc tran-

transcribamus, imprimis cum opus istud nondum integrum in lucem editum sit, tamque magno pretio constet, ut non adeo facile parabile sit.

Exhibet autem ibidem radicis ipsius iconem *Tab. LXXXIII.* cum sequenti descriptione *Tom. II. pag. 83. seqq.*

Num. III.

„ *Orchis Persica, seu Salab, unifolium, bulbosum, duplex, flore purpureo, species satyrii.*

„ Planta hæc ad fines Persiæ & Chinæ crescens, binos testiculos, seu bulbosas, oblongas & fibrosas radices, sibi invicem quasi adnatas, revera tamen separatas, gerit; ex quibus unum duntaxat nascitur folium, convolutum circa caulem, qui e medio coalitus radicum porrigitur, in sui apice flores emittens pulchre purpureos, speciem homunculi factitii præ se ferentes, quousque explicationi suæ proximi sunt: Explicati enim hancce formam amittunt.

„ Sinenses & Persæ magni pendunt hanc radicem, cui vim *aphrodisiacam* adscribunt, qua conjuges ad coitus libidinem excitet.

„ Præterea alias etiam de illa virtutes prædicant per experientiam adnotatas. Unde peregre profecturi hanc usque secum portant,

tant, loco præcipui medicamenti, quo contra quasvis casu adortas ægritudines & languores utuntur.

Redigunt nimirum in pulverem, hujusque drachmam quotidie bis cum vino aut potu Chocolada assumunt.

Nos quoque experti sumus singularem ejus utilitatem ad convulsiones nervorum, epilepsias infantum & adultorum atque spasmos; unde viribus fere ad radicem *Nisi*, seu *Ginseng*, accedit.

Bulbosæ hæ radices valde glutinosæ sunt, & postquam defloruere, granulose evadunt, at manente tamen earum pingui glutinositate, qua a corruptione præservantur. Exsiccatae lapidis duritiem induunt; dum gelatina ipsis inhærens omni prorsus fluido orbatur.

D. Jac. Breynius, Plant. exot. Cent. I. fol. 94. &c. *Orchides* describens, exhibet, quam ratione plantæ hæ mirabilibus florum suorum speciebus variorum animalium formas referant: Harum quædam in Tabula libri memorati repræsentantur.

Radix *Satyrionis* aliquatenus simili virtute & efficacia pollet, qualis de *Salab Persico* prædicatur. Non pauci Autores illius describere vires, inprimis autem D. Abr. Munting in descript. herbar. flor. bulbos. fol. 400. *Satyrion*, Germanis *Sten-*

„ *del-wurtzel* vocatur, cujus tum. & radicis
 „ *Orchidis* virtutem supra commemoravimus:
 „ pulverisatæ cum saccharo datæ, *spasmo* &
 „ *convulsionibus nervorum* medentur: In *fluore*
 „ *muliebri albo* & *sanguineo præternaturali*
 „ quoque usurpantur, tunc & in *epilepsiis in-*
 „ *fantum*.

„ Radix tamen *Salab Persici*, ut ut parum
 „ cognita hucusque, nec usitata, istis mul-
 „ tum prævalet.

Num. IV.

„ *Orchis*, seu *Salab Persicum*; *Cercopitheci*
 „ *forma, bifolium*.

„ Hæc altera *Salab* species bina gerit folia,
 „ e crasso sensim in acutum desinentia, tuli-
 „ pæ instar folii: Horum e medio brevis sur-
 „ git, & intus cavus, caulis, duodecim &
 „ ultra flores proferens; qui pusillis, recur-
 „ vis, caliculis infidentes, figuram simiola-
 „ rum aut cercopithecorum referunt, capi-
 „ tello quasi nigris pilis obsito, viridem inter
 „ calicem eminente, tum binis quoque pedi-
 „ bus anticis & posticis, una cum cauda pi-
 „ losa, comparentibus, ex purpureo & cœ-
 „ ruleo variegatis: bulbi campaniformes,
 „ inversæ tulipæ æmuli, plurimas tenues,
 „ deorsum divisas, radículas, quasi digitos
 „ emittunt: Hi dum defloruere, effodiuntur,
 „ depu-

„ depurantur, & filis alligati, radiis solari-
 „ bus expositi ficcantur, prout sub N°. 5.
 „ & 6. ostenditur; ficcati ob substantiæ suæ
 „ glutinositatem pellucent.
 „ Eædem virtutes medicatæ his, quæ prio-
 „ ribus, inesse dicuntur.

Num. VII.

„ *Radices Salab, parvæ, ex Persia.*

„ Consulto inter colligandum cautum est,
 „ ne una aliam contingat, sed omnes separa-
 „ tim ab invicem existant, ut nimirum a situ
 „ præserventur, & tanto melius aperto aëre
 „ & sole undique attactæ siccentur. Figura,
 „ hisce non omnibus est eadem, dum aliæ
 „ rotundæ, aliæ oblongæ, aliæ rursus angu-
 „ losæ, & magnitudine quoque dissimiles sunt.
 „ Quamvis delineationem nullam accepe-
 „ rimus, per literas nobis significatum est, hanc
 „ parvam speciem, simplici quæ bulbo con-
 „ stat, tam ratione foliorum & florum, quam
 „ virtutum cum prius descripta Num. 3. con-
 „ venire.

Num. VIII.

„ *Radix Salab, Persici, cordis figura.*

„ Hujus *Salab* speciei, bulbum quæ gerit,
 „ cordis animalis aut humani æmulum, ico-

„ nem quidem non obtinuimus; sed memo-
 „ ratum nobis est, bulbum radice, uti patet,
 „ cordis figuram præ se ferre, tenuibus, fi-
 „ brosis, radiculis progerminantibus obsitum.
 „ Frons ternis constat foliis, cauli adnatis,
 „ quorum medium cordiforme quoque est,
 „ aut trifolii æmulum. Flores insignes, albi-
 „ cantes alii, alii rubentes. Hinc planta hæc
 „ congruere videtur cum *Oxalide Africana*,
 „ quam Num. 9. exhibemus.

„ Persæ hanc *Salab* speciem, ob cordis si-
 „ militudinem, pro remedio cardiaco habent,
 „ utilissimo ad *palpitationem cordis*, & *circu-*
 „ *lum sanguinis* debita cum velocitate promo-
 „ vendum.

Num. IX.

„ *Oxys*, *Africana*, flore albo, trifolia, bul-
 „ bosa, promontorii Bonæ Spei.

„ Hæc formam fere eandem habet, sub qua
 „ radix *Salab*. Num. 8. nobis descripta est,
 „ utut virtute cum hac ne comparari quidem
 „ possit: Est enim indolis & speciei prorsus
 „ diversæ. vid. *Jac. Breyn. prodr. pag. 80.*

„ Tantum *Seba*, quæ etiam in *Commerc.*
 „ *Litt. Anni 1736. pag. 231. seqq. inserta*
 „ *leguntur.*

§. LXV.

Nunc etiam exponam, quid ex aliorum literis de illa radice acceperim; nimirum, hanc radicem sub nomine *Serapias Arabum* notam, atque a *Samuele Dale* in *pharmacologiæ* suppl. Edit. Bremens. pag. 237. titulo *Serapias* descriptam esse. Amstelodamo vero mihi nuntiatum fuit, *Salab* non esse radicem, sed fructum, eumque crescere *Constantinopoli* in quadam arbuscula, & præterea in oris maritimis *Indiæ Orientalis*, quæ Anglis subjacet.

§. LXVI.

Si speciem externam consideras, differunt inter se quam maxime tam magnitudine quam figura hæ radices *Salab*, quas in usu habuimus; quædam enim illarum oblongæ dactylum quodammodo referunt, sed eo minores sunt; quædam adhuc minores fructu *Cacavi*, aut etiam fabis arabicis [*Coffy-boonen*] forma & magnitudine similes, aliæ cordiformes sunt; aliæ alias adhuc habent figuras informes; colore vel albicante vel subluteo, aliquantum pellucidæ, nulla pelle tectæ, carent odore, nec alium habent saporem, quam viscosa & mucilaginosæ, atque veluti hæc, admodum tamen lente, in ore, contra radicum naturam, totæ liquefcunt, diuque palato adhærent;

§. LXVII.

Quidquid vero sit, five fructus, quem specie externa magis æquiparat; five radix, illa mihi *compluribus intentionibus medicis*, imprimis vero *emolliendi, lubricandi, demulcendi, leniendi, involvendi, obtundendi, incrassandi simul & nutriendi* scopo ad varios morbos ex. gr. *diarrhæas, affectus cholericos, colicos, &c.* commodissimum & admodum commendabile videtur remedium, imo dignum, quod ulterioribus observationibus firmetur.

§. LXVIII.

Fama quidem est, ipsam *in affectibus pectoris phthisicis*, in *tussi catarrhali*, ut & in *gravidis*, ad *abortum* ab acri & tenui sanguine præcavendum, adhiberi, sed ea hunc in finem nondum usus sum, licet huic scopo non inepta videatur. Dosis *drachma semis* cum lacte cocta in pulticulam instar Chocoladæ.

Ejus libra mihi stetit viginti quatuor florenis hollandicis.

§. LXIX.

Et quanquam plures & accuratiores relationes de hac radice ob occasionis penuriam nunc consequi haud datum est; spero tamen alios
his

his excitatum iri, ut in hæc ulterius investigent, & de inventis suis nos certiores faciant.

§. LXX.

Ut nunc ad nostram dysenteriam redeamus, de *narcoticis* & *opiatis*, quæ alii inter specifica anodyna antidyenterica numerant, speciatim hæc dicenda habeo, illa in morbo nostro mihi admodum suspecta fuisse; nam singularem poscebant applicationem & attentionem, nec unquam incaute ac promiscue erant præscribenda, ne sensum & vitam obnubilando obtundendoque malum intus augeretur, latiusque serperet.

Ancipitem imo fatalem eventum præmaturum & largum eorum usum habuisse, observatum est: sedium enim & dolorum induciæ, quas afferebant, admodum fallaces erant. Reddebant Medicum & ægrum solummodo securos, ut inimico malo minus, quam oportebat, obviam iretur: interea alterum sempiternus somnus oppressit, alter inflammatione correptus interiit, aut alvi fluxus per illa ad aliquot horas vel dies suppressus dein copiosior redibat. Ut taceam, quod caput gravabant, & vires sensibilibiter infrangebant.

§. LXXI.

Fateor me nunquam ex iis talem effectum percepisse, qui ad eorum usum mihi animum facere potuisset, siquidem in gravioribus & pertinacioribus casibus validiora non erant aliis remediis mitioribus.

Cum vero, evacuata jam fatis materia morboſa, ægri conditio eorum auxilium fuadere videbatur, nunquam ulterius processi, quam ad *Massam Pilul. de Cynogl. Syrupum papaveris albi* vel *Rhæados*, *Electuarium diascord. Fracast. & Theriacam*.

Sed tamen etiam *Syrupus papaveris albi* & *Theriaca* non admodum tuti erant: nam quamprimum illi aliquam quietem afferebant, statim ægros de malo eventu narcoticorum instructos sollicitudo incessit, & abhorrebant ab hoc medicamento, quia suspicabantur illi inesse opium, timebantque ut ab illo somno unquam expergiscerentur.

§. LXXII.

Ubi *urinæ suppressio* aderat, nec tamen illa incommodi quidquam pariebat, nulla indigebat medela.

Ubi vero *dysuria* vel *stranguria*, ob consensum colli vesicæ cum intestino recto, malum comitabatur, *balsamus Sulphuris simplex* vel *anisa-*

tus

tus egregie se gessit, imprimis in principio morbi; modeste vero ad paucas guttas semel vel bis tantum in die cum decocto *Simrubæ*, aut aliis mixtus, exhibendus erat, alias alvum simul stimulare observabatur.

§. LXXIII.

Cum *motus febriles* non tanquam symptoma morbi hujus essentialia essent considerandi, per raro illis obviam eundum erat per alia medicamenta, quam quæ acre biliosum, & materiam putridam humorum corrigendi, obtundendi, & leniter evacuandi scopo propinabantur.

Si vero necessitas urgeret, supra dictis admiscui lenia diaphoretica, ut & præcipitantia atque absorbentia, qualia sunt ex priori classe *Essentia gentianæ rubræ* vel *pimpinellæ albæ* cum *Essentia cascarillæ* mixta; ex posteriori vero *lapides cancrorum*, *conchæ præpar. antim.* *diaph.* &c. eaque suffecere.

§. LXXIV.

Neque *præcordiorum anxietates* aliud admitterebant medicamen, quam quæ supra jam recensita sunt; nam si iis non tolluntur, nec cedunt, haud vanum metum de visceribus infectis & de sphacelo imminente aut jam præsentente incutiunt.

§. LXXV.

Ad abdominis spasmos, dolores &c. mitigandos, Emplastrum de sapone cum camphora; ad alvi fluxum vero moderandum Emplastrum de Theriaca, Empl. de crusta panis cum vino rubro & nuce moschata, Empl. de Gummat. stomachale, oleum nucis moschatæ expressum, abdomini externe applicare suavisimus. Effecerunt quod valebant, non vero quod debebant.

§. LXXVI.

Regimen diætæ per totum morbi decursum exacte observandum erat. Omnis victus sic instituendus fuit, ut, quantum fieri posset, veneno alcalescenti resisteret.

Ex classe alimentorum itaque non nisi tenuissima, concoctu facilia, blanda, farinacea, mucilaginosæ, ad acescentiam prona apponebantur, cujusmodi sunt pulvis ex hordeo, oryza, avena, milio &c. cum lacte paratæ; adhæc juscula gelatinosa e carne ovilla, vervecina, in frequenti usu fuerunt; aliarum tamen carniū juscula, imprimis gallinarum, pedum vitulinorum &c. eadem bonitate valebant, ut & eorum & Cornu Cervi gelatinæ. Porro permiximus panem album, biscoctum, ova recentia forbilia sola, vel cum lacte admixto parata,

ta, utpote quæ *ova* non adeo reformidanda sunt, ob vanum vulgi metum, ac si bilem magis augeant; potius egregium demulcendi & simul nutriendi præstant effectum.

Vitandi contra erant omnes cibi crudi, difficilis digestionis, mali nutrimenti, & qui corruptioni facile obnoxii erant; omnis generis pisces, carnem fuillam &c. imprimis longe facessere iussimus omnia calida, acria, aromatica, falsa & fales.

§. LXXVII.

Pro potu erant *Ptisane* ex supra dictis, *milio*, *hordeo* &c. *Decoctum* sic dictum *album Sydenhami*, infusum calidum *Theæ* ut & *Cassietum* cum lacte, *emulsiones amygdalarum* dilutiores, &c.

Concessimus etiam *aquam fontanam*, non quidem crudam, sed coctione depuratam, & paululum refrigeratam, vel puram, vel cum *pane tosto* & *succo citri* temperatam, ad restinguendam *sitim pro lubitu*, non solum sine ulla noxa, sed & erant, qui vix alium potum appeterent. Et quamvis hoc aliorum sententiæ repugnet, meminerint, oro, quantum solatii capiant ægri, si tali potus desiderio flagranti satisfiat, quantumque materia acris eo simul elui possit, modo minoribus, & non actu frigidis haustibus biberint.

Por-

Porro usum *lactis ebutyrati* recentis ejusque *seri* ægris multum commendavimus, optimumque exinde effectum vidimus; pollet enim virtute abstergendi, & simul resistendi putredini, ortæ ab alcalescentia bilis; hinc vanus erat eorum metus, qui sero lactis ægris suis interdixere.

Suasimus etiam quam maxime *vinum Rhenanum & Mosellanum*, non quidem vetus solum & generosum, sed etiam levius & tamen bonum, quod gustatu gratum & subacidum erat; *ob hanc* enim suam *aciditatem* per totum morbi decursum egregie profuit, nulla habita febris ratione, sive adfuerit, sive non, vinum modo modice & medice adhiberetur, contra opinionem eorum, qui morbi genium ignorantes ejus usum dissuadebant: putredini biliosæ resistit vinum, tonumque ventriculi & intestinorum restituit ac roborat, viresque amissas refarcit; eoque solo jam multos, a dysenteria quam maxime excruciatos, restitutos fuisse, historiæ narrant.

Adhæc *succum citri* condimenti loco omni cibo & potui ad gratiam saporis admiscendum curavimus, idque salutari cum successu.

Acida enim *blanda* materiam putrescentem, ubi in corpore est, non solum corrigunt, sed & veneno bilioso utique resistunt, illiusque spicula alcalina maligna potenter infringunt, sitimque simul restinguunt; nec adeo refo-

midan-

midanda sunt, ut quidam autumant.

Acetum enim ipsum in affectu dysenterico cum successu adhibitum fuisse apud alios legimus, quanquam eo non usi sumus, utpote gratioribus sâtis instructi.

Longe vero abesse jussimus potus feculentos, & ad repentinam fermentationem pronos, quales sunt *cerevisia* recens, ut & talis potus, quem hic *Moll* appellant.

§. LXXVIII.

Vina generosiora, fortia, spirituosâ & dulcia, ex quorum genere est *Hispanicum*, vinum *Tint* dictum, non bene ferebant ægri, quamvis alii pro summo arcano in hoc morbo habebant; anxietates potius, æstum & sitim excitabant.

Vina autem austera & adstringentia, cujusmodi est Gallicum illud rubrum, dictum *Pontack*, utique nocebant, imprimis sub initium morbi, neque etiam in declinatione ejus laudabilem inde effectum vidimus, hinc ægris meis ejus potum dissuasi, raroque aut non nisi superato jam morbo bibendum concessi.

§. LXXIX.

Postremum *quieta quoque corporis continentia* servanda, & *calor* decens vestibis integumentisque aliis procurandus erat:

Mo-

Motus corporis , frigus , omnesque animi affectus imprimis ira , moeror , metus &c. maxime vitandi fuere , nam iis malum facile exasperabatur.

§. LXXX.

Dysenteria in longius protracta , viribus tamen adhuc valentibus , interposita cæteris medicamentis *Ipecacuanha* , vel pulvere *Rhabarbari* , in paulo majori dosi , fortius evacuandi scopo , ut plurimum sistebatur ; fortiora vero purgantia iis admiscendo , ex. gr. scammoniata & similia minime tuta fuisse , sæpius notavimus:

§. LXXXI.

Ubi vero malum per multas hebdomadas , imo menses perseveravit , ut intestina jam abrasa , exesa aut exulcerata essent , non amplius ut dysenteria simplex , sed simul ut *ulcus fætidum* , *maligni moris* , *cancrosum* , tractandum , medicamentisque ordinariis balsamica ex. gr. *Gummi Olibanum* , *Mastiche* , *Succinum* , *Terebinthina* , aliaque his similia , admiscenda erant , licet rarissime illis usus sim.

Gummi vero *Arabicum* in hoc casu egregie se gessit , quare maxime commendandum , ac cæteris anteponendum erat.

§. LXXXII.

§. LXXXII.

Cæliacæ species remanens medicamentis, digestionis negotium promoventibus, roborantibus, &c. ex. gr. *Tinctura cascarillæ* cum pauxillo *Tincturæ Rhei* mixta, *Mixtura tonica*, ex *Tinctura antimonii* cum *spiritu cornu cervi* anatica portione parata, *Tinct. Vitriol. Martis Lud.* &c. interposita aliquoties *purgatione fortiori*, tollenda erat, sic chylus excrementis mixtus sensim minuebatur, & tandem evanescibat.

§. LXXXIII.

Oedemata pedum & abdominis tumor, post dysenteriam refractariam debellatam orientia, iteratis alvi evacuationibus cum *Extracto panchymag. Croll. Scammonio*, *Mercurio dulci*, *Pilulis Beccheri correctis*, institutis &c. mitioribusque tonicis, qualis est modo dicta *Mixtura tonica*, facile cedebant.

§. LXXXIV.

Post dysentericæ curam victu & regimine perquam exquisito per aliquot adhuc hebdomadas opus erat, ac si morbus adhuc vigeret. Deprehendi enim homines hoc negligentes, omniaque, quæ collibuit, agentes, qui deinde
reci-

recidivam passi ingens periculum subibant, & satis diu pristino cum malo luctabantur.

§. LXXXV.

Habes hic, amice Lector, *meam methodum* & *arma*, quibus hanc luem oppugnavimus, non infelici cum successu. Hæcque pauca nobis sufficere videntur. In his enim omnibus regulæ positivæ proponi non possunt, sufficit, si præcipua & commodissima in quovis casu nobis cognita sunt.

Existimo vero, me omnia adeo distincte & dilucide explicasse, ut quilibet Medicus, adhibita diligentia & judicio facile inde perspicere queat, quid sibi simili in casu agendum indicetur.

Adeoque supervacaneum nunc erit, casus & curationes singulorum ægrorum hic prolixè enarrare, quandoquidem Medicum non strictè ex his exemplis, sed ex suis indicantibus curationem instituere oportet.

§. LXXXVI.

Hanc vero *nostram methodum* esse *tutam*, aliosque etiam absentes Medicos, quibuscum eam communicavimus, metu minantis vicini contagii, eandem cum successu adhibuisse, tres his adjuncti casus nobis transcripti testantur, quo-

quorum prior ita se habet: „ Virgo 30. circi-
 „ ter annorum die 18. Octobris Anni 1736.
 „ simplici diarrhœa corripitur, quæ sensim
 „ decrescens cum levamine, [ita ut die sub-
 „ sequente 21mo ejusdem mensis concioni adef-
 „ se potuerit, solummodo duas dejectiones il-
 „ lo die experta:]

„ Die 22do mane hora circiter semi sexta
 „ magno impetu, anxietatibus, dejectionibus
 „ liquidis admodum, veluti aqueis, leviter
 „ coloratis, & conjuncta febre iterum inva-
 „ sit, ut decumbere cogeretur.

„ Mox dedi *radicis Ipecacuanhæ drachmam*
 „ *semis*, quæ duos vomitus valde anxios ex-
 „ citavit:

„ Deinde omni quadrihorio cochlear unum
 „ *Tincturæ Rhei aquosæ simplicis* nullo addi-
 „ to sale.

„ Statim post vomitum dejectiones in quanti-
 „ tate quidem, sed non in qualitate minueban-
 „ tur, ita ut illo meridie tantum tres habuerit.
 „ Febris non plane cessabat, sed non adeo vehe-
 „ mens erat, sicuti etiam tormina & anxietates,
 „ quæ admodum tolerabilia erant, excepto,
 „ quando alvum deponebat, ubi semper auge-
 „ bantur. Tenesmus quoque, ab initio conjun-
 „ ctus, imprimis molestus erat.

„ Die 23° dejectiones & omnia reliqua
 „ symptomata adhuc magis imminuta erant.

„ Die vero 24to versus meridiem rursus au-

„ gebantur, materia existente cruentiore, qua-
 „ re *Tincturæ Rhei* unciis tribus adjeci *drach-*
 „ *mas sex Tincturæ Cascarillæ*, & eodem mo-
 „ do usurpare jussi: Mox fluxus alvi atque
 „ tormina anxietatesque maxime molestæ ces-
 „ sabant, materia evadente spissiore, & sub-
 „ sequente sudore, præcipue tempore matuti-
 „ no, quo febris admodum minuebatur, quod-
 „ que semper observavi, quando cura successit.
 „ Die 25to ejusdem mensis tantum bis exo-
 „ neravit alvum, quæ sequentibus diebus tam
 „ in quantitate, quam in qualitate melior
 „ fiebat.

„ Remanebat tamen in infimo ventre sen-
 „ sus alicujus ponderis, quem ab intestinorum
 „ laxitate esse reputans *sola Essentia Cascaril-*
 „ *læ* ad 40. guttas omni quadrihorio sumen-
 „ da, remove studui, atque illo etiam cum
 „ effectū, ut quotidie decresceret, donec
 „ tandem usu *Tincturæ nostræ tonicæ* * ad 50.
 „ guttas quater per diem plane dispareret,
 „ subsequente mensium fluxu.

Reliqui duo casus in compendium redacti
 ita mihi rescripti sunt. „ Præterea duas mu-
 „ lieres ex ejusmodi dysenteria, de qua ante,
 „ laborantes, tractandas habui, eademque
 „ methodo curavi, excepto, quod *Ipecacuan-*
 „ *ham* non exhibuerim, quia ab initio sua
 „ sponte satis vehementer vomebant, sed so-
 „ lam

* Vid. supr. §. LXXXII.

- „ iam *Tincturam Rhei*, ac deinde *Essentiæ*
 „ *Cascarillæ* permixtam, postmodum autem
 „ *Essentiam Cascarillæ* solam.
 „ Verum, quia harum altera præter mo-
 „ dum intestinorum tormina sentiebat, *Tinctu-*
 „ *ræ Rhei & Essentiæ Cascarillæ Syrupum pa-*
 „ *paveris Rhæados* æquali cum *Essentiæ Cas-*
 „ *carillæ* quantitate, addidi.

§. LXXXVII.

Cum jam enarravimus, quid Medicus rationalis facere possit, etiam nonnihil commemorandum est de illis *curis tumultuariis*, ac *remediis*, ut ajunt, *domesticis*, quæ incauta plebs aliique artifices ad debellandum hunc morbum, præter rationem adhibuerunt.

Vanos fane, fallaces, imo funestos ut plurimum ejusmodi fuisse conatus, facile conjicere potest, qui cognoscit, omnium ejusmodi vitio creatorum Medicastrorum unicum scopum eo collimasse, ut alvi fluxum tantummodo suppresserent & adstringerent, parum solliciti, num materies peccans evacuata, aut satis correctæ sit, nec ne? Unde certe nihil, quam certum incommodum poterat expectari, multiplici experientia id satis comprobante.

§. LXXXVIII.

Inter innumera autem fere talia remedia, quæ circumferebantur, notabiliora, quæ mihi innotuerunt, erant sequentia:

[a] Fuerunt, & quidem plebeji homines, qui nihil præter *frumenti spiritum* vel solum, vel cum pulvere *Nucis Moschatæ*, vel cum *oleo olivarum* maritatum, copiose hauriebant, ejusque effectum ad curandum æque ac præservandum commendabant;

Vix vero & non nisi certis sub conditionibus admittendus erit ille spiritus ardens, ubi nimirum mitior dysenteriae gradus, aut simplicior potius diarrhoea, a mala diæta & ventriculi intestinorumque tono labefactato, adest.

[b] Quidam sumebant solum *oleum olivarum* cum *saccharo*, non infelici successu.

[c] Famosum fuit remedium feminae *Barths* dictum, quod in dysenteria Anni 1702. miracula præstitisse ferebatur, constans ex *sacchari* unciiis duabus, *olei olivarum* albi optimi, & vini rubri, *Pontak* dicti, ana unciiis sex, quæ mixta duobus haustibus mane & vesperi assumuntur; an meliori successu, quam prius, non vidi.

[d] Alii *Nucem Moschatam* cum *vino rubro* & *ovo cocto duro* commendabant. Ancipitis sane effectus remedium.

[e] *Semen Plantaginis* cum *aqua ejusdem destil-*

stillata adstringendi scopo laudabant alii.

[f] Rusticorum nonnulli eundem in finem decoctum radicis *Tormentillæ* assumebant.

[g] Complures e vulgo masticabant *Cortices Granatorum*, alii eorum decoctum cum aqua factum hauriebant.

[h] Alii sumebant cochlear unum *seminis cumini*, torrebant in vase terreo novo, ad rubedinem usque: huic addebant frustum *pomi Granati* arefacti, magnitudine denarii sive schellingii, contundebant una cum semine Cumini, miscebantque paulo *Saccharo bruno*. Hujus mixturæ ægris dabant dimidiam partem mane & dimidiam vespere, quo sumto jubebant bibere dimidium vitrum *lactis ebutyrati recentis*, & eo deficiente, eandem quantitatem *aquæ fontanæ*, addito præcepto, ut id quotidie continuaretur, donec malum cessaret.

[i] Decoctum *Corticum Quernorum* priorum loco sumebant alii, itidem adstrictionis scopo.

[k] Alii solum *lac dulce* recens commendabant, si non optato, saltem meliori effectui. *

[1] Quidam *capita papaveris albi* in lacte co-

K 3

cta

* Ludovicum dysenteriam Epidemicam, in exercitu grassantem, *cera alba* in lacte calido liquefacta, totam exstirpasse refertur.

Etā suadebant, quo decocto sumto fluxus quidem aliquamdiu cessabat, sed postea majore cum vehementia redibat.

[m] Mulier quædam *Ligni Brasiliensis rubri* uncias duas in *lactis* libris duabus per semi quadrantem horæ coquendam, & ejus colaturam propinandam commendavit, affirmans hanc colaturam in dysenteria Anni 1702. multis profuisse. An experimentum nunc in nostro morbo factum sit, non comperi.

[n] *Lacti album græcum* incoquendum alii præceperunt, ac mirabiles inde effectus polliciti sunt.

[o] *Argentynam* cum *lacte* dulci coctam & epotam nonnulli valde commendabant.

[p] Circumforaneus quidam hoc tempore adiit ad Ampliss. Magistratus, venditans se intra triduum ægros sanaturum.

Secretum istius erat ejusmodi: *Argentynam* in *lacte*, aqua diluto coquebat, illique addebat nonnihil *pollinis*, *Nucis Moschatæ*, *vitellos ovi*, *oleum olivarum* & *saccharum*. Hoc potu affirmabat malum sanatum, seu potius fluxum adstrictum iri;

Verum enim vero omni ægrorum cura illi interdicebatur, quia pessimæ & funestæ sequelæ adstringentium, experientia teste, jam satis superque notæ erant.

[q] Sunt qui e *Charta alba* in *lacte* pulverem coxerunt, ut ea intestina obducerent, op-
ple-

plerentque. Hoc remedium ex reliquiis dysentericæ Anni 1702. restabat. Relatum enim audiui homines tunc sumsisse sex plagulas papyri tenuissimæ, quam vocant *Post-papier*, easque tesselatim concisas in quatuor pintis lactis dulcis coxisse ad residuum duarum pinterarum, & hoc conditum chartaceum glutinosum; tunc profuisse crediderunt; at nostro tempore plane contrarium evenit.

[r] Novi feminam Gallicæ nationis, quæ *plagulam chartæ combustam, vinoque Rhenano mixtam*, hausit, & se bonum inde effectum sensisse prædicavit.

[f] Quidam *herbas vulnerarias adstringentes in aqua calcis vivæ coctas* ægris obtulerunt, nullo bono successu.

[t] Alii *panem tostum & ustum* pro arcano habuerunt, haud meliore exitu.

[u] Chirurgus quidam, quondam Castrensis, dicebat, in castris maximi usus fuisse bolum ex *salis volatilis Succini, salis vol. Cornu Cervi, florum salis Armeniaci, croci, & opii* partibus anaticis paratum, fabæ magnitudine ter per diem sumendum. Sed successus ex eo felices non erant, nec tales esse poterant.

[x] Erat, qui suadebat *pollinem* quæ incoquendum, eique contritum *Macidem* addendum, & de hac *pulte* singulis horis co-

chleare unum fumendum esse. Hoc pultis genus affirmabat abhinc aliquot annis in Nofodochio Silvæ ducis usurpatum fuisse.

[y] Quædam femina in hac urbe consilium dabat vicino suo, ut talipulte *triticea* uteretur, & æger ex ejus usu convaluit. Eandem & alteri suadebat, sed hic diem obiit. Cum jam & ipsius maritus eodem morbo corriperetur, scientiæ suæ diffusa me arcessivit, maritusque restitutus est. Idem & aliis accidit, ut consilium alteri darent, ipsi sibi consulere nescirent.

[z] Alii tanquam singulare laudabant hoc migma. Rec. tria cochlearia *farinæ hordei*, tria cochlearia *sacchari albissimi*, libram unam *aquæ rosarum*, duas libras *lactis dulcis*, coquuntor & bibuntor.

[aa] Alii suadebant, fumendos esse duos *renes ovillos*, æquales partes *sebi ovilli*, drachmas sex *Cinnamomi*. * Hæcque in quatuor pintis *lactis dulcis* coquenda & haurienda esse.

[bb] Alii tantum *sebum ovillum*, aut *candelam sebaceam* in *lacte dulci* coquebant, aut accensam *candelam lacti* instillabant, quo facto lac versatum ebibebant.

[cc] Alii laudabant *panem album* adhuc *calidum*, *oleo olivarum* imbutum, & comestum.

[dd] Alii præmisso purgante *rhabarbarino* ali-

* *Cinnamomum* totam diem masticare, & salivam illam deglutire commendat Baglivius.

aliquot drachmas *Theriace* in *vino calido* dabant, jubebantque, ut æger se in lecto componeret, ac fortius sudaret, id quod quibusdam profuisse perhibetur; in diarrhœa, ut opinor, simpliciiori potius, quam in vera dysenteria.

[ee] *Cerevisiam recentem* multos sanasse fama ferebat.

[ff] Rustici quidam nil nisi *lac ebutyratum* ejusque *serum recens* calefactum biberunt, & hoc solo remedio sese sanatos esse gloriati sunt, ejusque effectum summis extulerunt laudibus, idque non sine ratione, ut supra jam demonstravimus.

[gg] Et ab amico, Medico, didici, ipsum olim *diarrhœam* pertinacissimam, *gryseam*, striis sanguineis intermixtam, solo *lactis recentissimi ebutyrati*, cui multa *butyri frustra* innatabant, usu percurasse, quæ nullis aliis remediis cedebat.

[hh] Ab eodem amico mihi relatum est, *principium mali dysenterici a fructibus* ingestis, ac tormina ventris inde orientia, *Helvetium*, Practicum haud ignobilem Hagæ Comitum, olim feliciter sanasse, *caseum veterem* exhibendo.

[ii] Medicus exterus tanquam remedium probatum suæ inventionis summis laudibus extollebat sequens decoctum: Rec. *aquæ & lactis* ana mensuram unam, *florum papaveris*

erratici manipulos duos, *Terræ Catechu* drachmas tres vel quatuor, *Nucis Moschatæ* numero unam, *Cinnamomi* unciam unam cum semisse, *Macidis* drachmam unam: coquantur una ad residuum trium partium, decantatis addantur *vitelli ovorum* numero duo, & , si placet , parum *sacchari*; mixta propinentur ægris , quantum appetunt, non pauca dosi, sed integris catinis, qui ultra dimidiam lagenam capiunt. Hoc remedio sanavit propriam uxorem , quæ morbum per contagium hic excepit & in itinere domum reversura afflictæ fuit.

§. LXXXIX.

Quis vero omnes illas inventiones, tentamina, consilia & auxilia recensere poterit, quæ hominum industria ad sanitatem recuperandam excogitavit?

Est quidem unum alterumve horum remedium, quod indicationi aliquo modo consentaneum est, & quod certis sub circumstantiis ægroto opem ac levamen afferre potest; ad curam tamen rationalem veræ dysenterix minime sufficere quibit;

Benignitati potius morbi adscribendum erit, si tentamen tale empiricum, sufficienti ratione ac multiplici experientia destitutum, in uno vel altero subiecto successit.

Medi-

Medicus vero rationalis cum ex tam incertis atque etiam plerumque incongruis, ne dicam ineptis, tentaminibus, vix certi quid sperare, aut sibi polliceri possit, hinc illa lubentes missa facimus, contenti *nostra methodo*, cui *Deus T. O. M.* etiam ita benedixit, ut ejus clementiam publice deprædicare nos maxime obstrictos profiteamur.

§. XC.

Postremo coronidis loco addam *Consilium* alterius *Medici exteri*, quod ad quandam Matronam perscripserat. Monitum tamen cupimus Lectorem, cogitet, ejusmodi consilia, ab Eruditissimis etiam Medicis conscripta, ut plurimum talia esse, qualis fuit relatio & confessio consulentium; itaque si scopus non ubique nec semper attingitur, id relationi minus accuratæ potius, quam consultori, adscribendum erit.

Consilium vero ex gallico sermone latine redditum, hoc erat: „ *Dysenteria*, quemadmodum omnes reliqui morbi, tractanda & sananda est pro *Causa* mali, quæ eam produxit.

„ In *dysenteria Epidemica* communiter observantur duo Causarum genera, aut *inflammatio intestinorum*, aut *materies acris, rodens & corrosiva*.

„ Prior

„ Prior curanda est per *Venæ sectiones* lar-
 „ gas , iteratas , prout sunt aut dolores aut
 „ vires ægroti; per *cataplasmata emollientia*,
 „ *anodyna*, per *diætam refrigerantem*, *diluen-*
 „ *tem*, per *clysteres leniores* & sæpius de die
 „ adhibitos. In hoc casu omnia *emetica* &
 „ *purgantia* ægrum enecant.

„ Contra, si dysenteria habet pro Causa
 „ materiem corrosivam, e vestigio id agen-
 „ dum, ut intestina liberentur hac acrimonia
 „ per purgantia lenia, iterata, uti etiam per
 „ vomitoria.

„ In purgantibus *Rhabarbarum* est unum
 „ ex optimis & præcipuis: primis duabus tri-
 „ busve vicibus potest exhiberi simpliciter *in-*
 „ *fusum* cum exigua quantitate *Mannæ* in
 „ aqua communi; hoc facto *substantiam* ejus
 „ præfero; si post hujus usum dolores & se-
 „ des minuuntur, usurpo *Rhabarbarum to-*
 „ *stum* & in fine *assatum*.

„ Inter emetica *Ipecacuanha* est tutissimum;
 „ ea utendum est, antequam vires ægri sunt
 „ prostratæ: dosis pro adulto est drachma se-
 „ mis seu grana triginta, pro juvenculis X.
 „ XII. annorum ad grana quindecim, pro
 „ parvulis IV. aut VI. annorum quinque vel
 „ sex grana, cum cautela necessaria, & vul-
 „ go in emeticis observata.

„ Interea non negligendus est usus emol-
 „ lientium & anodynorum, hoc scopo *emul-*
 „ *siones*

„ *siones amygdalarum* admodum commendantur cum *semine papaveris*, uti & *oleum*, imprimis *amygdalarum dulcium recens*, *sperma Ceti* & *Gummata* sine sapore, qualia sunt *Tragacantha*, *Arabicum*, &c. *Clysteres* sunt etiam magni usus, facti ex *terebinthina*, *lacte*, *aqua* & *vitello ovorum*. Hæc omnia applicanda sunt tempore dolorum.

„ Ubi illi aut jam bene diminuti sunt, aut cessarunt, & fluxus adhuc non desinit, recurrendum est ad *adstringentia*, quæ, cum morbus est in suo furore & dolorificus, certe interfectura essent ægrum. *Cortices Granatorum*, *Corallia rubra*, *terra Catechu*, & multa alia sunt valde proficua; soleo semper iis admiscere quædam grana *Rhabarbari tosti*, præ metu, ne remaneant quædam reliquiæ materie.

„ Quod reliquum est, Medicus exercitatus in praxi debet dirigere remedia pro natura symptomatum, & interdum adhibere præparata ex *opio*: sed quia hæc non sunt remedia pro unoquoque, non audeo ea commendare.

„ Hæc pertinent ad Medicum, qui vidit & videt ægrum, ut judicet de tempore, quo exhibenda sunt, & de dosi, & de præparatione; his rite pensitatis illa tunc dicta cum prudentia utiliter possunt in usum adhiberi;

Iterum

„ Iterum idem obtinet in quibusdam *purgan-*
 „ *tibus*, quæ non possunt, neque debent in
 „ vulgus proponi, ideo, quod iis tantum
 „ mali, quantum boni, adferri potest;
 „ Nam si dysenteria non cedit ordinariis
 „ remediis, auxilium petendum ab extraordi-
 „ nariis, quæ necessaria cum dexteritate adhi-
 „ bita optimum successum nanciscentur.

§. XCI.

Tandem de morbo dysenterico, qui Anno 1702. hic grassatus fuit, e catalogis formularum, qui in pharmacopoliis asservantur, colligere potui, illum cœpisse sub initium mensis Julii & ad finem Novembris durasse:

Porro e dictis formulis præscriptionum patebat, *medendi methodum* tunc fuisse hanc: ut, præmisso pulvere *Rhabarbari*, vel solo, vel cum *Nuce Moschata* mixto, vel etiam cum *resina Jalappæ* addito e *Mercurio dulci stimulo*, atque uno vel altero grano *Laudani opii*, statim ad adstringentia modoque dicta opiata transirent;

Et quidem in illis præcipua erant *aqua plantag. menth. cinnamom. &c. cinnamomum* in substantia, *terra Catechu* in pulvere, *Tinct. Catechu*, *Tinct. hæmatit.* *Tinct. cinnamom.* *Sanguis draconis*, *Corallia rubra*, *Terra sigillata*, *Cornu Cervi ustum*, *Rhabarb. tostum*,
Nux

Nux Moschata, rad. Tormentill. fol. Argentar. Confect. hyacinth. Cortex peruv. winterian. Creta alba, Syr. rosar. rubr. Syr. Cydon. Syr. mirtillor. &c.

In his vero *Laud. opiat. Tinct. anod. Theriaca, diascord. Fracast. Mass. pil. de Styra- ce, Syr. papav. rubr. & alb. &c.*

Quibus interdum adjungebant *Nitrum purum, vel antimoniatum, Antim. diaph. lapp. cancror. Sal. vol. oleos. Bals. sulph. interposita rarius gelatina Corn. Cerv. & mucilag. sem. Cydon.*

Tandem *clysteres ex fol. argent. flor. chamom. melilot. &c. cum lacte præparatos, addita terebinth. venet. &c.* Sed non adeo frequenter, præscribebant.

In quo vero ægrorum statu horum quodlibet speciatim in usum vocatum sit, non poterat conjectura determinari.

C A P. IV.

Complectens Prophylaxin seu methodum præservativam Dysenteriae Biliosæ.

§. I.

Postquam tantum de hoc affectu dixi, quantum ad cognoscendum & curandum eum sufficere potest; Nunc quædam de *modo præservandi* superioribus erant adjungenda. Medici enim officium est, non solum corporibus affectis opem ferre, sed etiam sana a morbis, quantum fieri potest, præservare. Tutius etiam imo optabilius est, morbum futurum arcerè, quam præsentem expellere posse.

§. II.

Et sane *nostri cives* haud minus de præservativis, quam de curativis remediis solliciti erant. Quilibet hunc morbum horrebat, & se ab illius invasione munire studebat. Hac mente & a domesticis & ab exteris Medicis auxilium petebatur, multaque consiliorum erat copia. Quilibet pro captu & ingenio suo arma suppeditabat adversus imminentem hostem, nomine tenus tantummodo sibi sæpius notum, minime vero intime, & secundum suum

genium perspectum, hinc ea, ut propius examinemus, necesse erit.

§. III.

Antequam autem progrediamur exposituri, quid nos aliique in hunc finem suaserint, prius quæstio erit expedienda, *num* revera etiam in rerum natura *dentur remedia* adeo potentia & efficacia, quæ a morbo contagioso *præservare* queant? si enim ex. gr. homo sanus ingredia-
tur cubiculum, ubi decumbit ægrotus, morbo contagioso laborans, ille, experientia teste, in periculo versatur, ne eundem morbum suscipiat. Ubi vero sanus ille homo hoc miasma contagiosum suscepit, & e vestigio ac mature consilio & remedio utitur; quæritur, annon venenum illud extinguere possit, antequam in corpore radices agat, aut vires suas exferere queat?

Iterum hic in utramque partem disputatur; quod alii affirmant, alii negant.

§. IV.

Ut vero mentem meam paucis exponam, dico *Medicinam rationalem* omnino exigere, ut in omni morbo, contra quem nos munire studemus, ad illius *physicam* & *specificam* *Causam* respiciamus, eique *physice contraria* opponamus.

L

Hinc

Hinc omnium *formularum præscriptiones* pro basi exposcunt talia corpora physica, qualia experientia nos docuit, in hoc vel illo morbo directe & specificè infringendo debellandove, præ cæteris singulari præstare virtute

§. V.

In hoc certe maximus Praxeos Medicæ vertitur cardo; & secundum hanc nostram hypothesin nos *eadem methodo iisdemque remediis corpus nostrum a malo liberum servare posse* opor, quibus *eidem malo, jam in corpus illato, medelam afferre valemus*. Quod enim potest efficere majus, potest etiam minus, uti loquuntur Philosophi.

§. VI.

Si itaque datur remedium adeo efficax; quod per corpus diffusum potens sit *orto jam morbo* resistere, illumque profligare, debet etiam illud tanto magis valere ad suscepti mali morbose *principium* enervandum, extinguendum, compescendum, ejusque ulteriores progressus inhibendum, ne sequatur effectus, qui alias ex illo sequeretur.

§. VII.

Si autem remedium in ipso morbo nullis pollet

pollet viribus, non video, quo pacto ejus impetum præcavere vel avertere queat.

Nullum enim est dubium, quin *omnia venena & contagia sua habeant antidota opposita*, si modo semper verum & certum illud inveniatur, & justo tempore ac modo applicetur.

§. VIII.

Secundum principalem hunc scopum: *quod nimirum iisdem remediis præservari debeat, quibus curatur morbus*; grassante hac lue omnibus, qui meo consilio utebantur, præservandi fine eadem remedia fuasi, quæ adhibebam in sanatione;

Nempe *ex pharmaceuticis*, ut singulis diebus matutino, vel etiam quocunque diei tempore, cochlear unum vel alterum *Tincturæ Rhei* fumerent, monuimus.

Hæcque Tinctura sola, teste experientia multiplici, ita efficaciter apud nos se gessit, ut eandem utique pro *primo & primario ac omnium optimo*, quicquid alii sentiant, *præservandi remedio* habuerim; proinde & ipse eandem, nec quodquam aliud remedium pharmaceuticum per totum contagionis intervallum assumpsi.

Interdum tamen etiam apud alios interposui *Rhabarbarum* in substantia, *cum vel sine nitro*, pro ratione subjecti;

Si vero instans mali assultus metuendus erat, *Ipecacuanham* vel ante vel post *Tincturæ Rhei* usum adhibui, prout nimirum laborantium conditio hoc, vel illud, vel utrumque, exposcebat.

§. IX.

Ex *diæteticiis* alimenta facilis digestionis & boni succi nutritii, item *acida*, *succus citri*, *acetum*; ex potulentis vero *vinum Rhenanum* & *Mosellanum* maxime conducebant. Hoc suasi omnibus bibendum, ejusque modestum usum ubique salutarem inveni, nec ipse alio vino usus sum.

Dein exactum regimen quoad *motum*, *potum*, *calorem*, *animi pathemata* &c. commendavi.

§. X.

Porro cum exhalans illud ab excrementis contagium ope *aëris salivæ* nostræ se facile insinuare, & per hanc ad ventriculum descendere, eoque pacto corpus inficere queat; semper solebam ægros invisens *salivam* successive prolectam *copiosius projicere*, ne virus intra corpus receptum ibidem nidularetur.

§. XI.

§. XI.

Quoscunque *fructus horæos* monui *vitan-*
dos, non quod illis noxæ Causam directam
 tribuebam, sed ne daretur ansa suspicandi ad ef-
 fe dysenteriam, si forsan ex esu fructuum al-
 vus laxior sequeretur.

Tantum enim abstui, ut crederem, ab illis mor-
 bum contagiosum ortum aut oriturum, ut non
 solum ipse illis toto contagii tempore, modice
 licet, usus fuerim, sed & fermentationem fru-
 ctuum acidam contrariam judicarem fermenta-
 tioni alcalinæ, ortæ e miasmate bilioso-dysente-
 rico: quid quod historiæ prostant, ubi in *dysen-*
teria epidemica, biliosa, contumaci, narratur *uvæ*
 & *mustum* exstitisse optimum remedium anti-
 dysentericum, irritis omnibus aliis, illisque
 solis multos a dysenteria maxime defatigatos
 restitutos esse; vid. *Act. Nat. Cur. dec. II. A.*
X. obs. 192.

§. XII.

Interea ob nimium *vulgi abusum*, quod in
 nulla re modum fervare novit, sed per abu-
 sum malum irritare & augere potest, *Edicto*
Magistratum proposito illi fructus prohibiti
 sunt.

Deinde, cum *omnes occasiones* amovendæ
 sint, quibus aër excrementorum foetore vitia-

ri & contagium propagari possit, *Ampl.* porro *Magistratum* laudabili mandato civibus nostris injunctum est, ut *puritati platearum* invigilarent, easque ab omni fordium & excrementorum illuvie repurgarent, nec quisquam *expurgamenta* aut *feces ægrorum* in vias publicas effunderet, ne hoc modo prætereuntes contagium contraherent.

Ad *lacunas* vigiles apponebantur, ne quis fordes in easdem projiceret.

Præterea omnes domos perquiri jusserunt, & in quibus *latrinæ* deerant, eorum dominis serio mandatum est, ut illas intra statutum tempus fieri curarent; ita ut jam nulla domus sit, ubi non inveniantur.

Quilibet insuper *mortuos* intra triduum sepelire jubebatur.

§. XIII.

Quibus *pauperum* cura demandata erat, monebantur, ut res necessarias ex ærario pauperum largius suppeditarent; aliaque salutaria ac summa laude digna instituta sunt, ut meliora proponi tali temporis conditione non potuerint.

Plures etiam *primariarum matronarum* ingentes ollas *jusculentorum* parari, & inopibus quotidie distribui curarunt.

§. XIV.

§. XIV.

Nullum vero inter præservativa præsentius & certius est remedium quam *fuga*.

Sed non solum *infectos* hac lue, eorumque consortium, at & *omnes*, qui cum illis *commercium habuere*, *fugere* debemus; imprimis etiam *latrinas* & *sellas* vitare, in quibus iidem defecerunt; omnesque *excrementorum* halitus, quantum fieri potest, cavere.

§. XV.

Huc maxime facit *separatio ægrorum a sanis*.

In omnium morborum contagiosorum principe, nimirum *peste*, videmus, eam nullo remedio promptius & certius extirpari posse, quam hac *sanorum sejunctione*.

Hæc est res maximi momenti & considerationis, ac in hoc fere solo latet omne *arcanum* quorumvis contagiosorum morborum, ut in suo ortu & origine opprimantur.

Nam si ad morbum contagiosæ indolis animum advertimus, & locum, in quo se primo manifestavit, ab omni commercio secludere possemus, dubium non est, quin intra paucos dies totum contagium extinguere possemus, cum alias consortio hominum in longius disseminetur.

§. XVI.

Verum in hoc nobis accidit, quod *Turcis* evenit; miramur & damnamus eos, ipsos tam parum curare pestem, cum tamen solum ejus nomen nobis terrorem incutiat. Fama quidem fert, *Turcas* prædestinationis & Fati stoici dogmati magis addictos esse, quam *Christianos*, & ipsos ideo ægros plane negligere.

Sed veram rei rationem esse puto, quod *Turcæ* illum morbum suum *Endemium* habeant pro *Epidemico*, sicut nos contagiosos nostros morbos intuemur. Hinc isti non majorem in iis præcavendis cautelam adhibent, quam nos in morbis nostris *Epidemicis*, in variolis, dysenteriiis &c. solemus.

§. XVII.

Sed quia morbus *Pestilentiae* apud nos aliquid *peregrini* & infueti est, inde fit, ut summum in modum hunc, ex peregrinis terris advenientem morbum, timeamus atque abhorreamus; atque ideo confestim omnia humana remedia ad illum arcendum in subsidium vocantur;

§. XVIII.

Et hoc quidem rectissime; cum enim ex historia

istoria Medica de *Peste* pateat, ipsam esse morbum *Endemium* in illis regionibus, quas Turcæ incolunt, quod proprium suum principium materiale & fermentativum agnoscit, *veramque Pestem in nostris regionibus nunquam sua sponte oriri, sed semper per contagium & commercium cum infectis aliorum deferri*, dubium non est, quin hic morbus etiam ex aliis regionibus arceri queat, si modo cum cura attendatur, ne quid de contagio per mercatores aut peregrinantes in illas terras transeat.

§. XIX.

Aliter vero se res habet circa *inquilinos* nostros hostes, nimirum circa consuetos & apud nos ipsos orientes contagiosos morbos; his eodem modo, ac Turcæ pesti suæ, adfueti sumus, & quia apud nos nascuntur, vix majore illorum metu afficimur, nec magis adversus eos nos armamus, quam isti, quin imo liberum eis cursum nonnunquam permittimus.

§. XX.

Si vero adversus hostiles nostros indigenas & contagia *easdem severas cautelas* adhiberemus, quas contra extraneos; omnino etiam in *contagiosis nostris morbis* progressum mali

æque efficaciter evitare possemus; idque ipsum *optimum* atque *certissimum* foret remedium huic malo obicem ponendi;

At sine hac præservatione cursus mali non adeo facile sisti potest.

§. XXI.

Sic si *nostrum morbum contagiosum* consideramus, quomodo in principio se manifestarit, & sensim propagatus fuerit, firmissime credo, nos, si hoc remedium initio ei opposuissemus, hostem in suis latebris opprimere valuisse, si nempe *infectos evitare*, aut forsan *in unam domum ægros primos secludere*, in nostra potestate fuisset.

§. XXII.

Sed in viam ut redeamus, ratiocinium Medicorum alio loco habitantium de supra dictis *lacunis*, ansam dedit consultandi, num illæ, morbum pro futuro *præservandi* gratia, *aggesta terra opplendæ* essent?

Ego censebam, ad salubritatem urbis omnino conferre, ut tales lacunæ & stagnantes foetentesque aquæ non sint. Sed cum ex supra dictis, imprimis vero Cap. II. §. XXVI. & XXVII. pateat, morbum proprie inde ortum non esse; hæc ratio sola non sufficere mihi videbatur, ob quam opplerentur, ideoque

Ma-

Magistratum esse, judicare, quantum & qualem usum ac utilitatem aut impedimentum, ob alias urbis conditiones & rationes afferre possint, si illæ lacunæ manerent vel tollerentur.

In specie etiam notandum est, illam lacunam, quæ in platea de *Sieken-straet* jacet, quæque urbi præ reliquis incommodare, & hac de causa imprimis terra complenda videtur, vivis & propriis abundare scaturiginibus, recentem aquam suppeditantibus, quod ejus accolæ affirmant, qui superioribus temporibus repurgandæ huic lacunæ adfuerunt, unde contendunt, non omnem ejus aquam meram pluviam esse.

Si jam tales scaturigines magis repurgarentur, iisque liberior fluxus procuraretur, & lacuna quotannis verno & pluvio tempore mundaretur, & fimeta aliaque repurgamenta a platea magis averterentur, hoc minus verosimile fieret, inde peculiares, ne dicam, *Contagiosos* morbos posse oriri.

§. XXIII.

Demum ex supra dictis omnia illa *consilia* & *tentamina præservantia* ad rationis & experientię normam examinare & dijudicare licebit, quæ vel a doctis vel ab indoctis proposita fuerunt, quid valeant, ac veri aut certi efficere

efficere queant in præcavendo hoc morbo necne?

§. XXIV.

Ex eorum vero numero sequentia erant primaria:

- [a] Non pauci conabantur sanitatem contra venenatum aërem munire ita dictis *Spiritibus antipestilentialibus*, *Tincturis bezoardicis*, *Essentiis alexipharmacis*, *scordii*, *pimpinellæ albæ*, *millefolii*, *cascarillæ* &c.
- [b] Plebs maximum euporiston antidysentericum invenisse credebat, si liberalius haussisset *spiritum frumenti* aut *juniperi simplicem*.
- [c] Alii, quibus idem in deliciis fuit, aut qui furtivo tantum ejus usu fruebantur, jam prætextum nacti *summitates rutæ spiritu frumenti* infundebant: inventum speciosum prorsus & optatum tam suavis animæ! vires vero illorum spirituum antidysentericas imaginarias magis, quam reales exstitisse, variis probari posset exemplis.
- [d] Aliis placebat tanquam validissimum præfervandi remedium meracior vini rubri *Pontack* usus, ne dicam, abusus, in prandio, cæna, & ubi non? sed pessime.
- [e] Exterus quidam Medicus sequentia præscribebat: *Rec. vini Rhenani* pintam unam, *lapidum cancrorum* drachmam semis, *radicis*
con-

Contrajervæ drachmas duas, *seminis Cardamomi* drachmam unam. Incisa & confusa infunde in loco calido per sex horas in phiala alta: Colaturæ adde *Sacchari albi* drachmam unam: Quotidie fumatur mane ab adultis *cochleare unum*, & a parvulis, sex annos natis, *dimidium* cochleare. Per intervalla quatuordecim dierum fumatur pulvis *Rhabarbari*.

Et quæ plura hujus generis consilia fuerunt, pro cujusvis phantasia excogitata.

§. XXV.

Eventus autem abunde docuit, omnes tumultuarios conatus, absque cognita morbi Causa & specie susceptos, non solum effectu caruisse, sed & iisdem obsecutos non levia incommoda subiisse, cum plurima ejusmodi farinæ remedia tantummodo sanguinis ebullitiones excitarent, hominesque in ardores conjicerent, ut tandem illa missa esse juberent.

His namque *venenum bilioso-contagiosum* nec attingitur, nec ejus vis infringitur, aut corrigitur; malo potius, usurpando illa, tempus & occasio datur, ut prius altas in corpore radices agere, & vires suas lethiferas exferere possit, antequam illi remedia probata opponantur.

C A P. V.

*Sistens Cautelas quasdam & observationes
de Dysenteria, &c.*

§. I.

A Cutorum morborum, secundum Hippocratem Aphorism. 19. Sect. II. *non omnino tutæ sunt prædictiones*, neque mortis, neque sanitatis; nec unquam etiam *benignior dysenteriae gradus* periculo vacat, si negligentius habeatur, aut perperam tractetur: qua in re plebs imprimis peccat, vel diætam justam negligendo, vel Medici opem tardius implo-rando, imo inconcinna sæpius in sui ipsius perniciem usurpando.

§. II.

Si ullo in morbo, certe in hoc quam maxime valet illud axioma Medicum.

*Principiis obsta, sero Medicina paratur,
Dum mala per longas invaluere moras.*

Dysenteria enim contagiosa quovis momento, cum generatim contagio suo progressivo invalescit, tum speciatim corpus infectum admodum celeriter destruit, lentioraque artis subsidia eludit. Tunc si quis *Fabium Cunctato-*

Etatorem sibi imitandum proposuit, cum sero nimis sapere, exempla docebunt.

§. III.

Haud facile sua sponte, & sine omni medicamentorum applicatione *salutariter* hic decurrit morbus, sed fere semper artis auxilium exposcit, & ad illos morbos pertinet, in quibus *natura arti utique cedere debet*, Est morbus *materiae*, non *motus*, illumque natura motibus superare non potest.

§. IV.

Dolor ille acerrimus Dysentericos torquens non solummodo ex intestinorum motibus & spasmis, aut ab impatientia naturæ, ut quidam loquuntur, ad ejiciendum materiam morbosam, &c. oritur, sed potius & effectu physico *materia illa* supradicta *bilioso arsenicalis, acris, urens, caustica, corrosiva*, in intestinis stabulans, ac membranarum nervos continua rosione velligans, intolerabilium illorum cruciatuum funestique exitus *causa materialis*, vera, & præcipua est; hocque facile est judicatu, considerato, quanti dolores excitentur, si modo aliquid falsi, alias innocui, vulneri adspergatur: quidquid reluctetur natura, non poterit avertere intensissimos illos dolores, quamdiu
fal-

falsum illud in vulnere manet: quod omnino aliter accidere nequit, nisi quis vellet dicere, cruciatus tantum esse sensum hominis vivi, nec mortuum sensu valere; & huic nihil, quod reponam, habeo.

Nisi ergo materia & *causa illa realis* auferatur, perdometur, involvatur &c. etiam memoratus naturæ sensus dolorificus, bono cum eventu, cessare non potest.

§. V.

Correctio tamen materiæ morbosæ non semper est in nostra potestate.

Quamdiu miasma venenosum adhuc in ventriculo & intestinis fluctuans hæret, spes est, illud evacuantibus proscribere per eas vias, ad quas natura vergit.

Ubi vero massa sanguinis eo jam labefactata, aut partes solidæ jam infectæ sunt, artis subsidia maxime limitata sunt.

§. VI.

Habet enim ars ubique suos limites, & satis est Medico, hos scire. *Multi morbi majores sunt omni arte & remediis*, majorisque fere scientiæ indicium præbet, qui morbi non curabilis insanabilitatem, ut hac voce utar, prædicit, quam qui morbum, arte curabilem, curat.

§. VII.

§. VII.

Omnes qui hoc morbo moriuntur; ex *intestinorum gangræna & sphacelo* intereunt, hoc non solum jam aliquot ante mortem dies pulsus debilis, vacillans, inæqualis, intermittens, extremorum frigus, anxietates præcordiorum, delirium &c. sed & culter anatomicus in defunctis demonstravit.

§. VIII.

De *feminis gravidis* hoc speciatim monendum est; non pro certo affirmari posse, a nostra dysenteria gravidas minus afflictas esse, quam utero non gerentes; malum potius indiscriminatim utrasvis invadebat, ita ut satis notabilis existeret gravidarum numerus, quæ hac lue laborarunt: Proinde non videtur in potestate provide & sollicitè agentis naturæ esse, ut contagium semel inductum facilius & alia, aut tutiore ac leniore via, in gravidis expellere possit, quam in aliis mulieribus, prout nonnulli sentiunt.

§. IX.

Præterea etiam hic loci nemo vidit in *gravidis post abortum*, quem ab hoc morbo passæ erant, dysenteriam sponte cessasse, quod

M

alii

alii in aliis dysenteriis a se observatum fuisse contendunt. Contrarium se apud nos manifestavit, nec ratione concipi potest, rem in *dysenteria vera* aliter se habere.

§. X.

CL. Sydenhamius, qui dysenteriam, *febrem in intestina introversam*, & in illa sese exonerantem, esse statuit, *venæ sectionem* suasit, ut acres istos humores secta vena immediate revelleret; ast *venæ sectioni* in nostro morbo nullus locus erat, nec eam in ullo, sive præservationis, sive curationis gratia, administrandam curavi; *bilem* enim non corrigit, sed potius vires vitæ frangit, & naturam in motibus suis salutaribus conturbat: unde *vomit* *cruentus* & mors *venæ sectionem* cito sequebantur.

§. XI.

Adstringentibus raro opus erat; excretio enim alvi sua sponte cessabat, postquam venenum aut subactum aut exactum fuit:

In *sinu* autem *concludunt anguem*, qui *adstringentibus* pugnant: nil enim faciunt, quam quod materiam acrem, vitiosam in corpore contineant, ne foras effluat; interea hoc modo inflammatio, ulcera, gangræna ac mors inducitur.

Hinc

Hinc neque in principio neque in declinatione morbi satis tuta erant, nisi ubi de materia evacuata, & de tono intestinorum solummodo labefactato bene certi fuimus.

§. XII.

Laxitas intestinorum non ut *Causa*, sed ut effectus morbi, considerata est, quæ non nisi sublata *Causa* tolli poterat. Tunc omnium tonicorum & adstringentium locum supplere poterant *Cortex Simarubæ*, *Cascarillæ* & *succus Catechu*.

§. XIII.

De *Rhabarbaro tosto & ustulato*, quod tanquam adstringentium princeps commendatur, effectum adeo notabilem comperire mihi non licuit, quanquam sæpius sumendum præcepi, quin corrigentem & salutarem ejus vim ustulando potius perdi, & inde deterius reddi credibile est. Quo magis enim assatur & ustulatur, eo certius fane in carbonem inertem, seu, ut Chemici loquuntur, in terram mortuam convertitur.

§. XIV.

Si vero *Rheum* infunditur, fortius exprimitur,

mitur, aut *Tincturæ forma* methodo nostra prop natur, magis roborat; tutiusque sistit fluxum, quam ipsa adstringentia; quam *cautelam singularem* Practicis maxime commendandam duxi.

§. XV.

Præterea *divinum* potius quam humanum remedium hanc *Rhei Tincturam* appellare licebit, ob summam & late diffusam ejus utilitatem, quam, rite & legitime applicata, etiam in compluribus aliis morbis efficacissime præstat, quamque ejus præstantiam atque usum polychrestum hac occasione Publico non potui non maxime commendare.

§. XVI.

De Coralliis rubris, de Cornu cervi usto, & crystallo montana, toties ab aliis commendatis, vereor ne eorum vis adstringens putatitia potius, quam efficax sit, licet enim ea sæpius præscripserim, parum tamen laudabilis effectus ex iisdem observare mihi licuit.

§. XVII.

De terris bolaribus, sigillatis, quas nonnulli ceu universale ad omnes dysenterias commendant, ut omne *acre* quaecunque, sive *acidum*

dum five *alcalinum* sit, *involvere*, *inviscare*, obtundere, & *iners reddere* debeant, hic experiri nolui, imo potius observavi, quum ab aliis applicarentur, fluxusque inde sisteretur, intestina tanto magis gravata, majoresque anxietates, cardialgias, aliaque mala mortifera inde oborta esse.

§. XVIII.

Martem & Crocos subtiliores ex illo paratos non nulli inter specifica, quæ fermenti dysenterici spicula cum *acida*, tum *alcalina* infringere queant, cum laude enumerant; cum vero ejusmodi Croci aliaque hujus generis e Marte, *calcinatione* parata, five aperientium five adstringentium nomine veniant, utique adstringendi fine præscribantur, & ut talia in corpore humano operentur, ita eorum usus in nostra dysenteria suspectus, imo noxius fuit.

Idem judicium esto de *lapide hæmatites*, variisque ex illo productis chemicis.

Alii *lac* sic dictum *ferratum*, aut *aquam ferrariam*, in quibus nimirum ferramenta candentia exstincta fuere, ægris propinarunt, haud fane meliori effectū.

Tincturam Vitriol. Martis Lud. cum successu adhibuisse affirmavit Medicus quidam. Sed puto, in fine potius morbi ad roboranda viscera, quam ad superandum malum illam conducere.

§. XIX.

Sales omnes ex. gr. Tartar. vitriol. Arcan. duplic. Sal polychrest. Sal. prunel. &c. contra omnem sane rationem &c prudentiam medicam ab aliis toties præscripti, mordaces sunt, & in intestinis exulceratis nil nisi graviores dolores & stimulos excitant, quare ne nitro-sa quidem, imprimis in statu & progressu morbi, tuta erant; fluxum enim magis exacerbasse observavi.

§. XX.

Ab omnibus mineralibus & metallicis medicamentis abstinendum esse censeo; vegetabilia sola in morbo curabili sufficiunt.

§. XXI.

Purgantia fortiora in casu mitiori quidem prodesse possunt, in casu vero graviore, & ubi inflammatio metuenda erit, aut jam adest utique nocent.

Quomodocunque res se habeat, vitentur quam maxime omnia drastica, scammoniata, jalappina, aloetica, colocynthiaca, belleborina, aliaque hujus farinæ composita, quale est Elixir Proprietatis Paracelsi, salutis, &c. &c. intestina enim rodendo, eorumque mucum na-
tura-

turalem abradendo, inflammationem magis accelerant, aliaque mala funesta inducunt.

§. XXII.

Pilulae polychrestae Beccheri correctae, aut aliae hujus generis compositae in hac dysenteriae specie optatum effectum non praestabant;

Nec unquam in simili casu acuto illis compositis generalioribus, quocunque sub nomine notis, tantum fidimus, quantum medicamentis simplicioribus, morbo magis congruis, & adaptatis.

Præservandi vero scopo, ad intestina a for-
dibus expurganda, ut & in *simplici diarrhæa*
usum habebant, nunquam vero tantum, quan-
tum *Rhabarbarum* solum.

§. XXIII.

Sudorifera caute adhibenda sunt, sudor enim arte prolectus minime eundem effectum salutarem habet, ac *spontaneus*, quo natura materiem humoribus insinuatam apte e corpore eliminare novit.

Ars vero turbulenter sæpius cocta & cruda simul & semel ad externa pellit, majoresque in corpore turbas excitat, quin quod, ob inquietudinem ægrorum & sedium numerum, vix debita in lecto continentia, ad tales sudores artificia-

les observari, nec materia peccans per sudorem satis eliminari, possit.

§. XXIV.

Gummata resinosa, ex. gr. *Olibanum*, *Myrrha*, *Mastiche*, *Succinum* & similia; *Oleum succini*, *Bals. peruv.* nec non *Terebinthina* in vera nostra dysenteria applicata ad sanationem vix unquam laudabilem produxere effectum:

Ubi vero affectus degeneravit in *ulcus*, intestina consolidandi & cicatricem obducendi scopo, locum habere possunt.

§. XXV.

Quod ad *specifica* attinet, de iis acerrime inter Medicos disputatur, num dentur in rerum natura *certa antidota*, quæ propria sua natura & qualitate *Causæ* alicui *morbosæ* contraria sint, eique e directo, ut ita dicam, repugnent.

Quidam illa plane negant, & in medium afferunt solitum dictum *Capivaccii*, quod discipulis suis regerebat: *discite meam methodum, & habebitis mea arcana*. Alii in aliud extremum proclives sunt, & nihil nisi *specifica* crepant.

Verum uti vires remediorum *activæ* non sunt *absolutæ* & *infallibiles*, sed *relativæ* &

conditionatæ, in quantum mali, simul & corporis conspiret conditio, sic vix unquam tale remedium reperietur, quod morbosam quandam materiam in corpore latentem adeo efficaciter corrigere & extinguere possit, ut omnia, cujuscunque dispositionis corpora, a malo quodam liberare queat;

Interim invenimus multa remedia, quæ uti sub præservativis jam diximus, singularem effectum, majusque præsidium adversus hunc vel illum morbum præstant, quam sexcenta alia, quæ vulgo commendantur aut applicantur, ut ita non tam defectus remediorum antidotorum, quam potius ignorantia inventionis & applicationis eorum nobis obstet.

§. XXVI.

Copia medicamentorum hinc inde ad nauseam usque commendatorum, animum Medici potius in diversa trahunt, suspensumque habent, quam ut expectationi satisfaciant. Medicus præ eos gnarus *paucis*, sed efficacibus remediis instructus, omnibus suis intentionibus satisfacit; & bona *simplicia* plus efficiunt, quam immensa farrago compositorum usualium.

Prudentia circumspecta, exercitatio & usus omnem, ut ubique, sic etiam hic absolvunt paginam.

§. XXVII.

Hac occasione etiam ratione *Climatis nostri* monere debeo, *doses medicamentorum* apud nostræ regionis incolas plerumque paululum posse augeri, nec ab eorum aucta dosi adeo facile nocivum effectum deprehendi.

Constitutiones enim corporum & naturæ nostrarum plagarum non sunt adeo sensibiles, quam quidam Medici de suarum terrarum incolis memoriæ prodiderunt; ad quam rem, ubi in praxi clinica non rite attenditur, optimos Medici conatus frustraneos fuisse plus semel experientia didici.

§. XXVIII.

Decoctum *seminis milii indigenæ* in dysenteria castrensi valde commendatum legimus, in nostro contagio illud multum adhibui, sed dolens fateor, me nihil specificæ opis ex ejus usu sensisse, quamobrem præ aliis commendabile esset; cæterum *pro grato potu ordinario* parando non ineptum, & ideo rejiciendum non est.

§. XXIX.

De cortice *Simaruba* hoc adhuc monendum duco, valde dubitari posse, num ille sit *Ma-*
cer

cer veterum, uti D. de Jussieu voluit, quia cortex *Macer* non tantum ex sola India Orientali advehebatur, *Simaruba* autem ex India Occidentali affertur; Verum etiam illi *Simarubæ* characteres foli *Maceri* aut *Simarubæ* minime proprii, sed adeo generales sunt, ut compluribus aliis corticibus, ex. gr. *Tamarisc.* *Peruv.* *Cascar.* *Quern.* *Fraxin.* certo respectu applicari, nec priorum character specificus inde determinari possit.

Deinde *Simaruba*, licet effectum corticum generali, seu ut alia amara, ex. gr. *Rad. gent. rubr.* tonicum solummodo esse videatur, tamen etiam revera aliquid specifici, *sedativi* potius, quam adstringentis effectus in fluxibus alvinis *cruentis* sistendis apud nos exhibuit; & hinc, ulterioribus experimentis ut examinetur, omnino meretur.

Interea tamen omnis erroris vitandi causa, negari non potest, D. de Jussieu in ea laudanda modum excessisse, atque nimis ejus encomiis veram *Simarubæ* laudem atque utilitatem magis obscurasse, quam illustrasse videtur, eoque eandem ipse incurrit culpam, quam in aliis Medicis ob nimias certorum medicamentorum laudes merito reprehendit: itaque & huc quadrat illud:

- - - - - Medio tutissimus ibis.

§. XXX.

De *sero lactis* dicit *Baglivius Prax. Med. L. I.* „ Sæpissime *dysenterias* profligavi solo „ *sero lactis* intus dato, & per clysteres quo- „ que injecto; multosque Autores pro magno „ secreto habuisse hoc remedium in *dylen-* „ *teriiis* refert.

In *dysenteria* *Anni 1702.* illud multis profuisse, fama mihi innotuit.

In *dysenteria* nostra biliosa veritas hujus asserti comperta fuit; & dolendum est, nonnullos Medicos, ob nescio quod præjudicium, ab hoc remedio admodum alienos fuisse; hic vero dissensus non solum rixis & controversiis in consultationibus ad lectos ægrorum ansam dat, sed & ex his magnum incommodum imo damnum emergit, dum ægrotis remedium negatur, quod pharmaceuticas præscriptiones sæpius longe superat.

§. XXXI.

Clysteribus *dysenteriam* curare, ejusque fluxum sistere velle, absolum mihi videtur; Etenim illi non solummodo fontem mali non semper attingunt, sed etiam improvidus, aut nimis sæpe iteratus eorum usus majus incommodum inducit. Nunquam ego, nec alio sine, iis usus sum, quam cum urgerent dolores,

res,

res, & tunc olea blanda cæteris palmam præripiebant.

§. XXXII.

Diarrhœa benigna, sine vel cum vomitibus stipata, quæ dysenteriam intercedebat, *sola Tinctura Rhei* facile sublata est, vix unquam fere alio medicamento indigens.

§. XXXIII.

Magno errore nitebatur opinio illorum, qui putabant, quosdam tam *facile e dysenteria sanatos* esse, sive illud aptis, sive ineptis remediis contigerit; hi enim morbum a morbo haud bene discernentes *non distinguebant inter diarrhœam benignam & dysenteriam*, sed quamcunque diarrhœam pro vera dysenteria habebant, hocque iudicium parum accuratum, ansam præbuit, multos in praxi errores committendi.

Nam uti in simplici diarrhœa non tantum facilis erat sanatio, sed & natura incongrua alias medicamenta facilius & sine notabili sanitatis detrimento ferre poterat; sic si eadem in male dijudicato *morbo dysenterico* præscribebantur, illa mortem accelerabant.

§. XXXIV.

§. XXXIV.

Proposita fuit quæstio, num illi, qui *ex aliis locis & ex alio aëre* ad nos transiissent in aërem, ut putabatur, infectum, citius ab hoc malo invaderentur, quam qui hic loci habitarent, & malo aëri jam assueti essent?

At, uti nondum video, aëri venenato ac morbofo, quenquam adeo facile adfuesieri, aut cum illo in gratiam redire posse, sic apud nos tutissimum erat, *vitare egros*;

§. XXXV.

Nec defuerunt, qui existimarent, ejusmodi morbo *corpus humanum repurgari* & sanius reddi, quam antea fuerit.

Sed & hi extra oleas saltasse, facile est videre. Nam etiamsi vel decies homo e contagiosis morbis emerfit, a reliquis ideo tutus non erit, teste experientia, ita ut omnes hujus generis repurgationes sanguinis, quibus tantum cum periculo vitæ æger defunctus erat, nihil conferre queant ad eum a novis morbis præservandum.

Sic mihi, vigente dysenteria, se obtulit juvenis Nobilis ex equestri militia, quem intervallo quinque vel sex dierum, postquam a *variolis* rite convaluerat, corpusque a recrementis variolosis repurgaverat, dysenteriae contagium

tagium adortum est , a quo licet feliciter, tamen non sine periculo, convaluit.

§. XXXVI.

Et *dysenteria feliciter superata* quosdam impofterum faniores vivere, eorumque viscera firmiora reddi, quam ante illum morbum fuerant, ab aliis refertur. In nostra lue ex aliquot centenis unicum tantum novi exemplum in femina valde obesa, cacochymica, quæ post toleratam gravissimam dysenteriam, qua per aliquot septimanas lecto affixa fuit, nunc alacrius quam ante, degit; præter hanc in nemine alio hoc ego deprehendi, & rationem ejus ex obesitate valde diminuta deduxi.

§. XXXVII.

De *Dysenteria Campensi*, ad quæstiones transmissas, ex belgico sermone latine reddita sequentia mihi innotuerunt:

[I] Quæst. Quænam *dysenteriae species* Campis grassata sit?

Resp. Valde *diversa* fuit, tam ratione materiæ excretæ, symptomatum concomitantium, quam ratione eventus: *Ratione materiæ*: Hæc initio sæpe fuit mucosa & sanguinea, postea magis biliosa, interdum purulenta, interdum merus effluebat sanguis.

Ra-

Ratione symptomatum: Quidam fuerunt sine febris, quidam tertio aut quarto morbi die febrim sentiebant, quæ paulatim vehementior fiebat. In quibusdam febris ab initio aderat una cum vomitu, animi deliquio, aut simili malo concomitante. *Ratione eventus*: qui a febre liberi manebant, nec virium detrimentum initio patiebantur, plurimam partem restituti sunt: quos tertio aut quarto die febris invaserat, lente sanitatem recuperabant, vel eorum non pauci extincti sunt; at quos febris initio statim incessit, spatio quinque aut sex dierum plerumque occubuerunt.

[II] Quæst. Quando *dysenteria* cæperit, quando in *summo* vigore fuerit, & quando *desierit*?

Resp. *Tertio die Augusti* primus æger ex hoc morbo extitit. A decimo sexto ejusdem mensis usque ad duodecesimum aut *decimum quintum Septembris* maxima ejus fuit vehementia. Post duodecesimum aut *decimum tertium Octobris* nullum novum ægrum habui, & sub *finem Octobris* plane cessavit.

[III] Quæst. Num ab *initio statim* per totam urbem coorta sit, an vero in *uno loco solo* se manifestarit, & sic per contagium progressa sit?

Resp. In *media urbe* primum orta spatio *duodecim* aut *quindecim dierum* per *integram urbem*

urbem dispersa est, at in una regione plures decumbebant, quam in altera.

[IV] Quæst. An etiam *alii circa vici* infecti fuerint, & quo tempore?

Resp. Versus Velaviam regionem in vico *Oudebar & Weesop* etiam mature morbus erupit, deinde in *Camperveen*, trans *Isalam Wilsoni, Isselmuidæ, s' Heeren-broeckii*, in quo loco adhuc dum [mense Novembri] grassatur.

[V] Quæst. Num etiam *omnis generis homines* sine discrimine sexus, ætatis aut conditionis afflixerit, an vero aliquid discriminis observatum sit?

Resp. Nullum discrimen apparuit, *senibus* vero & *parvulis* imprimis malum fuit funestum.

[VI] Quæst. Quænam *principaliora signa & symptomata* tam salutaria, quam lethalia fuerint?

Resp. *Nulla aut exigua febris, remanente appetitu cibi salvo*, [licet ægri interdum XXX. ad XL. fedes intra XXIV. horas habuerint] fuerunt *signa salutaria*. Contra ubi *febris statim ab initio* accedebat, una cum *deliquio animi, nausea, vomitu*, aut si post decem aut duodecim dies supervenerunt *singultus, aphthæ*, aut similia signa mala, illa plerumque exstiterunt funesta.

[VII] Quæst. Quænam *remedia* in genere,
N aut

aut in specie bono aut malo cum successu adhibita fuerint?

Resp. *Generalis methodus* curandi hunc morbum non poterat servari. At si ægri in tempore & mature consilio utebantur, optimum effectum e *Rhabarbarinis* percepi & *opiatis*, *Lac ebutyratum* ejusque *serum* multis profuit. De usu *Ipecacuanhæ* multa laudare non possum. * *Adstringentia* initio sumta, sæpe mala fuerunt, sed præmisso evacuante, meliorem præstitere effectum.

His annectebatur *Tabula mortuorum Campensium* sequenti modo:

Anno 1736. juniores, adulti, summa totalis.				
die 25. Aug.	16.	-	4.	20.
1. Sept.	10.	-	17.	27.
8. v°.	20.	-	39.	59.
15. t°.	25.	-	36.	61.
23. t°.	15.	-	33.	48.
29. n°.	19.	-	14.	33.
6. Oct.	7.	-	14.	21.
13. t°.	7.	-	17.	24.
20. m°.	6.	-	10.	16.
27. m°.	3.	-	4.	7.
	128.		188.	316.

Inter quos tamen nonnullos fuisse, qui hoc morbo non interiere, simul monebatur.

§. XXXVIII.

* NB. hoc ambiguum est; forte eadem radice usus non erat Cl. Autor.

§. XXXVIII.

Tandem conscripto jam & ad finem perducto hoc opere, Vir quidam Nobilis, e regione *Transisalana* hanc civitatem transiens, mihi retulit, se novisse hominem quendam, olim servi munere apud illum perfunctum, sed inde a pluribus annis in vicino, prope prædium suum oppidulo, *Rissen* dicto, habitantem, ibique negotiantem, qui *initio mensis Septembris* An. 1736. *dysenteria grisea*, cineritia, prout ipsam vocabat, quia raro aut parum sanguinis admixti ab ægris excernebatur, correptus fuerit.

Hunc, cum ægrotaret, quatuor ejus fratres invisebant, eique ministrabant; hos vero omnes eodem morbo infectos fuisse;

Idem evenisse vicinis, & speciatim iis, qui ad eum visendum accesserant, ægrumque tractarant;

Hac via morbum gradatim & quasi domatim per eandem plateam propagatum esse.

Postquam autem reliqui incolæ id animadvertenterant, & infectos fugere cœperant, reliquæ plateæ non adeo tentatæ fuere, ita ut in iis vix unus & alter eo malo laborarit.

Inde autem accidit, ut ejus oppidi cives infectas ædes adeo horrere inciperent, ut nemo in easdem intrare voluerit;

Præterea ruricolæ tantus ab infectis horror

incesserat, ut nullus in eorum domos commigraret; Si vero necesse habebant, cum quopiam in oppidulo colloqui, incolas ex ædibus evocarunt, & in platea eminus stantes sermonem contulerunt, ac si sibi res esset cum *peste* infectis.

Hac autem cura & prudentia rusticorum neminem rure & extra oppidum infectum fuisse.

In ipso oppidulo morbum usque ad finem *Januarii* 1737. grassatum esse, & ultra quadraginta vel quinquaginta homines letho dedisse; imo circa initium *Aprilis* ejus reliquias adhuc exstitisse, unumque & alterum obiisse.

Prius memoratus æger, qui primus erat, per quatuor hebdomadas cum morbo conflictatus ex eodem interiit, uti etiam ejus parvulus infans & alter fratrum; uxor vero ejus mansit sana.

Reliqui post eum infecti ut plurimum intra 7. 8. aut 9. dierum spatium abrepti sunt.

Dicebatur, pauca vel nulla convenientia medicamenta adhibita esse, cum nec Medicus ibidem habitet, & homines ab impensis, in medicamenta faciendis, alieni sint.

§. XXXIX.

Accuratior quidem hujus morbi contagiosi relatio optanda esset, sed eam consequi non datur.

In-

Interea tamen hoc notabatur, quod, cum ibidem locorum *nulli fructus horæi* nascantur, exinde manifestum fiat, primam originem mali ab eorum usu ortum non ducere.

Causam autem transferebant in hoc, quod ille homo aliquot diebus antequam morbo corripereetur, *puteum effodiens*, diu in aqua frigida stans opus fecerit, ut hoc modo multum *algoris* passus & a dysenteria correptus credatur.

At, cum eundem jam antea minus firma valetudine usum fuisse, simul nuntiabatur; adhuc incertum est, utrum ad hunc morbum *nimius* talis *algor* in aqua stantis, num vero antecedens status valetudinarius, an uterque simul, vel aliud quid, malo ansam præbuerit? imprimis cum in hoc sufficientis relationis defectu nil certi definiri queat.

§. XL.

Occasione hujus casus memini me legisse in *Dissertatione de dysenteria Cel. D. Stablii* relationem morbi, *speciem dysenteriae* mentientis, quem Illust. Autor sibi ipse concitaverat, cum quondam mense Decembri, *frigida admodum tempestate*, per totum tempus pomeridianum in laboratorio spatioso, eoque admodum frigido occupatus esset inter aliquot numero diversas operationes chemicas, qua-

rum una erat præparatio Clyssi antimonii tartarificati &c. Superiore tunc corporis parte ad sudorem calebat, sed crura & pedes ipsi frigore rigeabant a pavimento lapideo; insuper multum vaporem illius Clyssi ad nauseam usque hauserat. Paulo autem post absolutum laborem, insolitis ipsi alvi torminibus acutis, dejiciendi conatu, dejectionibus liquidis cruentis, tenesmo, motibus febrilibus &c. corripiebatur;

Hunc autem affectum potius *cathartico-hæmorrhoidalem*, quam vere dysentericum, fuisse declarat, ortum ducentem a vapore illo fuliginoso Clyssi tartarificati, copiose per respirationem hausto, cum mox a primo impetu & sedes notabiliter minuerentur, & nihil neque spumidi, neque quod ulcerosam materiam referret, ostenderent, ut vulgo in dysenteria fit, contagiosæ vero dispositionis ne vestigium quidem adesset, neque ejus legitima suspicio &c.

§. XLI.

Jam quidem inficias non ibo, memoratum vaporem aliquid ad hunc morbum contulisse; interea tamen credere licet, illam ægri constitutionem, dum æger superiore corporis parte incaluerat, at inferiore frigeat, magis pro *Causa* illius fluxus alvini habendam esse, quam ipsum vaporem; imprimis cum ipse Clariss.
 Autor

Autor insolitis caloris & frigoris vicissitudinibus & mutationibus maximam Causam alias exorientis dysenteriae tribuat.

Ipse memini, me olim media & percalida æstate ab ambulatione incaluisse, deinde quietis capiendæ causa humi defedis: quo facto frigus soli inferne in corpus penetrans horrorem mihi incussit, & die insequenti species dysenteriae seu, si mavis, diarrhoeæ torminosæ & mucosæ me invadebat, ex qua per aliquot dies æger jacebam.)

§. XLII.

Sunt itaque inæquales ejusmodi & subitæ mutationes ad inducendum alvi fluxum utique valde efficaces, idque hoc magis, si in superioribus partibus motus *secretorii & excretorii* intenduntur & promoventur, at in inferioribus propemodum validius inhibentur; tunc enim non solum intestina a penetrante frigore relaxantur, tonoque fiunt remissiore, sed & per tam insignem, & adhuc magis per continuam & diuturnam motuum illorum inæqualitatem magnæ etiam turbæ, confusiones & perversiones secretionum & excretionum in œconomia animali excitantur, & variis stagnationibus & corruptionibus humorum, imprimis in abdomine, ansa præbetur, sic ut inde omnino & necessario fluxus alvi inordinati, dolorifici, mucosi &c. oriri debeant.

§. XLIII.

Interea tamen tales eventus nondum sufficere mihi videntur ad producendum morbum contagiosum, prout id etiam supra allegatus Clariss. Autor suo exemplo docet, nosque ejus rationes jam supra prolixius enarravimus.

§. XLIV.

Undecunque vero initio in homine ortum ducat *contagium*, cum in nullius potestate positum esse videatur, ut illud *a priore* prospicere & prohibere queat, ne in suo corpore nascatur; Imo vero illud æque repente & inopinato, dum nihil minus timetur, oritur, quam cum putamus, nos posse antecedentem *Causam* indicare.

Ita ex supra recensitis, ut & ex brevi illa relatione de morbo oppiduli *Rissen*, hoc maxime discere licet, *qua via malo oborienti rationali modo mature obviam eundum*, ejusque *progressus* sistendus sit, ne latius serpat & propagetur.

Hoc ostendisse, ad commodum & salutem humanæ societatis non parum conducere, mihi quidem videtur.

T A N T U M.

RELA-

RELATIO HISTORICA
DE
CASU SINGULARI,
Quo
PER MERCURIUM SUBLIMATUM, IN
EMPLASTRO APPLICATUM,
MORS
INDUCTA FUIT.

LECTORI

SALUTE M!

Escio quo fato accidat, *Amice Lector*, ut novum de *Venenis* sermonem Tecum instituere cogar.

Cum enim vix a meditatione de *veneno dysenterico-bilioso* recessissem, historiamque morbi illius *Epidemici* absolvissem, ecce, iterum abripior in aliud *venenum & malum Epidemicum*, quod pari pernicie, si non majore, in vitas hominum grassatur, ac modo dicta lues: nimirum in *Circulatorum grassantium veneficos & temerarios ausus*:

Ausus sane humano generi eo perniciosiores atque magis lethiferi, quod per hos non tam a morbo, aut morte naturali, cui omnes mortales obnoxii fiunt, invaditur, sed a peste longe atrocior, quam omnes homines summo opere horrent, nempe a manibus truculentissimis male feriatorum hominum.

His enim si ubique licenter & impune grassari permetteretur, brevi tempore tot incolas e societate humana tollere possent, quot *morbis Epidemicis* vix interficeret, imo *perpetua Reipublicæ pestis* existerent.

Cru-

Crudelis enim hæc natio nemini parcit, nec adultis, nec parvulis, nec ditioribus, nec egentioribus, sed in iis omnibus adhibet *violentissima & maxime venenata medicamina*, quæcunque audacia impudens ei suppe-
ditat; affectosque, qui in istam incidunt, in
tam ancipitia mala præcipitat, ut eadem nec
naturæ vires, nec artis auxilium superare va-
leant; adeo ut, quod ipsa mors in morbis na-
turalibus reliquum vitæ fecerat, mortifera
istius manu auferatur.

Vagantur quippe isti erronei per orbem,
nullo charactere, nisi solo impudentiæ & au-
daciæ dono ditati. Intran in urbes, inhiant
crumenæ, insidiantur sanitati, impugnant vi-
tas famamque civium, necantque immiseri-
corditer; deinde abeunt, corrasa maleque
parta secum portantes, nihilque civibus re-
linquentes, nisi notas male peractæ artis, aut
non raro sæpe tragoediarum reliquias.

Verum enim vero hujus furfuris ardeliones
non solum solida artis Medicæ cognitio de-
ficit, studiique physici ignarissimi sunt, sed
etiam eadem illa inscitia in illud ipsum ma-
lum præcipites feruntur, ut arrogantia turgen-
tes, tanquam strenui artifices, nil nisi medica-
menta heroica & potentiora deament, & quidem
talialia, quæ vehementissimis venenis etiamnum
accensentur, qualia sunt ex. gr. ex *arsenico*,
mercurio sublimato, &c. parata.

Hæc

Hæc tanquam arcana & panaceas secum circumferunt, audaci impetu indiscriminatim iisdem utentes, merasque curas heroicas animo cogitantes, quales nullus Medicorum præstare possit; in quo postremo quidem adeo falsi non sunt, cum horum nemo tam interne-civa remedia in usum adsciscere debeat.

Sed ubinam locorum istiusmodi Thraſones artem aut solidam rei medicæ scientiam didicerunt? num forsan in transitu? an vero inter tondendum barbas?

Hæc enim natio, si eam artificibus aliquo modo annumerare vellemus, nam de aliis Agyrtis medicaltris nunc non loquor, vulgo originem ducit ab uno vel altero barbitonfore.

Hi initio artis suæ barbam tollere, dein venam incidere, & vulnus levius obligare discunt, postmodum, ubi vel faciliori vel difficili operationi chirurgicæ tanquam ministri interfuerunt, promoventur in artis magistros, & alicujus Centuriæ aut Cohortis Chirurgi constituuntur.

Hoc facto in militibus, qui vitam pretio venalem habent, & qui ad cædes destinati videntur, artem exercent, & discunt eosdem artificiose trucidare. Idque tam diu tamque vario modo præstant, donec habitum quen-dam induerint.

Si

Si hoc modo satis diu arti mortiferæ operati sunt, tandem dimittuntur.

Tunc fortunæ periculum alibi facientes, suapte sibi autoritate Doctoris titulum arrogant, *vel per modum transeuntis*, ut loqui consueverunt, se in *Doctores ignorantes* creari curant, ac *uroscopiæ & uromantiæ* maxime gnaros sese profitentes, incautæ plebi imponunt; sicque per terras oberrantes prædam venantur, sibi solatio ducentes, se, si in uno loco neminem in nassam pertrahere potuerunt, tamen nullius rei jacturam fecisse, & fortasse in altero uberiores capturas consecuturos, seque, antequam omnes terras & urbes pervagati fuerint, diem supremum obituros esse.

Cum autem, uti jam diximus, magna illorum hominum ars audacia constet, ita nullum non negotium, quodcunque ipsis offertur, in se tractandum suscipiunt, etiamsi in illo nullam peritiam nacti sint; fere ubique aut cum periculo discere, aut periculum facere haud verentur, nihil pensi habentes, si conamina sua infelicem exitum nanciscantur, nulla conscientia tacti, etiamsi re pessime confecta, æger sub eorum manibus intereat.

Tales medicastrî grassatores, in carnificina nati, & publica animadversione digni, carnificum more innoxium proximum splendido apparatu interficiunt.

Et

Et tamen magna audacia & thrafonica ambitione undique conquirunt ægros, in ignorantiae victimas cessuros, nec eos alieni sanguinis satietas unquam capit.

In tecta irreptant, & sesquipedalibus ac phaleratis verbis & jactantia ipsis propria ac consueta aures hominum implent, ac dolosa fraudulentia ipsis persuadent, ut sua ipsis capita credant, quibus nemo prudens secandos ungues commiserit.

Si offendunt levem ex. gr. tumorem, statim dicunt, adesse affectum capitalem, cui præter se nemo mederi queat; statim Cancrum & nescio quod carcinoma crepant. Hoc dolo atque terrore offuso id consequuntur, ut sub terrifico objectu ignaris Æsculapii videantur, sicque deceptos multa pecunia emungere possint.

Credibile etiam est, matronam, de qua mox locuturi sumus, si Circulator in hoc casu rem paulo felicius gessisset, ejus operam centum aureis debuisse redimere, ipsamque pudoris & honestatis ratione ne contra quidem hiscere ausuram fuisse, ne res in vulgus exiret.

His enim & similibus technis & scelestis fraudibus ægros terrent, ut damnum & pudorem cum periculo, cui se objecerant, ce-
lent.

Cum vero frivoli illi Chirurghi macellarii
letha-

lethales suas præstigias inter milites impune exercuerunt, nil nisi experimenta per cædes aut mortes facere assueti; jam ab iis transitu facto etiam in populosas & bene constitutas civitates grassari conantur, stupent & obgannunt, si, unde scientiam nacti sint, inquiritur.

Non tantummodo sibi soli sapere videntur, omniaque salutaria monita fastidiose aspernantur, sed etiam, ubi malis istorum conatibus obviam itur, Medicos imprimis taxant, eosque contumeliis conviciisque proscindunt.

Debacchantur autem non solum singulim in unum alterumve Medicum, in officio publico constitutum, qui internecivos eorum conatus sufflaminare nititur; verum integra Collegia celeberrimarum urbium foedissimo modo traducere & infamare non verentur.

Quod quidem non mirum, nam contra regulas naturæ esset, si ab impuro fonte puræ dimanarent aquæ.

Ut vero hoc histrionum genus pro impurissimo atque perniciosissimo habetur, quod in sentina plebis invenitur, ita Augiæ stabulum purgare videri posset, qui exquisito studio omnes illorum fraudes recensere, in se susci- peret.

Ne tamen crassa illorum crimina atque delicta publico semper lateant; exemplum improbi

probi talis , e variis urbibus ob artem suam internecivam ejecti homuncionis , ut jam omnibus patefaciam atque ostendam , ad id casus infra memorandus me permovit , simulque ut omnes Medicos quam maxime adhorter , ut quilibet non tantum suo in loco accuratius attendat ad hoc Latrunculorum genus , sed etiam operam det , quo Magistratus videant , ne quid vita civium per tales Circulatores detrimenti patiatur , nimis facile iisdem indulgendo veniam grassandi , ne eosdem lethiferos effectus experiantur , quales apud nos cum interitu Nobilissimæ Matronæ & summo nostro cum dolore producti fuere.

Prout enim in quavis bene constituta civitate nulli Chirurgorum licet , ne ullam quidem graviolem operationem chirurgicam solus & sine inspectione constitutorum Medicorum ac Chirurgorum aggredi , ita hoc minus Circulatoribus permitti debet , cum tristes eventus jam satis docuerint , a talibus lanionibus homines pecudum instar mactari , si modo nummos corradant ;

Fugiendi potius , & in Republica bene constituta nullo modo tolerandi sunt ejusmodi interfectores Medicastris & rei Medicæ imperiti ; nam sunt aptissima instrumenta ad committenda certissima homicidia Medica & Chirurgica.

Satius esset naturaliter mori, quam ab ejusmodi tenebrionibus interfici.

Tristissimum violentæ talis mortis exemplum & experimentum nostris oculis vidimus, & quidem hoc notabilius, quia accidit in Matrona, quæ superioris anni autumnō cum dysenteria graviter conflictata, sed feliciter restituta fuerat.

Hæc Matrona sinistro quodam fato in venenatas pessimi bipedum manus incidit, quæ eidem loco salutis ipsam mortem intulere.

Facinus autem hoc perpetravit nasutulus iste Empiricus & thraſo carnifeca per venenum, quod ipsi familiarissimum fuit, nempe per *Mercurium sublimatum album corrosivum*, quem sub specioso *arcani caustici* titulo, recte & artificiose sub forma *Emplastrī* in variis accidentibus adhibere, ægrosque & sanitate & vita privare solitus erat.

Ausum sane, si unquam aliud, hoc certe temerarium dicendum est; At quid non audet truculentissimum hoc hominum genus, quod Circumforaneorum & Agyrtarum nomine venit?

Eo minus vero illud reticendum erat, quod hic temerarius Ardelio putabat, se invenisse novam viam, homines clandestino modo & sub titulo artis e medio tollendi.

Hinc speciatim ægerrime tulit, doluitque,
lethi-

lethiferum hoc arcanum, quod sibi soli servaturum putabat, hac occasione patefactum, ipsum vero de vetito suo exercitio & possessione deturbatum esse.

Spero autem, me generi humano officium haud contemnendum præstiturum fore, si tale arcanum venenatarum artium retexero, & Publicum admonuero, ne necesse sit, ut id plures proprio nocumento & vitæ sanitatisque jactura, experiantur. Proverbio dicitur; *alieno periculo cautius mercari discimus.*

Et quanquam hæc methodus *Mercurium sublimatum in forma Emplastri* applicandi, non nova, sed jam pridem a Chirurgis castrensis usurpata fuit, tamen vix quisquam crederet, eo temeritatis hos homines processuros, ut nulla habita ratione, in omnibus fere affectibus oblatis, vehementissimum hoc venenum applicaturi, atque insuper *neque modum, neque ullam quantitatis mensuram* servaturi essent; prout hic Circulator egit; specimenque est summæ petulantix & inscitix, quod non nisi triste & exitiosum esse poterat.

In promptu quidem habent commune refugium atque asylum istiusmodi Medicastris; nam ubi in usum vocarunt aliquod remedium, quod lethalis effectus insecutus est, statim suum facinus excusare, & ignorantiam suam velare satagunt, dicentes, *hunc vel illum Medicum*

medicamen illud laudavisse, aut ipsummet eodem cum successu usum esse.

At insulsi isti homines virtutes & effectus phyficos, quæ medicaminibus per se & ex sua natura conveniunt, non solummodo ignorant, vel saltem non ita perspectos habent, uti oportet, qua nimirum occasione, quo affectu, qua quantitate, quibusve cautelis illa adhiberi, aut quando rejici debeant;

Verum etiam illos effectus phyficos, remediis proprios, contra apertam veritatem & constantem experientiam negare audent.

Jactant modo & crepant mera miracula, quæ per sua venena edidissent, admodum calide celantes, quantum noxæ per easdem aliis intulerint.

Si vero de malis effectibus pariter gloriari ipsis liceret, enectorum majorem sane catalogum recensere possent.

Vanissima hinc & ineptissima hæc sunt istorum blateronum effugia, quibus suam ignorantiam & commenta infucare tentant.

Duo cum faciunt idem, non esse idem, ex vulgari proverbio constat.

Multum differt peritus & prudens Medicus ab ignaro Circulatore, cum scientia, tum doctrina.

Inde enim non sequitur, quod, dum unus aut alter Medicorum ex. gr. *Mercurium subl.*
ad-

adhibuit, nec tamen is, in quo adhibitus est, interiit, ergo quivis ineptus eum adhibere, nec per illum damnum inferre possit?

Omnia in genere medicamenta sunt instrumenta, quæ prudentem & cautam periti Medici manum exposcunt, quo bonum, qui inde expectatur, effectum fortiantur.

Si vero incautus Medicafter idem medicamentum in auxilium adhibet, idque perverso tempore & ordine, aut nimia quantitate &c. tunc non tantum omnes Medici, sed & quilibet sensu communi præditus dicet, etiam *simplicissimum pharmacum* perversum & noxium effectum edere debere.

Quid vero de *remediis minus tutis*, minusque probatis, imo de *venenis* expectandum erit, quando ab ignorante Medicaastro applicantur, qui ex inopia solidioris artis antiquis solummodo suis experimentis nititur, sicque absque ulla methodo observata & ullo iudicio crude & crasse in sanitatem & vitam humanam grassatur?

Ut nunc non dicam ex. gr. de *opii* quantitate, quanta differentia deprehendatur, qualisque effectus sperandus sit, si cui, loco *trium* aut *quatuor granorum*, *triginta*, *quadraginta* aut plura propinentur;

Sed adhuc aliud remedium lethiferum in medium producam, quod talibus erronibus & Chirurgis castrensibus familiare quoque est,

nempe, *Arsenicum*, quod sub varia forma, modo pulveris, modo Tincturæ, modo pilularum &c. ægris adversus febres intermittentes aliaque mala propinare satagunt.

At si in magno numero laborantium unus vel alter robustioris naturæ istud venenum superat, aut, ut isti dicunt, sanatur, quot non contra eo intereunt?

De *Arsenico*, externe tantummodo applicato, ante aliquot annos mirum vidi effectum; namque rustici quidam præparant ex Arsenico decoctum, eoque corpus lavant; mirifice illud contra *scabiem* facere prædicantes. Tale decoctum duo milites a quadam anicula accipiebant, eoque scabiem abluebant; scabies quidem hac ablutione evanuit, sed utriusque genitalia tanta inflammatio atque intumescencia invasit, ut aspectu horrendum esset, quibus conjuncti erant intolerabiles dolores, vehemens febris, vigiliæ, sitis &c. totusque locus affectus brevi tempore tantam contrahebat nigredinem gangrænosam, ut de perfecto sphacelo jam sollicitus essem. Tandem vero multa adhibita cura separatio sphacelati succedebat, & paulatim laborantes restituebantur.

Specificus autem hic editus in istis partibus effectus Arsenici, externe applicati, vel ideo magis notatu dignus existit, quod nemo ad hoc venenum respexerit, cum istæ partes hoc decocto deunctæ non fuerint, nec dubium est,

est, quin hi milites *Causa* quadam *occulta*, ut quidam Medici, læsionum & mortis rationes ignorantes, loqui amant, interituri fuissent; si idem decoctum liberaliore quantitate adhibuissent.

Vices vero eorum dolendæ sunt, quibus accidit, ut in tam immites carnifices incidant; Nam etiamsi vitæ periculum effugiunt, tamen sanitatem admodum afflictam referunt, nec sciunt, unde hoc incommodum illis natum sit.

Et si casus, de quo hic agimus, evenisset apud inopes, aut obscuro loco natos, ad quos Medicus vocatus non esset, adhuc tenebris obtectus lateret, atque ignoraretur; quæ fuit opinio & exspectatio ipsius Circumforanei, quod ex ipsius adhibito interdicto, *de non arcessendo Medico*, satis superque patet; at, quia stupidus hic Matronam tractabat, quæ ejus arti non amplius fidebat, fieri nequibat, quin horribile ejus arcanum vulgaretur.

Jam quidem in ipsam ægram aliquis culpam conjicere posset, dicens: Hæc Matrona admodum imprudenter egit, dum inconsulto Medico & clam & incertæ fidei homini salutem credebat, imprimis cum illa per complures annos meo consilio usa, & in supra dicta dysenteria diligentia mea ipsi adhuc novissime probata fuisset;

Verum enim vero non tantum pudor sexui

sequiori proprius in causa fuit, cur locum affectum a viro noluerit inspicere, & initio ne quidem ab ipso Circulatore, sed etiam res fere inaudita existit, quempiam per emplastrum fuisse extinctum; itaque hæc Matrona de applicando emplastro nihil mali suspicari potuit, sed opinione vulgari credidit, id, quod externe adhibetur, interne noxam afferre non posse;

Et hinc etiam adeo obstupuit, cum ego ad eam vocatus, statim, antequam mihi emplastri applicatio indicata fuisset, pronunciarem, ipsi venenum datum esse.

Erronea vulgo opinio apud rei ignaros obtinet, id quod externe per emplastrum adhibetur, in corpus non penetrare, nec in eodem mala operari posse.

At si paulo curatius animum attendamus ad hanc positionem, inde sequeretur, bonum quoque emplastrum nihil utile præstare posse, & consequenter omnia emplastra esse inefficacia & supervacanea.

Cum vero quotidiano usu constet, emplastrorum ingredientia se per poros cutis in corpus insinuare, necessario bonum aut malum præstant effectum, pro salutari aut noxia ingredientium facultate; testante hoc solo *emplastro vesicatorio*, quod, si nimia quantitate, aut nimis sæpe applicatum fuit, mictum cruentum insecutum fuisse, observationes docent.

Reme-

Remedia itaque externe applicata eundem edunt effectum, quem interne; hac sola re inter se differunt, quod ea, quæ intro assumuntur, minori dosi, & quæ externe in usum vocantur, majori quantitate sumi debeant, ut aut bonum aut malum effectum sistant;

Nec quisquam sanæ mentis inficias ibit, quin etiam externe tantum veneni in aliquo applicari possit, quantum ad eum enecandum sufficiat.

In specie vero de *omni mercurio*; sive vulgaris, currens, sive quocunque modo præparatus sit, experientia jam dudum notum est Medicis, ipsum quacunque corporis parte *externe* adhibeatur, admodum celeriter per poros se corpori insinuare, inque eo efficacem se sistere;

Applicantur ex. gr. alicui modo externe *tria* vel *quatuor grana Mercurii sublimati* simul & una vice, quacunque corporis parte quis velit, certe, cum non sine magno incommodo feret, quamvis eo non statim morietur;

Applicantur autem alicui etiam externe & quocunque loco placuerit, una, vel duabus, vel tribus vicibus, se invicem subsequenter, ut noster Circulator fecit, *triginta, quadraginta* aut *plura* ejusdem *Mercurii sublimati grana*, si cuidam stupido atque imperito adlibuerit, tunc videbit, *an non certe tantum applicari queat, ut inevitabilis inde mors secutura sit?*

Cautissime itaque in exhibenda & augenda dosi *Mercurii sublimati* procedendum esse, omnes consentiunt Medici.

Experientia enim abunde constat, quanta damna minus providæ externæ applicationes *mercurialium remediorum suspectorum* concitaverint.

Et exstant observationes, ubi perpauca & vix quinque vel sex grana *Mercurii Subl.* externe tantum applicata, faucium & gingivarum insignem tumorem, ut & largam salivationem excitarunt. vid. *Commerc. litt. Ann. 1732. pag. 246.*

Rei etiam cardo quam maxime in nostro casu vertitur in *quantitate Mercurii sublimati*, quam Circulator adhibuit;

Ipsæ Circulator hoc animadvertens in Apologia sua ad Ampliff. Magistratus pondus *Mercurii sublimati* in Emplastris adhibiti definire aut confiteri nunquam ausus est;

Contra quovis modo, & quantum potuit, illud obscurare & diminuere, eoque, si fieri posset, malum suum factum obtegere, conatus est;

Semper enim de duobus tantum Emplastris corrosivis mentionem fecit, & tertium malitiose celavit;

Ac præterea contra veritatem prætendit, primum Emplastrum causticum nullum effectum edidisse;

Cum

Cum tamen *tria* ejusmodi *emplastra* successive adhibuerit, quorum quidem *primum* non in affecto loco, at infra eundem magnum vulnus erosit, & sic certe vires suas in corpore *ægræ* exseruit.

Variatio vero & inconstantia sermonis Circulatorum suspectum reddit; ob mendacium autem præsumitur dolus apertus, præsertim si commodum inde captare putet mendax.

Si Circulator bona fide egisset, & si aquam sibi hæere non sensisset, certe non tergiversatus esset, veram & præcisam Mercurii sublimati in Matrona adhibiti quantitatem profiteri.

Si divinando rem assequi licet, Circulator *primum Emplastrum corrosivum* famulæ tradens tanta Mercurii sublimati quantitate conspersisse videtur, quanta ab ipso ad absolvendam curam sufficere putabatur, quia credebatur, illud extra urbem Ottmarsiam missum iri.

Cum vero illud effectum quidem, sed non in justo loco ediderit, ipseque insuper *adhuc duo* caustica applicuerit; ex eo utique statuum videtur, eum *triplo majorem* dosin, quam alias solitus erat, in hac Matrona adhibuisse.

Imo ex historia morbi, ubi de Emplastris, eorum magnitudine, & modo inspergendi Mercurium Subl. ut & de latitudine loci affecti agitur, concludere licet, *ultra dimidium scrupulum Mercurii sublimati* in unoquoque emplastro fuisse.

Dum

Dum enim Circulator Mercurium sublimatum non *ad pondus*, sed *ad fortuitam conjecturam*, adstante famula, e lagenula emplastro adsperfit, impossibile videtur, pondus illud accurate definiri posse:

Nam ita procedendo tam *integrum*, quam *dimidium scrupulum* emplastro inspergere potuit, siquidem oculus, in dijudicanda re tam ponderosa, facile fallere potest, & sic errore ponderis casus insigniter mutatur.

Imo ex supra dictis colligendum videtur, ipsum Circulatorem veram & præcisam quantitatem Mercurii subl. quam in Matrona nostra applicaverat, nec scire, nec scire posse, imo forsan ad hanc rem ne quidem cogitasse.

Cum enim in defensione sua verbali ad se purgandum attulerit, se nullibi legisse, tale causticum ejusmodi effectus salivationis funestos edere posse,

Et præterea non erubuit in supplice quodam libello publice coram Ampliss. Magistratu declarare, *Mercurium sublimatum sine metu & periculo externe posse adhiberi*, nec, ut bonus sequatur effectus, quantitatem justam determinandam, sed eam artifici relinquendam esse, ut ipsi liceat adhibere, quantum libeat;

Ex eo sane luce meridiana clarius patet, istum in nostro casu *Mercurium sublimatum in indeterminata quantitate & nulla ponderis habita ratione* adhibuisse.

Ho-

Homini vero talia agenti vel profitenti nec sinciput nec occiput sanum esse videtur;

Hoc ipso enim non solum indeterminatæ quantitatis applicationem Mercurii subl. sed etiam illatæ mortis se ipsum convictum esse tacite profitetur, cum Mercurium subl. in nostra Matrona tanta copia adhibere non veritus fuerit, ut nec natura nec arte amplius superari potuerit.

Jam vero felices illi dicendi sunt, qui, dum in ipsis mortiferum hoc virus adhibuit, truculento ejus ausu extincti non fuere.

Fati enim beneficio, non Empirici, illos evasisse constat.

Namque dum cæcus & audax hic Empiricus omnino physicum & specificum effectum sui veneni ignoravit, inscius administrandi illius, tantam ejus copiam adhibuit, quantum cæcus impetus ei suggerebat, non potuit non fieri, quin omnes affectos ægrosque, apud quos illud in usum vocavit, in summum vitæ discrimen adduceret.

Qui vero de tali eventu effectoque dubitaturus esset, is de efficacia hujus pharmaci certior evadere non posset, nisi facto in ejus clunibus periculo.

Suasi etiam illis, qui talem effectum in dubium vocabant, ut rei periculum in se facerent; at hætenus nemo inventus est, qui periculum illud subire ausus esset; & ratio hujus subterfugii fatis liquet.

Ap-

Aptissimum autem subjectum ad instituentum ejusmodi experimentum ipse Circulator esse videtur.

Dum enim nec rationi nec experientiæ vitas manus dare volebat, lethalemque salivationem, suo caustico excitatam, pertinaciter negabat, brevissima hac via in corpore vili, tanquam in pœnam maleficii & temeritatis, ejus experimentum fieri potuisset.

Nec melius certiusve Circulatoris aut culpa aut innocentia innotesceret, quam si semet ipsum, experimento in suo corpore faciendo, etiamnum adhuc sisteret, & quidem tali modo, ut videre, & certi esse queamus, omnia sine fraude & dolo peracta fuisse.

At vehementer dubito, num se tali periculo subicere velit.

Est vero *Mercurius sublimatus* productum Chemicum accidissimum, quod omnibus Medicis notum est;

Compositum est e *Mercurio vivo* & *sale communi*;

Utrumque, nempe Mercurius vivus & sal commune per se & separatim nullam corrosionem excitant, & notabili quantitate intra corpus humanum assumi possunt;

Sed si certa quantitate una mixta, & violentia ignis conjuncta atque sublimata fuerint, ex iis terribile fit *venenum*, quod omnium rerum venenatarum potentissimum, penetran-

tissi-

tissimum, perniciosissimum, & funestissimum habebetur, arsenico par, vel ut nonnulli credunt, violentius;

Estque tam vehemens *corrosivum & causticum*, ut in regno animali, suo contactu, sive foris applicetur, sive intra corpus fumatur, omnia corrodat, destruat, enecet, corrumpat, putrefaciat, ac instar *ignis urentis* ad ossa usque adurat, eique inhibendo nihil fere satis efficax sit.

Sunt quidem, qui arbitrantur, *Mercurium sublimatum* corpori humano externe adhibitum, ubi in aliquo loco Escharam fecerit, *in corpore reviviscere*, ita ut erodentem suam acrimoniam amittat, ipse vero denuo in Mercurium vivum abeat; ac proinde existimant, eum tunc facta Eschara, & deposita in ea acrimonia, corpori non amplius, aut saltem non multum nocere posse.

At hæc ratiocinia mere puerilia sunt eorum, qui artis chemicæ expertes, processus chemicos ignorant; quos si nossent, vidissentque, quanta vi ignis opus sit, ut Spiritus falis & Mercurius intime uniantur, & eo Mercurius sublimatus præparetur, certe etiam facile intelligerent, tam facili modo, & tam leni calore, qualis in corpore humano obtinet, hoc compositum non dissolvi, nec in priores formas redigi posse.

Hoc si extra corpus humanum facere cui adlibuerit, illi non tantum additamenti opus erit,

erit, quæ in corpore nostro semper & tuto adhiberi nequeunt, verum etiam tanta vehementia ignis requiritur, quæ citius hominem exustura, quam Mercurium sublimatum suis salibus corrosivis liberatura, & in formam currentem redactura foret.

Ita ut *Mercurius sublimatus*, ubicunque etiam corpori nostro applicatus vel assumptus sit, nunquam se a suis particulis causticis liberari sinat, sed *maneant Mercurius sublimatus*, & quamdiu in corpore nostro est, uti talis operetur.

Ejus vero *qualitates & effectus* physici ut & *pathemata* eum sequentia, quando incaute & imperite, aut in notabili quadam quantitate, licet solum externe, administratus est, experientia teste hæc sunt:

Ut crySTALLI seu spicula ejus caustica, salina, tanquam totidem *cultelli*, effectu physico omnes corporis partes solidas earumque texturam & membranas, contactu suo non solum *vulnerent*, *discindant*, *corrodant*, & in *Escharam* redigant, ut gangrænescant;

Sed etiam non diu in eadem parte hæreant, verum semet statim in *poros corporis* & *vasorum sanguiferorum extremitates* insinuent, & foris introrsum penetrent, sicque per *universam sanguinis & humorum massam* transeant, totamque *corporis compagem* dissolvant, fundant, colliquant ac destruant;

Donec

Donec tandem in *partibus glanduloso-ner-
voso-tuniceis* & speciatim in *faucibus* & *ore*
hærentia ibidem excitata *salivatione* exitum
quærant atque inveniant.

Hoc enim omnis *Mercurius* & consequen-
ter etiam *Mercurius subl.* peculiare imo pro-
prium & specificum habet, ut præcipue *fau-
ces* cum *larynge*, *linguam*, *palatum* & *den-
tes* petat & afficiat, & in his *evacuationem*
salivatoriam excitet.

In omnibus vero corporis partibus, quas-
cunque *Mercurius sublimatus* transit, *caustici*
effectus & *sequelas* relinquit.

Mox enim hinc inde *vasis capillaribus*
tenaciter adhærescit, sicque *sanguinis* in suis
vasis stagnationes, *coagulationes*, *corruptiones*
& *putrefactiones* inducit.

Imprimis autem in *trajectu suo partes ner-
vosas* vehementer aggreditur, ut e corrosione
illius non solum *intolerabiles dolores* exciten-
tur, verum etiam *spasmi intensi* & *convulsio-
nes perfectæ* insequantur.

His comites adsunt *intestinorum ac visce-
rum erosiones*, *inflammationes*, *interni angores*,
ardores graves, *cardialgiæ*, *nausææ*, *vomitibus*,
suffocativæ faucium & *colli inflationes* & *in-
flammationes*, *ulcera oris* & *laryngum profun-
da*, *dentium vacillatio* &c. &c.

Tandem hoc virus usque ad *membranas ce-
reberi* & *ossium* penetrat, atque etiam ibidem

ingentes cruciatus, *vigilias* continuas, *mentis aberrationes*, *motuum defectus*, *virium prostrationem*, aliaque mala concitat;

Cujusmodi symptomata, cum maxime periculosa & ominosa existunt, tum etiam re ipsa in partibus læsis, erosio, inflammatio & a Mercurio sublimato obsessis actuales oriuntur *gangrænæ & sphacelationes*;

Quibus tandem ægri vita succumbit, & quas physice mortem vocamus.

Omnia vero hæc phænomena ita in nostra Matrona, quæ ante Mercurii subl. applicationem optime valebat, effectu & necessitate physica evenisse, ipsa morbi historia clare ostendit.

Mercurius enim sublimatus in hac Matrona a Circumforaneo valde enormi & indefinita quantitate externe in femore applicatus fuit:

Hoc facto statim corpori adhæsit, & in duobus diversis locis partes corrodit, erodit, ac magnum vulnus, & supra hoc Escharam cum tumore & inflammatione adeo ingenti excitavit, ut etiam tumor cum Escharam post ipsum ægræ decessum, atque adeo post intervallum tot dierum, referente Chirurgo, duorum pugnorum magnitudinem adhuc æquaverit:

Atque ita non tantum intolerabiles cruciatus concitavit, sed etiam ulterius in corpus & sanguinis massam penetravit, ac genus nervosum afflixit, quo ingentes spasmi & convulsiones universales oborti sunt:

Sic

Sic progrediens in interiora imprimis in *stomachum* & *fauces* se infinuavit, ibique tot *turbarum origio* exstitit, nempe *cardialgiæ*, *nausæ*, *vomit*us, *angustiarum* & *ardoris summi*, *tumor*is & *inflammationis* in ore & *faucibus*, *inflationis* in capite & collo, *difficultatis loquendi*, & *deglutiendi*, *vacillationis dentium*, *salivationis immodicæ* *salivæ* primo *limpidæ*, deinceps *cruentæ*, *hæmorrhagiæ faucium* & *oris* notabilis, *exulcerationis* & *separationis* in *partibus solidis*, *denudationis* in *ossibus* & *maxillis*, *lapsus dentium* spontanei, *oris* & *fecium alvinarum* *fætoris summi*, &c.

Tandem *Mercurius sublimatus* in ipsas *membranas cerebri* penetravit, ibique vim suam *exferuit*, atque *insignes capitis circa tempora dolores*, *vigilias continuas*, *abalienationes mentis* & *deliria* leviora intulit.

Hæc secuta est *summa virium* & *pulsus imminutio* & *cessatio*, *angores animi*, *sudor frigidus*, utpote *indici*um *gangrænæ* & *sphaceli* in *partibus internis*, quæ omnia postremo *mors* excepit.

Imo ipsum hoc *venenum*, postquam *ægram* *vita* jam *privaverat*, nondum *grassari* cessabat, verum ulterius *intus* operari pergebat, quod post *Matronæ obitum* vel inde liquebat, dum *labia oris nigra*, *palpebræ rubræ* & *protuberantes* ceu *inflammatæ* evadebant, & deinde subsidebant; denique etiam *nasus* in extre-

mitatibus suis post aliquot dies adhuc rubebat, tanquam ex inflammatione.

In his vero omnibus *Mercurii sublimati* vestigia quasi de die in diem & quoties ab initio applicationis usque ad finem tragœdiæ scenam mutaverit, adeo clare atque distincte ex ipso effectu physico legere possumus, ut non putem, quempiam rei peritum de veritate facti dubitaturum, vixque credo, notabilius certiusve hujus rei exemplum existare posse.

Inde etiam conjicere licet, quam misere *corpus interne maceratum & exesum* fuerit;

Nam quemadmodum e phænomenis conspeximus, corpus externe quam miserrime habitum fuisse, ita etiam dubio procul interne longe miserius constitutum fuit; id quod clarius deprehendi potuisset, si ejusdem sectio concessa fuisset.

Si enim cogitamus, *Matronam* hanc per hoc venenum in innumeras & tanquam minutissimas particulas discissam dissectamque esse, & ipsam per totum ægritudinis tempus ne momentum quidem ab intolerandis cruciatibus vacuum habuisse, affirmare ausim, me non credere, ullum unquam maleficum, qui per omnes corporis artus crurifragia passus est, tam terribiles, aut tam multos, sustinuisse cruciatu atque dolores.

Cum jam luce meridiana clarius appareat,
quod

quod applicationem *Mercurii sublimati* omnia illa symptomata presso pede infecuta sint, ex eo etiam jam a posteriori decernere possumus, Mercurium tanta quantitate applicatum & ab exterioribus partibus ad interiora, & forte in ipsum usque cerebrum adactum esse, ut humanæ artis non fuerit, ullo remedio aut ope ægram levare, aut e mortis periculo fervare;

Non enim est in potestate ullius Medici, *Mercurium sublimatum*, semel intra corpus ingressum, & partibus solidis infixum, quocunque remedio, arti cognito, sive purgans illud sit, sive decoctum, sive quidquam aliud, satis corrigere & obtundere, & salivationem ab illo excitatam pro lubitu moderari ac mitigare, hocque modo Mercurium adeo commodo & facili modo e corpore expellere, ut ægri nullum periculum mortis incurrant.

Hoc arti non datur, ejusque rationes ex supra dictis abunde patent.

Unicum auxilium, unde aliqua spes secundum principia physico-chemica apparere videretur, forte petendum esset a remediis *alcalinis*, utpote quæ acido corrosivo directe opposita sunt; si nimirum *Mercurius sublimat.* iisdem alcalinis immediate contingi, atque ea simul ita sufficienter applicari possent, ut ope illorum alcalinorum *Mercurii sublimat.* vis acida & corrosiva obtunderetur, enervaretur,

saturaretur, & quasi mortificaretur, ut hoc verbo utar.

Verum talia remedia nullo pacto cum successu adhiberi possunt, nisi statim primis horis post assumptum aut applicatum in corpore *Mercurium sublim.* illi oponentur, antequam in partes solidas & massam sanguinis transeat, ibique sedem figat.

Si vero id non a primis horis post applicatum *Mercurium sublim.* fiat, sed tunc demum cum jam firmiter tenaciterque in corpore hæret, fieri nequit, ut ad cöercendum *Mercurium sublim.* tantum ex alcalinis remediis per circulum sanguinis & humorum ad locum affectum devehatur, quantum necesse est ad tollendum infringendumque ejus vim corrosivam, aut ad reddendum eundem innoxium.

Ita etiam in nostro casu ego eo demum tempore arcessitus fui, quo *Mercurius sublim.* se per totum corpus diffuderat, & jam partibus solidis infixus adhæserat, in quibus non alium nisi lente progredientem & invalescentem effectum lethalem exserere poterat.

Et licet jam aliquot dies citius, cum nimirum *Mercurius subl.* in corpore efficaciam suam exserere jam inciperet, vocatus fuisset, tamen non opinor, in artis potestate fuisse, *Mercurium* e partibus corporis solidis & latifundio humorum eliminare, postquam sese penitus in

in interiora corporis & massam sanguinis jam-
jam insinuaverat.

Hoc statim, ægra explorata, quibusvis de-
claravi, qui e prognostico meo scire cupie-
bant, quem exitum res esset habitura?

Nempe ipsam in magno versari periculo,
imprimis cum nescirem, qua proprie quanti-
tate *Mercurius sublim.* adhibitus sit, nam
quantitati hujus Mercurii *eventum & effectus*
morbi responsuros:

Nisi enim nimia quantitate applicatus fu-
erit ita, ut natura adhuc auxilii capax, eum
e corpore expellere, atque illatas læsiones re-
cuperare valeat, spem aliquam restitutionis
superesse;

At si in quantitate modus servatus non sit,
eum non ita e corpore expelli posse, quin
potius nimis profunde in viscera, & partes
solidas descendere eaque destruere debeat;

Ideoque Naturam tot damna illata reparare
non posse, & consequenter nimiam veneni
hujus quantitatem exitium necessario infer-
re.

Extant etiam hujus rei hinc inde apud Scrip-
tores multæ observationes, quæ non solum vi-
rulentiam & efficaciam *Mercurii sublim.* le-
thalem abunde testantur;

Sed & ubi a Mercurio, quocunque fere modo
præparato, aut etiam quacunque sub metho-

do, incongrue & copiose nimis applicato, salivatio lethalis insecuta fuerit;

Eaque singula multis consentientibus Scriptoribus & exemplis firmari & adstrui possent, si necessitas exigeret.

Iis autem ad nimiam prolixitatem evitandam supersedens, casum nostrum prudentibus & integritatis atque Doctrinæ fama claris Viris, & integro Collegio Medico examinandum & dijudicandum proposui;

Non quidem eam ob causam, ac si Ampliss. Magistratus ac Proceres nostri de homicidio ab Circulatore admissio, dubitaverint, atque controversia nata fuisset, quæ Responso & Judicio Facultatis alicujus Medicæ decidenda fuisset! Minime gentium; totum factum vix dubitationi obnoxium erat;

Verum animi causa privatoque consilio doctissimorum Virorum ingenii lanci casum hunc appensum volui, ut illi, quibus rei ordo latet, & hinc de uno vel altero, quod ab aliis fando acceperunt, judicium ferre nequeunt, videant, quid sentire debeant.

Dantur enim non raro invidi & malevoli, qui plus affectibus, quam veritate, ducibus utuntur, quique, cui invident, ei etiam male cupiunt;

Talium immodestiæ repagulum objiciendum, ostendendumque est, fas verumque nunquam lucem subterfugere.

Impulit me & alia ratio: palam est Chirurgos, licet vires medicamentorum parum aut non calleant, tamen maxime pronos esse in tam suspecta & vehementia remedia.

Ut ergo & his, & quibusvis aliis ex hoc tristi eventu periculosus illorum medicaminum usus innotescat, de eorum effectum luctuosum hoc specimen producendum esse duxi, quo discant, tutius esse ut *tam periculosa remedia*, ob noxas & pericula prope continuo inde timenda *e foro Medico & Chirurgico prorsus proscribantur*, quam ægri in tanta discrimina præcipites fiant.

Haud unquam enim bono animo in ejus usu esse possumus; & ingenue fateor, me in tota mea praxi, licet satis ampla, ne unico quidem ejus grano, sive externe, sive interne, unquam usum fuisse.

Gravissimum & capitale periculum est; luditur de corio humano, occiditur homo, non moritur. Vulgo enim *occidisse dicitur, qui mortis præbuit Causam: Et homicidii crimen est, hominis peccare salute.*

En vero *morbi historiam*, seu ipsum *factum Medicastrum*, in actu illicito deprehensi, quo *Autor mortis*, huic Matronæ illatæ, coarguitur; & *suffragante Illustri Facultate Medica Halensi* convincitur.

HISTORIA

MORBI.

Atrona Nobilis AGNITA ELISABETH DE BALVEREN, ex Nobili Familia DE HEUCKELOM, circiter XLVII. annos nata, optima utens valetudine, que-
rebatur, se ante X. circiter annos in janua car-
pentii sui humerum & femur dextrum contu-
disse, & ex eo tempore dolorem aliquem in
regione musculorum, femur moventium, sensis-
se, quo impediretur, ne in eodem latere dor-
mire posset, & se successu temporis duritiem
ibi percepisse, quæ vix duos digitos latitudi-
ne, unumque longitudine superavit, in in-
feriore parte aliquantum acuminata, non ad-
modum dura; at extrinsecus nihil apparebat,
tantummodo dolebat, si eidem incumberebat.
Diversos Medicos consuluerat, multaque me-
dicamenta adhibuerat; sed frustra. Tandem
affectum hunc Circumforaneo Chirurgo, no-
mine J. H. FRANCKEN, qui huc vene-
rat, per famulam proposuit, ac si illo affectu
ipsius famulæ matertera laboraret, quæ *Ott-*
marisæ habitaret; famula interrogabat, num
huic affectui mederi posset? id quod artifex
statim affirmabat, se pollere; hinc famula
porro

porro ab eo petebat, ut sibi remedia dare vellet, materteræ suæ transmittenda. Quo facto ei exhibebat *Emplastrum causticum*, chartæ involutum, magdaleonem emplastri digestivi, capsulam aliquot pilulis instructam, lagenulam ita dicti cardiaci, & insuper alias quatuor lagenulas, addito præcepto; ut *emplastrum causticum* loco dolenti applicaret; Et si hoc effectum suum absolvisset, tunc removeret, & de magdaleone emplastri digestivi alia emplastra faceret, hæcque affecto loco quotidie imponderet, sic emplastro hoc digestivo consumto ipsam plane sanatum iri. Et ideo tantum emplastri digestivi suppeditabat, quo, dum ægra extra Neomagum habitaret, ipsi sufficeret, ad plenam per sanationem intra septem hebdomadas absolvendam: de pilulis quotidie tres deglutiret vesperi, de cardiaco omni mane dimidium digitalis in potu Coffée sumeret, & de quatuor reliquis lagenulis quamlibet misceret cum quatuor cochlearibus vini adusti, hac mixtura calefacta singulis diebus vespere lumbos & coxas liniret, sed ne locum affectum tangeret.

Emplastrum ergo causticum die Saturni, qui erat IV. Maji 1737. vesperi hora decima applicabatur, sed emplastrum, quod per noctem recesserat, rodebat magnum vulnus infra locum affectum.

Ægra de hoc eventu sollicita famula die Solis

lis *V. Maji* sub vesperam ad Circumforaneum adiit, dicens materteram suam hic adesse, & se ipsi hesterno vespere emplastrum imposuisse, sed id a loco recessisse, interrogans, num hoc noxam afferre posset? Circulator negabat, dicens contra, bonum esse. Et tradebat illi *alterum Emplastrum causticum*, apertum in manu, præcipiens, ut illud circumspicte ferret, & loco affecto accurate applicaret.

Hoc *alterum Emplastrum causticum* famula, ne noctu denuo a loco recederet, die Lunæ *VI^{to}. Maji* applicuit, eoque vesperi remoto, emplastrum de magdaleone adhibuit.

Quo facto ægra die Martis, *VII^{mo}. Maji*, in femore tantum dolorem sensit, ut juberet famulam redire ad Circulatorem, eique hoc indicare; Iste suspicans, ægram in urbe habitare, petebat, ut sibi liceret, ipsam invisere, quia in obscuro non posset rem tractare.

Postquam famula redux hoc Dominæ retulerat, ipsa Circulatori aditum conveniendi dabat, qui eadem vespera hora decima adveniens, inspecto loco affecto, mensæ imponebat emplastrum, huicque *pulverem album* e lagenula vitrea adspergebat, & sic ipse *tertium Emplastrum causticum* femori applicabat, injungens, ut hoc non ante horam quartam matutinam, die Mercurii, *VIII^{to}. Maji*, removerent, commendans, ut multum Coffeti ægra biberet, nec in lectum se componeret, sub-

ridens addebat, ipsam a somno non oppressum iri. Foras abiens famulæ ajebat, Dominam quingentis florenis non redimere posse utilitatem orituram, quod ipse inspexerit malum, adesse *Cancrum*; Matrona hoc deinde audiens Circulatori dicebat, Cancrum adesse non posse, nec Medicos pro Cancro habuisse: ad hæc Circulator regerebat; Medicos rem non nosse nec intelligere, sese ipsam sanaturum. Modo eschara separata fuerit, Dominam posse curru vehi, invisentes excipere, omniaque agere, affectum illi nulla in re impedimento futurum, eamque illo magdaleone emplastri vulnus claudere posse.

Interea *adhibito* ultimo seu *tertio Emplastro caustico* Matrona non tantum adeo intolerabili dolore excruciabatur, ut tanquam alienata mente per conclave discurreret, & alta voce exclamaret, sed etiam per totum diem Mercurii, *VIII^{um}*. *Maji* usque ad vesperam *spasmodis & convulsionibus universalibus* ad ipsas pedum & manuum extremitates usque, visu horrendis, invaderetur.

Die Jovis *IX^{no}*. *Maji* fiebat *vomibunda*, imo *actuales vomitus* sequebantur.

Die Veneris & Saturni, *X^{mo}*. & *XI^{mo}*. *Maji* fauces valde intumebant;

Hæc omnia Matrona Circulatori, illam invidenti, exponebat, & ipse rem ita se habere videbat, sed regerebat Dominæ, nihil mali porten-

tendere, tantummodo vehementer illi commendabat, ne omnino admitteret Medicum, & discedens famulæ injungebat, ut ipsum moneret, si dentes inciperent vacillare; Interea fauces adeo intumescebant, ut noctu inter *XI^{mum}* & *XII^{mum}*. *Maji* ægra crederet, se suffocatum iri.

Die Solis *XII^{mo}*. *Maji* ego ante meridiem advocor, omnium, quæ a Circulatore acta essent, & supra relata sunt, in eum diem ignarus. Vidi externe *caput* & *collum* valde tumens, *linguam* rigentem & tumescentem, *faucesque* sic inflammatas, ut ægra summa cum difficultate loqueretur, vel deglutiret: dentes vacillabant, & oris fætor idem erat, qui solet esse in iis, qui Mercurialibus usi sunt. Rem miratus interrogabam Matronam, an aliquo medicamento usa esset? Ad quæ post multas ambages, & postquam ipsi rotunde declaveram, ipsi venenum datum esse, tandem fatebatur, se sex pilulas, singulo vespere tres a Circulatore sumfisse, sed simul artificem excusans, hæc phænomena inde oriri non posse, quia famula una vice novem de istis pilulis sine ullo damno deglutivisset. Cum ulterius instarem, Matrona tandem applicationem *Emplastri caustici* confitebatur. Inspecto loco affecto inveniebam in musculo femoris moventium primo *Escharam* integra manu latam, & ad contactum duorum pugnorum crassitiem æquan-

æquantem, & infra escharam aliud *vulnus* apertum eadem latitudine, & circa locum affectum *ingentem* cum *intumescencia inflammationem*.

Cum jam nescirem, quo caustico illa eschara inducta fuerit, & mihi hac vice tantum pauca quædam, sed non tota scena cum illo Circulatore relata esset, suspicabar, illa salivationis symptomata excitata esse ab illis pilulis, quas putabam Mercuriales fuisse. Hinc ipsi præscripsi *purgans* ex *resinæ jalappæ* grannis XII. in Spiritus vini drachmis duabus cum semisse solutæ, quod etiam V. vel VI. sedes procurabat, sine ullo levamine. Et quia Matrona difficillime deglutiebat, porro interne nihil aliud proponere poteram, quam *Essentiæ pimpinellæ albæ* unciam unam cum dimidia, ex qua singulis trihoriis vel quadrihoriis XL. vel L. guttas, cum *Syrupo violarum* mixtas, guttatim hauriret; insuper injungebam, ut os & fauces assidue gargarizaret *lacte dulci* tepefacto solo, vel cum *ficubus* cocto, conjuncto regimine leni diaphoretico; salivam quantum posset projiceret; quoad diætam *juscula carniū gelatinosa*, *pinguia*, *gelatinam Cornu cervi*, *lacticinia*, *hordeum tenuiter coctum* &c.

Interea Circulator hoc meridie me adiit, ad constituendum diem pro operatione herniæ, qua occasione istum interrogabam, quid in
Ma-

Matrona adhibuisset? affirmabat in pilulis suis nullum fuisse Mercurium; sed *Emplastrum Matronæ* applicatum factum esse ex *Mercurio sublimato corrosivo*, affectumque Matronæ, pro sua sententia, esse *Cancrum*, qui *hoc caustico*, tanquam supremo remedio, esset curandus, addens fieri non posse, ut symptomatica, quæ ipsi commemorabam in Matrona adesse, a *caustico hoc suo* excitentur, cum idem sæpius & in aliis applicuisset, nec unquam tale quid inde expertus esset, cum *causticum hoc NB circiter dimidio scrupulo Mercurii sublimati* constet. Sed ego ipsi non solum possibilitatem rei exemplis, ex aliis Scriptoribus petitis, sed & sequelas in Matrona rem confirmare, ostendebam. Ad quæ nihil reponere habebat, quam quod dicebat: *ipsa me decepit, & ego ipsam decepi*, atque adeo *alter alterum decepit*.

Interea die Lunæ, *XIII^{mo}. Maji* intumescencia faucium, omniaque supra dicta symptomatica continuabant, ut propemodum nihil liquidi ægra absorbere valeret: adhæc conquerebatur, se tantum *ardorem in ore & faucibus* sentire, ac si *candentes prunæ* illis inessent; in usu medicamentorum uti priore die pergebatur.

Die Martis, qui erat *XIV^{us}. Maji* miserrime laborabat, integra *frusta cruoris* ejiciebat, *membranas palati* digitis extrahens, & multum

tum *sanguinis liquidi* rejiciens, ut vereretur, ne hæmorrhagia eo ipse die interiret. Tunc præscribebam *gargarisma* ex *rad. alth.* uncia una, *herb. malv. beton. hyssop.* ana manipulo uno *flor. rosar. rubr.* manipulo semis. *sem. fæn. græc.* drachmis duabus, cum aqua coquendum & melle edulcorandum, ut hoc *lacti dulci* interponeretur, eoque os elueretur.

Eadem die etiam ad Matronam hanc pharmacopola Dom. *van Sichem*, me infcio, arcessitus rogabatur, ut fauces inspiceret. Hic *palatum, fauces ac linguam* adeo tumescentes & inflammatas videbat, ut ægra ægre loqui posset; in ipsis *faucibus* detegebat *ulcus apertum* magnitudine pisi majoris, & ad latus sinistrum palati *actualem partium solidarum separationem*, *dentes vacillantes & largam salivationem.*

Die Mercurii XV^{to}. Maji omnia in tristi hoc statu manebant, salivatio semper procedebat, *alvo sæpius deposita. Excrementa* eundem foetorem exhalabant ac fauces: quam ob causam præscribebam *Tincturæ rhei* cum aqua cichorei & sale Tartari præparatæ uncias duas cum dimidia, pro dosi cochleare dimidium semel vel bis de die; reiterato usu *Essentiæ pimp. albæ*, quæ non nisi cum *Syrupo violarum mixta* adhiberi poterat.

Die Jovis, XVI^{to}. Maji *collum* exterius non adeo tumidum videbatur, at *facies & genæ*

eundem tumorem & duritiem retinebant. Iterabatur *gargarisma*.

Die Veneris *XVII^{mo}*. *Maji* & die Saturni *XVIII°*. *Maji* eadem erant miseræ. Per omne hoc tempus de *cardialgia* & *conatibus vomendi* querebatur, iisdemque *faucium doloribus* ac *vigiliis continuis*, *salivam sanguinolentam* projiciebat semper. His jam accedebant *magni dolores capitis*, imprimis circa tempora; iterabantur *Ess. pimp. alb. Tinct. rhei* & *gargarisma*.

Die Solis *XIX^{no}*. *Maji* superveniebat *delirium leve*, & ægra de eo valde conquerebatur, dicens, *se insanire*, & *nescire quid ageret*. *Essentia pimp. alb.* & *gargarisma* continuabantur.

Die Lunæ *XX^{no}*. *Maji* eadem continuabant, insuper majore delirio vexata vix amplius regi aut administrari poterat, omnem fere medicinam & victum respuens, dicensque, *se nimis doloribus* excruciaci, nec quidquam assumere posse. Hoc die præter *Essent. pimp. alb.* etiam in usum vocavi *Elect. diascord.* scrupulum unum vesperi sumendum.

Die Martis *XXI^{no}*. *Maji* omnia in deterius abibant; adhuc quotidie multa *frusta cruoris* & *membranæ* ex ore exhibant, & sensim sensimque ægra ita *debilitabatur*, ut jam non amplius e lecto surgere posset, salivatio adhuc pergebat; Præscripsi *Tincturæ myrrhæ* unciam unam *gargarismati* addendam. Die

Die Mercurii XXII^{do}. *Maji* malo aucto *Essentie pimpinellæ alb.* unicæ uni & dimidiæ addidi *Tincturæ antimonii alcal.* drachmas tres, sed ægra vix quidquam amplius assumere poterat: gargarismati denuo unciam unam *Tincturæ myrrhæ* admiscui.

Die Jovis XXIII^{tio}. *Maji* nulla in melius mutatio. Per Chirurgum præter gargarisma, cum *Tinctura myrrhæ* mixtum, adhiberi curavi *mellis rosarum* uncias duas cum *Tincturæ myrrhæ* uncia semis pro elutione oris; nam ipsa id facere dehinc non poterat. Præscripti quoque *Tincturæ antimonii* drachmas sex, 30. guttas pro dosi, ut cum Syrupo violarum propinentur.

Die Veneris XXIV^{to}. *Maji* tumor in gena dextra aliquanto minor erat, sed in sinistra nihil subsederat, remanente eadem duritie. Nocte inter XXIV^{to} & XXV^{to}. *Maji* sponte dens excidebat.

Eodem XXV^{to}. *Maji* salivatio quidem adhuc procedebat, sed sensim minuebatur, & ægra debilior facta magis delirabat. Eadem *Tinctura antimonii* cum *Syr. violar.* iterabatur.

Die Solis XXVI°. *Maji* mane pulsus deficiebat, minuente salivatione, dormire nonnihil videbatur, cum antea per totum tempus omnis somnus abfuisset, sed & subito pavore excitabatur, non amplius de doloribus conquerens. Ex quibus omnibus colligebam, mor-

tem instare. Eodem tempore ab aliis alia proponerentur, sed uti ægra per totum statum medicamenta tantum *guttatim* & *cum difficultate* sumere potis erat, sic jam ne guttam quidem amplius assumere poterat. Et hæc erat hujus diei conditio.

Die Lunæ XXVII^{mo}. *Maji* pulsu plane cessante de *summis anxietatibus* jam cum morte colluctans querebatur. Noctu ejulatus & *clamores* ægræ totam domum personabant.

Die Martis XXVIII^{vo}. *Maji* hora quinta matutina jam mente alienata *membra maxime torquens* & *agonizans* hora septima exspiravit.

Per totum morbi decursum nulla aderat febris; *urina* naturali similis album deponerat sedimentum. Præterea conclave *fætore* vix ferendo plenum erat, & *miseriæ*, quas ægra perpeffa est, neque animo concipi, neque verbis describi possunt. Porro notandum est, ægram ab initio, quo ad eam vocatus eram, usque ad finem, non tantum *liquidi nutrientis* vel *medicamentorum* una vice capere potuisse, quantum parva scutella porcellana continet, querentem, se præ faucium dolore, ardore & tumore haurire nihil posse. Sed quia semper nauseabunda & ad animi deliquia prona erat, roganti permittebam interdum cochleare unum vel alterum *vini gallici* vel *rhenani*, quo solo aliquantum recreabatur.

Chirurgus, nomine J. Z. Vos, cujus opera

ra die XIX^{no}. Maji uti incepimus, loco Circulatoris, quem ægra videre non amplius volebat, ut vulnus in femore unguento & emplastro digestivo tractaret, & postea os faucesque repurgaret, declarabat, non solum *genas, gingivas, palatum, fauces &c. exulceratas*, sed etiam *ossa*, imprimis *maxillas, infecta & denudata* fuisse.

Separatio escharæ in femore, decrefcente inflammatione paulatim succedebat, sed die mortis adhuc multum restabat.

Vir honestissimus *van Selem*, qui consolandi ægros munere fungitur, affirmabat, ægram die Martis XXVIII°. Maji, hora matutina secunda manus tam vehementer torfisse, ut putaret, eam digitos fracturam: tunc manus ægræ tangens, easdem sudore frigido madentes deprehendit, ac manum suam per tactum foetore ægrotantis imbutam esse: sed adhuc dubitans removebat manum, paulo autem post eam naso iterum admovens, hocque vel sexies repetens, semper eundem odorem olfecit; quem cum abstergere non posset, cogebatur manum aqua abluere; insuper referebat, noctem illam ægræ & sibi adeo luctuosam fuisse, ut verbis exprimere non posset:

Post obitum die Mercurii XXIX^{no}. Maji totum casum Amplissimis Magistratibus ratione officii exposui. Sectionem quidem & inspectionem cadaveris judicalem optassem, sed

cum Nobiliss. agnati ab ea abhorrerent, instituta non est; nec ad rem absolute necessaria erat, cum ipsa per se satis pateret.

Matronæ famula declarabat, cadaver statim initio totum album evasisse, sed paulatim in plumbeum colorem mutatum esse.

Cum ego illud die Saturni, qui erat *primus Junii* viderem, inveniebam labia oris atra, & palpebras rubras ac protuberantes, ceu inflammatas.

Die Martis IV^{to}. Junii nigredo labiorum paulo minor erat, ad rubedinem vergens, sed palpebræ ita subsederant, ut pollex in cavitationem immitti posset. Nasus etiam in extremitatibus rubebat, ut inflammatus.

Tria illa *Emplastra caustica*, quæ mihi famula tradidit, in diametro quatuor circiter pollices lata sunt, nimirum quodlibet eorum, & adhuc videre est, illa undique *Mercurio sublimato* conspersa fuisse, nam etiamnum ab omni parte albent a residuo *Mercurii*, etiam vulnus & eschara femoris eadem, imo majori erant magnitudine, qua emplastra.

Cum jam Circulator ille ob malum eventum sui ausi publicam censuram incurreret, qua, prout ipse ait, tanquam maleficus non sine ignominia urbe nostra pulsus est, factum suum jam ex cusare, & causam ac sequelas mali successus in me transferre canatur, ac si ille ipsissimus auctor violentæ hujus mortis non fuisset, sed potius ego! In

In Apologia autem sua ad Amplissimos Magistratus innocentiam suam tueri vult argumentis sequentibus, in ordinem dispositis:

I. Mercurium sublimatum corrosivum non cuilibet notum, sed adhuc pro singulari arcano adversus tumores scirrhosos aliaque mala habendum esse.

II. Illum sine metu & periculo externe posse adhiberi, nec quantitatem illius determinandam, sed artifici relinquendum esse, quantum, pro re nata, necessum ducat.

III. Emplastrum suum semper appellat *causticum* constans e Mercurio sublimato, nunquam tamen indicat, quo pondere eum adhibuerit.

IV. Mercurium sublimatum per sua Emplastra adhibitum salivationem excitare non posse.

V. Ad excitandam salivationem vel decuplo plus Mercurii sublimati opus esse, quam ipse in Matrona adhibuisset, nec salivationem posse induci semel aut bis applicato tali emplastro aut uni parti corporis illito, sed omnes artus per omnes articulos, aliquot diebus continuis illinendos, & hoc pacto salivationem procurandam esse.

VI. Licet Mercurius sublimatus salivationem casu fortuito excitet, eam tamen minime lethalem, sed nota & facili methodo sanabilem esse.

VII. Ægræ nostræ præscribendum fuisse purgans & decoctum conveniens, ad promovendam salivationem, tunc ea salivatione, per *suum causticum* excitata, Matronam eo saniores potuisse evadere.

VIII. Hinc licet forte salivatio in Matrona infecuta sit, emplastra sua seu caustica e Mercurio sublimato nec exstitisse, nec existere posse causam mortis D^{na} de *Balveren*, nec se autorem interitus ejus dici posse, sed potius me, utpote D^{na} Medicum, quod aut methodum medendi ignoraverim, aut Matronam hanc malo animo sciens volensque neglexerim, ut ipse urbe ejiceretur.

IX. Se, si ullus in urbe Medicus affirmare posset, quod talis salivatio a Mercurio sublimato excitata, dirigente perito Medico, periculosa vel lethifera sit, meritam poenam subire paratum esse.

Ne referam plura per nasutulum hunc Circulatorum admissa pertinacis inscitiae sphalmata, quæ recensuisse idem esset ac refutasse.

Ut tamen veritas rei, laudatorum Virorum sententia robarata, hoc clarius & evidentius constet, sequentes quæstiones ex arte & peritia decidendæ Illustri Ordini Medico Halensi propositæ sunt, cujus Responsum reliquæ paginæ dabunt.

Qu? I. Num Mercurius sublimatus corrosivus pro singulari remedio & arcano habendus sit, quod adversus varios tumores scirrhosos, cancrum, aliaque mala tuto & secure adhiberi possit?

Qu? II. An Circulator applicando hoc Emplastrum corrosivum, recte egerit, & annon potius tristium illorum symptomatum & mortis autor fuerit in Matrona, quæ ante illius applicationem optime valebat?

Qu? III. An Medicus eo demum tempore in auxilium vocatus, quo calamitosa symptomata medicamentorum deglutitionem fere omnem excludebant, lethalem eventum prohibere potuerit, præcipue si, suadente Empirico, salivationem adhuc magis promovisset?

Responsum Facultatis Medicæ Halensis.

IN Causa & statu Controversiæ periti cujusdam, docti & legitime promoti ac probati Medici Practici, contra indoctum ac audacem quempiam Operatorem atque Empiricum certa quædam relatio Casus alicujus, fatali decursu terminati, Facultati nostræ ad cognitionem, indagationem & adjudicationem oblata fuit, cui petito ut fiat satis, ab Ordine nostro deliberatio de eo instituta cognitam reddidit Nobilem quandam Matronam, optime valentem, quadraginta septem annorum, quæ ante decennium aliqualem contusionem dextri humeri æque ac femoris perpeffa, & temporis successu duritiem absconditam in eodem femore, tactui solum obviam, erat experta, quæ vix duos digitos latitudine unumque longitudine, quadante-nus acuminatam, superavit, interea autem molestis doloribus perennem præbuit causam. Posteaquam hæc afflictio ad prædictum Circumforaneum Frankium delata fuit, hic promptam promisit medelam, eaque propter confestim

festim causticum quoddam emplastrum tradidit, additis digestivi emplastri magdaleone, nonnullis pilulis, variisque lagenulis incogniti medicaminis, annexa informatione, ut causticum emplastrum dolenti imponeretur loco, cui, si effectum ediderit suum, substituendum esse indicavit, digestivum, & ita etiam reliquorum ordinatorum remediorum usum disposuit. Applicato itaque caustico emplastro, contigit, ut eodem loco quem attigit, magnum excitaverit vulnus, id quod IV°. a. c. Maji die accidit, ast quoniam eadem nocte emplastrum a loco recessit, exquisito novo consilio, idem Empiricus alterum causticum emplastrum, provida manu gestandum, eidem loco iterato imponendum præcepit, quod sexto Maji mane applicatum, vesperi autem remotum, subinde vero digestivum appositum fuerat: inde autem evenit, ut VII°. Maji in femore magnus obortus fuerit dolor, cui mitigando accersitus Empiricus hora vespertina decima emplastrum cum pulvere albo è vitrea lagenula asperso apposuit, quod itaque intra triduum, a nocturna decima 4^{ti}. Maji hora, ad decimam 7^{mi}. ejusd. horam, tertia vice applicatum fuit; abhinc audax & imperitus hic Circulator Cancri præsentiam in ægra indicabat, insuper autem pro more hujus furfuris hominum omnia fausta promittebat, liberumque vivendi genus permittebat: interea
autem

autem dolor adeo increbuit ac accrevit in affecto loco, ut ægra quasi mente capta apparuerit, subinde is autem in manuum pedumque extremitatibus spasmodum & convulsionum comitatu exacerbatus fuit; Supervenerant vomitus, fauciumque tumor, id quod Circumforaneus haud metuit, modo aliorum Medicorum convocationem & consilia prohibuit: subinde fauces ad strangulationis metum intumescere: XII^{mo}. Maji accersitus prior peritus Doctor, anteaكتور plane ignarus, observavit caput & collum tumidum, linguam tensam turgidamque, fauces inflammatas, cum loquelæ & deglutitionis difficultate: accessit dentium vacillatio orisque factor; ægra insuper confitebatur, se hæcenus quolibet vespertino tempore sex pilulas assumpsisse: in femore apparuit eschara ad manus latitudinem & duorum pugnorum crassitiem accedens, infra se vulnus detinens, in ambitu autem ingentem tumorem inflammatorium comprehendens. Data occasione testabatur Operator pilulis nihilum de mercurio, ast emplastro sublimatum inextitisse, quocum tanquam supremo, uti opinabatur, remedio, Cancrum femoralem, quem suspicabatur, extinguere arbitratus fuit: male autem inter alia, dum perniciosi ejusdem effectus annotati erant, pro excusatione edixit, ipsa me decepit, & ego ipsam decepi, atque adeo alter alterum de-

decepit. Ab hoc tempore frustra ordinatis minusque salutari effectu operosis aliis auxiliis ita atrox redditus fuit idem affectus, ut præter refractariam salivationem, horrenda faucium symptomata, inflammatoria, ulcerosa aliaque supervenerint, usque demum 28. Maji ægra hæc miseranda expiraverit morte. Hic tragicus casus causam subministravit sequentibus, ad rationis & artis fundamentum decidendis quæstionibus.

I. Num Mercurius sublimatus corrosivus pro singulari remedio & arcano habendus sit, quod adversus tumores scirrhosos, cancrum & alia mala secure adhiberi possit?

Hanc Quæstionem quoad singula sua membra negativa decidimus sententia. Etenim hoc subjectum chymicum non nisi scientia, experientia & conscientia privatis temerariis medicastis hodierni ævi arcanum audit remedium, dum multis casibus confirmari potest, quanta damna topicus etiam usus illius unquam intulerit, & quam frivolo ausu in levibus & arduis casibus eo confugiant audaces Empirici; Quemadmodum famosæ aquæ phagædenicæ nondum hucusque peritis ac circumspectis Medicis sese probarunt; & ita etiam vix ullus imperitorum
ac

ac scatophagorum unguentariorum invenietur, cui non hoc medium cognitum fuerit, ideo fraudulentam omnino olei jactantiam, id pro arcano quodam declamare velle, licet illud singulare exitiosum existat: qua de causa crumenimulgi non nisi ad desperatos affectus scabiosos, ulcerosos, gangrænam &c. illud ordinare non verentur: Præterea autem id ipsum in scirrhis, Cancro aliisque malis infelicissimum & Stygiale, minime omnium vero securum est remedium, ita ut omnium rarissime unquam fidam, regularem & salutarem obtulerit opem. Constant hujus judicii multa testimonia scriptis ac ore fide digna, & vix ullus assiduorum, judiciosorum & attentorum Medicorum erit, cui non tragici effectus sublimati hujus, extrinsecus licet usurpanti, constent. Conf. *Wolffi Obs. Chirurg. Lib. 2. Observ. 1. p. 179. seq. Act. N. C. Dec. 3. an. 5. Obs. 204. Bonetus Polyalth. lib. V. c. 35. p. 561. Commerc. litterar. An. 1732. hebdom. 31. p. 245. seq.*

II. An Circulator applicando Emplastrum hoc corrosivum recte egerit, aut an non potius tristium illorum Symptomatum & mortis auctor fuerit in Matrona, quæ ante illius applicationem optime valebat?

Ad

*Ad hanc interrogationem reponimus decisionem affirmativam, quod videlicet imperitata, audax & terna vice continuata Mercurii sublimati applicatio in hac, antea comparata sana, Matrona, periculosa præcipue pathematata in femore, dein etiam subitaneam ac impetuosam congestionem inflammatoriam cum consequente turbulenta salivatione concitaverit: Haud quidem in relatione historica, tragici hujus casus, aliæ, scitu dignæ, ejusdem generosæ mulieris qualitates commemoratæ sunt, qua videlicet corporis constitutione ipsa prædita, an plethorica, temperatis aut intemperatis humoribus instructa, cui diætæ, vitæ generi, quibus moribus animique affectibus dedita fuerit, quo ordine quotidianæ & reliquæ evacuationes in eadem processerint * &c.*

Nihilo

* Cum hic non fuerit casus morbi & mortis naturalis, sed violenti & artificialis, omisi circumstantias scitu necessarias, quæ in vulgaribus morborum historiis alias recenseri moris est, maxime ideo, quia nihil in iisdem occurrebat, quod extraordinarium exstiterit, aut casum ipsum mutare possit. Ipsa autem Matrona erat temperamenti cholero-sanguinei; habitu corporis firmo, repleto, plethorico; temperatis humoribus prædita; animo facile quidem afficiebatur, at & satis moderato; lautæ & sedentariæ potius quam agili vitæ generi dedita; semper optime menstruata; ante duos & dimidium annum matrimonio juncta, nullos

*Nihilo tamen secius series atque nexus di-
 rum multorum & periculorum symptomatum
 Caustico illi Emplastro suam debet originem:
 nec deficiunt testimonia, quibus vehemens,
 repentina & turbulenta salivatio cum subli-
 mato hoc mercurio infelici plane successu con-
 citata probatur: Quamvis etiam paucis ab
 obitu diebus salivatio remiserit, cum jam ob
 perditissimum morbi statum vires extreme de-
 fecerint, sat strenue tamen illa præcedentibus
 successit diebus, ut nullo monitore, nedum im-
 pulfore opus habuerit, ni oleum igni infun-
 dere ac præsentia terribilia omnique commi-
 seratione digna morbosa pathemata acerbiora
 reddere crudele dictitaverit consilium. Quod
 porro infelix hoc medicamen, usu topico ad-
 hibitum, salivationem impetuosam provocet,
 doctos atque peritos Medicos vix latet; nec
 ullus horum vadem se promittere poterit, fore
 ut talis salivatio unquam modica & innoxia
 extiterit. Quoniam etiam in arte sua peritus
 Medicus adhibitus in eodem miserabili Casu
 pur-*

*los suscepit liberos; evacuationes omnes per totum
 morbi decursum satis regulariter procedebant; nec ip-
 sa per complures annos ullum notabilem morbum pas-
 sa est, præter dysenteriam superioris anni, a qua ta-
 men adeo bene convaleuit, ut omnes sanitatem ejus fir-
 mam mirarentur.*

*purgans sat validum, diaphoretica, balsamica, mundificantia, putredini resistentia, lenientia, discutientia, sedantia selecta & probata auxilia ordinavit, haud tamen singula hæc virus illud mercuriale sufficienter subjugare potuerant: & licet Essentiæ pimpin. alb. usus in paulo minorem quantitatem * redigi & temperari debuerit, minus tamen eadem tantum obesse potuit, quin innumeris casibus salivationi promovendæ, faucibus purificandis & stagnationibus discutiendis, quippe eximie fructuosam illa se exhibuerit, ideoque singulari ordinatione masticatoriis & apophlegmatizantibus selectis remediis annumeretur.*

Tandem quæritur:

III. An Medicus, eo demum tempore in auxilium vocatus, quò calamitosa Symptomata medicamentorum deglutationem fere omnem excludebant, lethalem eventum prohibere potuerit, præcipue, si suadente Empirico salivationem adhuc magis promovisset?

Quam ultimam quæstionem haud alia, quam negativa resolvere possumus cognitione:

R

** Sed vide rationem supra pag. 107. §. XXXVI. XXXVII. pag. 145. pag. 186. §. XXVII.*

ne: Non raro enim vix decem periti Medici id in meliorem statum convertere minus valent, quod unus audax, impudens & imperitus Medicaſter perdidit atque corrupit, ideo prudentis Medici officium eſt, ut quantum Religio Chriſtiana & Medica concedit, tumultuariis Circulatorum auſibus ipſe ſuas nequaquam immiſceat manus, rectiusve τὸ ἀπείχεσθαι exerceat, quoniam ut plurimum nihil ad ſalutem ægrorum perficitur. Subinde autem certo certius evenit, ut impoſtor fatales eventus impudica fronte in peritum devolvat Medicum.

In præſenti caſu octavus affulſerat dies, quo demum, ſorte ægræ in peſſimum ſtatum conjecta, Medicus peritus vocatus fuit, quo damno, à medicaſtro illato, ſalutare ferret conſilium: aſt cum humores & motus in miſera ægra ſummopere ferverent & in femore æque ac capite partes valde irritatæ eſſent, ſane, non fuit in Medico tantisq; reſiſtere telis, atque tumultibus: in eo enim contigit, quod Plato edixit, facilius eſſe movere quietum, quam quietare motum: hoc enim aſſertum erat Empirico arcanum; Vehementia, atrocitas, ubertas & contumacia ſymptomatum prohibuerunt, quo minus Medici docti ſolertia, ſollicitudo ac providentia ſalubres aſſecuta fuerit ſuccellus & eventus, qui propterea omni caret culpa, dum hæc contra in Empiricum merito derivant.

vanda est, quem illatæ noxæ eximerè juxta
 Scientiæ & experientiæ fundamenta nulli pos-
 sumus. Id quod judicium suffragante Ordini
 nostri consensu ac authoritate sub sigilli
 nostri confirmatione, ad petitum exhibemus.
 Dab. Halæ Magd. d. 28. Sept. An. 1737.

(L. S.)

Decanus, Senior und sämt-
 liche Professores der Medi-
 cinischen Facultaet allhier.

I N D E X.

Numerus paginam indicat.

A

- A* *Bdominis* spasmi. 138.
- - tumor. 143.
Abortus. 26. 27. 29. 177.
Absorbentia. 137.
Acetum. 141. 164.
Acida. 140. 164.
Acria. 139.
Adstringentia noxia. 84. 117. 141. 157. 178. 194.
- - - selecta. 179.
Aegrorum a sanis separatio. 167. 190. 195.
Aer calidus. 48. 64.
- - num dysenteriae causa. 37. 45. 63.
- - num venenatus sit. 50. seq.
Aeris vicissitudines. 47.
Aeri infecto num assuefieri quis possit? 190.
Album græcum. 150.
Alexipharmaca. 172.
Alimenta optima. 138.
Alöetica. 182.
Alvi fluor colliquativus. 21.
Animi affectus. 59. 142.
- - deliquia. 24.
Anodyna vid. opiata.
Antimon. diaph. 137. 159.
Antimoniata emetica. 95.
Anxietates præcordiorum. 22. 137.
Aphthæ. 24.
Aqua calcis vivæ. 151.
- - cinnamomi. 158.

-- fer-

I N D E X

- - ferraria. 181.
- - fontana. 149.
- - menthæ. 158.
- - plantag. 148. 158.
- - rosarum. 152.
- Arcanum* duplic. 182.
- Aromatica*. 139.
- Arsenicum* circulatoribus est arcanum. 204. 214.
- Arsenici* decoctum. 214.
- - effectus. 74. 76. 86.
- Avena*. 138. 139.

B.

- Balsamica*. 142.
- Balsamus* peruv. 184.
- - sulphuris. 136. 159.
- Balveren* (D^{næ} de) historia morbi cum Responso
Facult. Med. Halens. 234. seq.
- Barths* remedium. 148.
- Bilis* excretio bona. 20. 21. 34. 102.
- a Bile* morbi. 78. 79. seq.

C

- Calor*. 141.
- Caloris* & frigoris vicissitudines 47. 197. 199.
- Cancrorum* lapides. 137. 159.
- Candela* sebacea. 152.
- Cardialgia*. 24.
- Caro* suilla. 58. 139.
- Caseus* vetus. 153.
- Cataractica* vid. purgantia.
- Cera* alba. 149.
- Cerevisia* recens. 141. 153.
- Charta* alba, tenuis. 150.
- - combusta. 151.
- Chirurgi* a venenis deterrentur. 233.

I N D E X.

Cholera morbus. 80.

Circulatoris audacis & improbi Exemplum. 208. 210. seq.

Circulatores a Magistratibus sunt cöercendi. 209.

- - - deamant remedia venenata. 204.

- - - Medicos taxant. 208. 237.

- - - sunt Reipublicæ pestis. 203.

- - - Uroscopiæ & Uromantiæ incumbunt. 206.

Circulatorum asylum. 211.

- - - audacia. 204. 207.

- - - fraudes. 207.

- - - ignorantia. 204. 212.

Clysteres. 124. 159. 188.

- - ex oleo lini puro. 125.

Colocynthiaca. 182.

Conchæ præp. 137.

Confect. hyacinth. 159.

Contagii analogia. 28. 32. 67.

- - conditio. 31. seq. 65.

- - materi. physica. 38. seq. 71. seq.

- - origo & progressus 58. 61. 62. 65. 67. 78.

Contagia habent sua antidota. 163.

- - in quantum ab aëre pendeant. 63. 64.

- - quomodo extirpari possint. 167. 170.

Convulsiones. 22.

Corallia rubra. 157. 158. 180.

Cornu Cervi ustum. 158. 180.

Correctio materiæ morbosæ non est in potestate naturæ.
176.

Cortex Cascarill. 122. 137. 143. 146. 147. 172. 179.

- - Cinnam. 152. 154. 158.

- - Fraxin. 118.

- - Granator. 118. 149. 157.

- - macer. 111. 186.

- - Peruvianus. 113. 118. 159.

- - Quercinus. 149.

- - Simaruba. 110. seq. 179. 186.

- - ejus

I N D E X.

- - ejus pretium. 118.
 - - usus & effectus. 115. 116. seq. 120. seq. 122.
 - - Tamarisci. 118.
 - - Winterian. 159.
 - Creta alba.* 159.
 - Crisis.* 22.
 - Crocus.* 157.
 - - martis. 181.
 - Crystallus montan.* 180.
- D.
- Decoct. alb. Sydenh.* 139.
 - Deglutiendi difficultas.* 24.
 - Dejectiones biliosæ bonæ.* 20. 34. 102.
 - Delirium.* 25.
 - Diætæ regimen.* 138.
 - Diaphoretica.* 137.
 - Diarrhœa biliosa frequens.* 2. 12. seq. 14.
 - - ultra annum & dimidium grassata fuit vid.
præf. VII. it. p. 14.
 - - ejus cura. 2. 105. 183. 189.
 - - critica. 2.
 - - cruenta. 12. seq. 14. 153.
 - - dysenteriodes. 13.
 - Diascord.* Fracast. 136. 159.
 - Dolorum dysent. causa.* 175.
 - - cura. 124. 138. 188.
 - - remissio manente fluxu. 24.
 - Dysenteria* an morbus congestorius sit? 82. 178.
 - - cur certo tempore invadere soleat? 38. 47. 48.
 - - est morbus pestilens. vid. præf. III.
 - - hyemi non semper cedit. 64.
 - - nunquam vacat periculo. 174.
 - - raro sponte cedit. 85. 175.
 - - vera semper est contagiosa. 43. 87.
 - Dysentericæ causæ multæ.* 42. seq. 197. seq.
 - - - curandi methodus contraria. 88. seq.

I N D E X.

Dysenteriam curandi method. generalis. 89.

per *Dysenteriam* an corpus purgetur? 190.

a *Dysenteria* feliciter superata num saniores reddantur?

191.

Dysenteria biliosa 1. seq. 14.

- - - - contagio maxime propagatur. 5. 8. 9.

30. 56. 62. seq. 66. 67. 68. 195.

- - - - cur biliosa dicatur? 20. 41. 79. seq.

81. 93.

- - - - differt ab aliis dysent. 1. 4. 20.

- - - - extra urbem migrans. 7.

- - - - in longius protracta. 142.

- - - - intra muros nostros inclusa. 7.

- - - - num diarrhoeæ successerit? 70.

- - - - qua urbis parte maxime grassata fuerit? 10.

Dysenteriae bil. causa prima 44. seq.

- - - - causæ. 36. seq. 61. 62. 78. 80.

- - - - decrementum. 9. 11.

- - - - exempla. 33. 34. 75.

- - - - finis. 11.

- - - - incrementum. 5. 6. seq.

- - - - indoles duplex. 14. seq.

- - - - initium. 3. seq.

- - - - materia physica est arsenicalis naturæ.

61. 71. seq. 73. 75. 76. 77. 78. 80. 81.

- - - - reliquiae & sequelæ. 13. 28.

- - - - sedes. 79. seq. 93.

- - - - status. 9.

- - - - subjecta. 25. 31.

- - - - symptomata. 14. seq. 73.

Dysenteriam bil. curandi methodus. 88. seq. 144.

a *Dysenteria* -- primus infectus. 4. 68. seq.

in *Dysenteria* -- cautelæ & observationes. 174.

- - - - consilium Medici exteri. 155.

- - - - cura & remedia empirica. 147. seq.

I N D E X.

- - evacuantia quæ optima? 93. seq.
- - nationum diversitas. 28.
- - prognostica. 14. 18. 20. seq. 24. 81.
- Dysenteria* Campensis. 191. seq.
- - castrensis. 105.
- - critica. 2.
- - grisea. 195.
- - Neomagensis Anni. 1702. vid. præf. IV. it. 54.
- 150. 151. 158.
- - oppidi Rissen. 195.
- - sanguinea. 102.
- - sporadica. 43. 58.
- Dysuria*. 24. 136.

E.

- Elixir* proprietat. 182.
- - salutis. ibid.
- Emplastrum* de crusta panis. 138.
- - - sapone. ibid.
- - - stomach. ibid.
- - - Theriacale. ibid.
- - - vesicator. 216.
- Emplastrorum* effectus. 216.
- Emulsio* amygdal. 139. 156.
- Encænia*. 8.
- Essentia* cascarill. 137.
- - gentian. rubr. ibid.
- - millef. 172.
- - pimp. alb. 137. 172.
- - scordii. 172.
- Excrementorum* halitus contagiosi. 32. 56. 67. 164. 166.
- Exotica* (circa) incommodum. 117. 118.
- Extract.* Panchym. Croll. 143.
- Extremorum* frigus. 25.

F.

- Febris* non est sympt. essent. dys. 22.
- - tertiana anomala. 20. 22. 30.

I N D E X.

Febrilis motus. 237.

Floccorum collectio. 25.

Flores chamom. 159.

- - melilot. ibid.

- - papav. errat. 153.

- - falis armen. 151.

Fluxus coeliacus. 13. 143.

- - hepaticus. 6. 87.

- - lientericus. 13. 28.

Formularum basis. 162. 250.

Francken (J. H.) notatur. 234. 250.

Frigus 64. seq. 142.

Fructus horæi 57. 163. 197.

Fuga præservativum opt. 167. 170. 195.

Furunculi. 24.

G.

Galli. 28.

Gangræna. 177. 178.

Gelatina Corn. cervi. 138. 159.

Gelatinosa. 124.

Gravidæ. 26. 177.

Gummata resinosa. 184.

Gummi arabicum. 124. 142. 157.

- - mastiche. 142. 184.

- - myrrha. 184.

- - olibanum. 142. 184.

- - succinum. ibid.

- - Tragacanth. 124. 142. 157.

Gummosa. 124.

H.

Helleborina. 182.

Herba argentina. 150. 159.

- - rutæ. 172.

Herbæ vulnerariæ. 151.

Hordeum. 138. 139. 152.

I.

Jalappina. 182.

In

I N D E X.

Infantes. 25. 27. 193.

Infectos vitare decet. 167. 195.

Intestinorum exulceratio. 75.

- - - gangræna. 177. 178.

- - - laxitas. 179.

- - - ramenta excreta. 25.

Iudæi. 28.

L.

Lac dulce. 138. 149. seq. 157. 159.

- ebutyrat. 140. 149. 153. 194.

- ferratum. 181.

Lactis serum. 140. 153. 188. 194

Lacunæ 53. 54. 55. 166.

de *Lacunis* consilium. 170. seq.

Lap. hæmatites. 158. 181.

Latrinæ. 166. 167.

Laudanum opiat. 158. 159.

Leucophlegmatia. 28.

Lign. Brasil. 150.

Lingua arida. 24.

Lumbrici. 24.

Lunæ phases. 53.

M.

Macis, 151. 154.

Magistratus Decreta. 165. seq.

ex *Marte* præparata. 181.

Matronæ beneficæ in egenos. 166.

Medicæ artis limites. 176.

- - - praxeos fundamentum. 92.

Medicamenta cautam exposcunt manum. 213.

Medicamentorum copia & farrago. 91. 185.

- - - - doses. 186.

- - - - vires 184.

Medici a venenis deterrentur. 233.

- - - contagium propagant. 66. seq.

Mensium fluxus. 26.

Mer-

I N D E X.

Mercurius dulcis. 143. 158.

Mercurius sublim. an in corpore reviviscere possit? 223.

- - - - - Circulatoribus est arcanum. 210.

- - - - - est corpus acidissimum, corrosivum,
222.

- - - - - est venenum vix domabile. 222. 229.

- - - - - externe applicatus penetrat in corpus.
217.

- - - - - in pauca quantitate excitat salivatio-
nem. 218.

- - - - - nimia copia applicatus excitat saliva-
tionem lethalem 226. 234.

- - - - - quomodo paritur? 222.

Mercurii sublim. qualitates & effectus. 224.

Metallica remedia fugienda. 182.

Metus vid. terror.

Mineralia medicamenta fugienda. 182.

Mixtura tonica. 143. 146.

Mol potus. 141.

Morbi contagiosi. 40. seq.

- - - epidemici novi. 92.

Morborum acutorum prædictiones. 174.

- - - metaschematismus. 30.

Mortuorum sepultura festinata. 166.

Motus corporis. 142.

Mucilago rad. Salab. 126.

- - - sem. cydon. 159.

Mulierum morbus. 26.

Mustum. 165.

N.

Narcotica vid. opiata.

Naturæ vires in morbis. 83.

Nitrum 159. 182.

- - - antimoniat. 159.

Nux Moschata. 148. 150. 154. 158. 159.

O.

Oedemata pedum. 28. 143.

Oleosa.

I N D E X

Oleosa. 124.

Oleum amygd. dulc. 124. 157.

- - lini. 124. 125.

- - Nucis Mosch. express. 138.

- - olivarum. 124. 148. 150. 152.

- - succini. 184.

Opium. 151. 157. 194.

Opii vires. 86.

Opiata caute applicanda. 135. seq. 157.

- - selecta. 136.

Oryza 138.

Ova. 138. 139. 148. 150. 154. 157.

P.

Panis albus. 138. 152.

- - tostus. 139.

- - ultus. 151.

Pauperum cura. 166.

Pestis est morbus Endemius. 168. 169.

Pil. de Cynogl. 136.

- Polychrest. Beccheri. 143. 183.

- de styrace. 159.

Pinguia 124.

Pisces. 139.

Platearum purificatio. 166.

Plebs in morbis plurimum patitur. 56.

Pollen. 150. 151.

Potus gratus. 186.

Præcipitantia. 137.

Præservantia. 161. 162.

- - - - consilia. 171. seq.

Præservativa methodus. 160. seq.

- - - optima. 162. 163.

Principiis obsta. 174.

Ptisane. 139.

Puerperæ. 26.

Puls

I N D E X.

Puls triticea &c. 138. 151. 152.
Pulsus inæqualis, intermittens. 23.
Purgantia fortiora. 158. 182.
Purpura rubra. 24.
Pustulæ. 24.

Q.

Quies. 141.

R.

Rad. Contrajerv. 172.

- *gentian. rubr.* 187.

- *Ipecacuanh.* 95. seq. 97. seq. 142. 156. 164.
 194.

- *ejus effectus.* 97. seq.

- *usus.* 99. seq. 145.

- *Orchis persica.* 128. 130.

- *Oxalis.* 132.

- *oxys.* *ibid.*

- *Rhabarb.* 104. seq. 106. 121. 152. 156. 158.
 163. 173. 183. 194.

- *ejus effectus.* 103. 104. 105. 106.

- *ejus infusum.* 109. 145. 146. 147. 179.

- *ejus Tinctura.* 107. 108. 143. 163. 180. 189.

- *usus.* 106. 121.

- *Rhabarb. tost.* 156. 157. 158. 179.

- *Salab.* 126. 127.

- *ejus pretium.* 134.

- *ejus usus & effectus.* 126. 129. 130. 134.

- *satyrium.* 129.

- *serapias.* 133.

- *tormentill.* 149. 150.

Recidivæ. 29. 114. 144.

Remedia domestica. 147. 148. seq. 154.

- - *externa penetrant in corpus.* 217.

Renes ovilli. 152.

Resina jalappæ. 158.

Resinosa gummata. 184.

Sac-

I N D E X.

S.

Saccharum. 148. 149. 150. 152. 154. 173.

Salab. (rad.) 126. seq. 129. 130. 134.

Salia nocent. 139. 182.

Sal polychrest. 182.

- prunell. ibid.

- vol. Corn. C. 151.

- oleos. 159.

- succin. 151.

Salivæ projectio. 164.

Sanguis draconis. 158.

Sanguinis excretio. 21.

Scabiem (contra) decoctum arsenici. 214.

Scammonium. 142. 143, 182.

Sebum ovillum. 152.

Semen cardamom. 173.

- cumin. 149.

- cydon. 159.

- milii. 138. 139. 186.

- papav. alb. 149. 157.

- plantag. 148.

Senes. 27.

Simaruba vid. cortex simarubæ.

Singultus. 22.

Spasmi. 138.

Specifica. 184.

Sperma Ceti. 157.

Sphacelus. 177.

Spiritus antipestilential. 172.

- - frumenti. 148. 172.

Stranguria. 24. 136.

Succus Catechu 122. 123. 134. 157. 158. 179.

- - citri. 139. 140. 164.

Sudor spontaneus. 25. 183.

Sudorifera. 183.

Syrup. berber. 127.

- - citri. ibid.

Syr-

I N D E X.

- Syrup.* cydon. 159.
 - - myrtill. ibid.
 - - papav. alb. 127. 136. 159.
 - - - - rubr. ibid.

T.

- Tartarus vitriol.* 182.
Tenesmus. 24.
τὸ θεῖον. 72.
Terebinthina. 142. 157. 159. 184.
Terræ bolares. 158. 180.
Terror. 59.
Theriaca. 136. 153. 159.
Tinct. anodyna. 159.
 - - bezoard. 172.
 - - cinnam. 158.
 - - rhei vide Rad. Rhab.
 - - vitrioli Mart. Lud. 143. 181.

V.

- Valetudinarii.* 27.
Vapores venenati. 53.
Variolæ post dysent. 190.
Vegetabilia sola sufficiunt. 182.
Venæsectio nocet. 178.
 - - - quando commend. 156.
Venena habent sua antidota. 84. 163.
Venenorum effectus. 73. 74. 86.
Vermes. 24.
Victus ratio. 56. 138.
Vinum mosellan. rhenan. 140. 151. 164. 172.
 - - Pontack. 141. 148. 172.
 - - Tint. 141.
Vina adstringentia. 141.
 - dulcia hispan. ibid.
Virium defectus. 24.
Visus obscuritas. 24.

Ulcus

I N D E X.

Ulcus cancrorum. 29. 142.

Vomitus biliosus bonus. 20. 102.

- - cruentus malus. 21..178.

- - excrementorum pessimus. 21.

- - maturus utilis. 100. seq.

U.

Urinæ suppressio. 136.

Uroscopiæ & uromantiæ usus nullus. 23.

Uroscopi & Uromantiæ ex professo. 206.

Uvæ. 165.

E R R A T A

typothetica notabiliora.

Pag.	11. lin.	22. lege	extinctus.
	22. - - -	23. l.	funestus.
	38. - - -	16. dele	<i>banc.</i>
	57. lin. penult.	l.	abstinuerint.
	61. - - -	24. l.	præternaturaliter.
	62. lin. penult.	l.	nimirum.
	74. - - -	8. l.	tragœdiam.
	79. - - -	4. l.	omnino.
	82. - - -	4. l.	angue.
	83. - - -	20. post	aut, tolle comma.
	84. - - -	16. post	vires vitæ, adde, & remedium.
	90. - - -	6. l.	nec ne?
	92. - - -	23. post	est, adde;
	96. - - -	12. l.	cognoscitur.
	100. - - -	11. l.	hoc.
	101. - - -	15. l.	optatus.
	119. - - -	10. - -	post regio, adde: a C. Pia, af-
			focié avec Mr. Boulduc, premier Apoticaire du
			Roy: Rue des boucheries, St. Germain à Paris.
	133. - - -	11. l.	subjacent.
	137. - - -	3. l.	Simarubæ.
	151. - - -	28. l.	aquæ.
	159. - - -	1. l.	Argentin.
	172. - - -	16. l.	spiritui.
	175. - - -	1. l.	eum.
	183. - - -	22. l.	quid quod.
	187. - - -	23. l.	dele, <i>videtur</i> , & adde;
	209. - - -	17. l.	foli.
	212. - - -	16. l.	intulerint.
	222. - - -	19. l.	acidissimum.
	223. - - -	2. l.	habetur.
	230. - - -	6. l.	opponantur.
	ibid.	19. l.	tempore.
	232. - - -	4. l.	firmari.
	235. lin. ultim	post	sollicita, adde comma.
	246. - - -	29. l.	excusare.
	ibid.	30. l.	conatur.
	249. - - -	2. l.	roborata.
	255. - - -	12. l.	videlicet.
	In. indice p.	2. l. 15. l.	fulphuris.

Leviora, Lector æquus ut emendet excusetque, oratum
volumus.

on O.M. 907
40

